

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**
Γεν. αριθ. ΚΕΤ
Κατηγορία 5
Βιβ. αριθ.

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**
Γεν. αριθ. _____
Κατηγορία ΚΕ
Βιβ. αριθ. 470

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**
Αριθ. 11/279

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Π.Ε.Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**
Αριθμ. 9/1703

ΒΙΒΛΙΟ
ΑΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Β. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ
Δημοσιογράφου, τρέως Διευθυντού του Γραφείου Τύπου Θεσ)νίκης
Υπηρετήσαντος εις την Στρατιάν Μ. 'Ασίας

Η ΠΡΟΔΟΘΕΙΣΑ ΕΛΛΑΣ

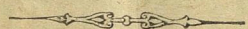

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝ. ΘΡΑΚΗΣ

ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ
ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

ΜΕΤ' ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ κ. Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1922

ΕΙΣ

ΚΣΤ
5

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΕΜΝΟΝ ΗΡΩΑ

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΝ ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΠΛΑΣΤΗΡΑΝ

ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΝ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΖΩΤΙΚΟΤΗΤΟΣ

Έν Αθήναις τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1922

Στυλ Β. Πρωτονοτάριος

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ
1921

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
—'Επιστολή τοῦ κ. Ν. Πλαστήρα.	5
Εἰσαγωγή— Τὸ μέγα ψεῦδος.	9

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Μετὰ τὴν 1 Νοεμβρίου 1920

1. Ὁ Ἐθνικὸς στρατὸς μεταβάλλεται εἰς κομματικὸν ὄργανον	14
2. Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Μαρτίου καὶ Ἰουλίου 1921	15
3. Αἱ εὐθῦναι τῆς ἐκστρατείας τοῦ Σαγγαρίου.	17
4. Πότε ἀπεφασίσθη ἡ ἐκκένωσις τῆς Μ. Ἀσίας	20
5. Ἡ πρώτη εἰρηρικὴ ἐπανάστασις τῶν ἀξιωματικῶν.	22
6. Αἱ εὐθῦναι τοῦ κ. Στεργιάδου.	23
7. Πῶς ἡ Αἰὼν ἔματαίωσε τὸ μελετηθὲν μικρασιατικὸν Κίνημα	24
8. Ἡ Διακοίνωσις τοῦ Μαρτίου καὶ ἡ Αἰὼν.	26
9. Διατὶ ἀντικατεστάθη ὁ κ. Παποβίλας.	27
10. Ὁ Χατζανέστης ἀποστέλλεται μὲ πρόγραμμα ἐκκενώσεως	28
11. Ἡ διάσπασις τῆς ἐνότητος τοῦ μετώπου.	30
12. Ἐλλειψις γενικοῦ σχεδίου ἀμύνης καὶ ὀχυρώσεως.	31
13. Δύο φόβοι τῶν πρώην καθεστώτος.	32
14. Ἡ κεμαλικὴ ἐπίθεσις ἦτο γνωστὴ.	34

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Μετὰ τὴν τουρκικὴν ἐπίθεσιν

15. Πόσαι τουρκικαὶ δυνάμεις ἐπετέθησαν.	36
16. Ἡ ἀντίστασις τοῦ 35ου καὶ 49ου Συντάγματος.	36
17. Ὁ κ. Χατζανέστης διαλύει τὸ μέτωπον.	38
18. Ἡ ἔνδοξος δρᾶσις τοῦ Συντάγματος Πλαστήρα.	43
19. Ἡ ὑπέροχος διαγωγή τῆς 7ης Μεραρχίας.	48
20. Ἡ σθεναρὰ δρᾶσις τῆς 2ας Μεραρχίας.	49
21. Ἡ θαναταστικὴ ἐνέργεια τοῦ Συντάγματος Λούφα.	52

22. Τὸ πρότυπον Σύνταγμα τοῦ Παπαγεωργίου.	55
23. Ἡ λαμπρὰ δρᾶσις τοῦ Συντάγματος Πρωτοσυγκέλλου.	58
24. Τὸ 18ον Σύνταγμα καὶ ὁ ταγματάρχης Βαμβακόπουλος.	59
25. Ἡ σπαρακτικὴ ἀγωνία τῆς Σμύρνης.	62
26. Ὁργάνωσις ἐπαναστάσεως ἐν Σμύρῃ.	63
27. Ὁ κ. Θεοτόκης ψευδόμενος πρὸς μελλοθανάτους.	66
28. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ σωθῇ ἡ Σμύρνη.	69
29. Ἡ Σμύρνη σκλάβα.— Πῶς ἔπεσε ὁ τελευταῖος στρατιώτης μας	70
30. Τί ἐσκέπτετο ἡ Αἰὴ μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστρο- φὴν.	73
31. Ἡ ἔνδοξος Ἐπανάστασις τοῦ Στρατοῦ καὶ Στόλου.	76

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ κ. Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ἀθῆναι τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1922

Φίλε κ. Πρωτονοτάριε,

Συγχαίρω ὑμᾶς διὰ τὴν πατριωτικὴν Σας προσπάθειαν ὅπως χύσετε φῶς ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς τραγωδίας.

Ὁ Ἐθνικὸς Στρατὸς καὶ Στόλος χύνοντες ἀφειδῶς τὸ αἷμά των ἀπὸ τοῦ 1912 πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν μας, δὲν ἠδύναντο παρὰ νὰ ἀνατρέψουν τοὺς ἐγκληματικούς ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι χάριν τοῦ προσωπικοῦ των συμφέροντος παρεσκεύασαν τὸν ὄλεθρον καὶ ἐκηλίδωσαν τὴν δόξαν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος.

Τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τεύχους Σας εἰς τὸ ὄνομά μου δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ εἰμὴ ὡς ἐκδήλωσιν ὀφειλομένης τιμῆς πρὸς τοὺς ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου ἀγωνισθέντας ἀνδρείως ἀξιωματικούς καὶ ὀπλίτας.

Μετὰ φιλικωτάτων αἰσθημάτων

(ὑπογρ) Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ
Συν)χης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΜΕΓΑ ΨΕΥΔΟΣ

Ἀπὸ τῆς 1ης Νοεμβρίου τοῦ 1920 μέχρι τῆς 26 Αὐγούστου 1922 τῆς τραγικῆς ἡμέρας τῆς ἐκκενώσεως τῆς Σμύρνης, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε τοῦλάχιστον 100.000 νεκρούς, τραυματίας καὶ αἰχμαλώτους, ἐξ ὧν 50.000 πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς ὀριστικῶς διαγραφέντες ἐκ τῆς ζωῆς.

Αἱ πολεμικαὶ δαπάναι κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἐγκαταλειφθέντος ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὑλικοῦ μὲ τὴν διχοτόμησιν καὶ πτώσιν τῆς δραχμῆς ἀνέρχονται περίπου εἰς 10 δισεκατομμύρια.

50.000 νεκροὶ καὶ 10 δισεκατομμύρια ζην. βε.

Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀπώλειαι τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος.

Ἡ ὑπόδουλος Ἑλλάς εἶδε ἐξοντούμενα τὰ τέκνα της τοῦ Πόντου, τῆς Νικομηδείας, τοῦ Ἴκονίου καὶ τελευταῖον τῆς προδοθείσης Ἰονίας μας. Κατ' ἐλάχιστον ὄρον 500.000 ἀλυτρώτων ἐλλήνων τῶν ὁποίων αἱ περιουσίαι κινηταὶ καὶ ἀκίνητοι ἀνῆρχοντο εἰς 10 δισεκατομμύρια ἔχουν ἐξολοθρευθῆ ἀπὸ τῆς 1ης Νοεμβρίου μέχρι σήμερον. Ἄς μὴ λεχθῆ ὅτι ἡ ἐξόντωσις αὕτη θὰ συνετελεῖτο καὶ ἐὰν παρέμενεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὴν ἀρχὴν. Εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἂν ἦσαν ἄλλα τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν τῆς 1ης Νοεμβρίου ὀλόκληρος μεραρχία ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην κ. Δ. Καθενιώτην θὰ κατελάμβανε τὸν ἀτυχῆ Πόντον. Ἐξ ἄλλου δυνάμει τοῦ 36 ἄρθρου τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν θὰ κατελαμβάνομεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ ὁ στρατηγὸς Γκουρῶ θὰ ἐνήργει ἐκ Κιλικίας ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ τότε ἀθλίου κεμαλικοῦ στρατοῦ εὐρισκομένου ἐν ἀποσυνθέσει ἀπὸ τῆς νικηφόρου ἑλληνικῆς προελάσεως τοῦ Ἰουνίου 1920.

Ἴδού αἱ τεράστια θυσίαι αἵματος καὶ χρήματος, τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὸ κωνσταντινικὸν καθεστῶς.

Καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τί ;

Διὰ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μ. Ἀσίαν ὑπὸ τὰς γνωστὰς τραγικὰς συν-

θήρας και να χάση την Θράκην από τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1922.

Ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 21ον ἄρθρον τοῦ Συντάγματος, εἶναι ὁ ἀνώτερος ἄρχων τοῦ Πολιτεύματος, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μάθῃ διατὶ ἔχασε τόσον αἷμα καὶ χρῆμα, καὶ διατὶ παρὰ τὰς τεραστίας θυσίας του ὑπέστη τὴν συμφορὰν καὶ τὴν ἀτίμωσιν.

Θὰ παρέλθουν μῆνες καὶ ἔτη διὰ νὰ μάθῃ ὅλην τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς τραγωδίας. Δὲν ἔχω εἶναι ἀξίωσιν ὅτι διὰ τοῦ παρόντος ἔργου μου φωτίζω ὅλας τὰς σκοτεινὰς γωνίας τοῦ δράματος.

Νομίζω ὅμως ὅτι προσφέρω ὑπηρεσίαν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἀποπλανηθέντας τέως κωνσταντινικοὺς, ἀνακοινῶν τὰ πορίσματα μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου ἐρεύνης ἐπὶ τῆς πλοκῆς τῆς ἐθνικῆς τραγωδίας, τῆς ὁποίας μία ἀπλῆ προᾶξις ἦτορ ἡ μικρασιατικὴ συμφορὰ.

Εὐγνωμοσύνη καὶ δόξα εἰς τὴν Ἐπανάστασιν, διότι ἀνέλαβε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν τραγωδίαν ταύτην, ἀναδημιουργοῦσα ἐπὶ τῶν ἑρειπίων της καὶ διότι πλὴν τόσων ἄλλων ἀγαθῶν ἐχάρισεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, τὴν ὁποίαν ἡ ἀντισυνταγματικὴ λογοκρισία τῆς καταλυθείσης ἀπολυταρχίας τελείως κατήργησε.

Τὸ ἀνατραπὲν καθεστῶς εἶχεν, ὡς γνωστὸν, ἀπαγορεύσει «πᾶσαν συζήτησιν ἐν τῷ Τύπῳ περὶ εὐθυνῶν ἐν τῷ μικρασιατικῷ ἀτυχήματι καὶ ἐξεγέρσεως τῶν Μουσουλμάνων καὶ Βουλγάρων τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας μας». Ἐγνώριζεν ὅτι ὑπῆρχον πολλοὶ οἱ δυνάμενοι νὰ παράσχουν στοιχεῖα ἀναμφισβήτητα ἱκανὰ νὰ ἀποδείξουν τὰς τεραστίας εὐθύνας τοῦ τέως βασιλέως καὶ τῶν μετανοεμβριανῶν Κυβερνήσεων. Ἐγνώριζεν ὅτι πᾶσα συζήτησις περὶ εὐθυνῶν θὰ ἦτο ἐπιβλαβὴς πρὸς τὸ «καθεστῶς» τὸ ὁποῖον εἶχεν τεθῆ ὑπὲρ τὴν μαρτυρικὴν καὶ ἀθάνατον Ἑλλάδα μας.

Εὐτυχῶς ὅτι ὁ ἐθνικὸς στρατὸς καὶ στόλος, τὰ ἀλκιμώτερα καὶ ὑγιέστερα τέκνα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἰσθανθέντα βαθύτατα τὴν πανελληνίον ἀγανάκτησιν, ἔθεσαν τέρμα εἰς τὸ ἐθνοφόρον ἐκεῖνο καθεστῶς καὶ ἀποκατέστησαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, ἡ ὁποία

ἐπιτρέπει πλέον τὴν συζήτησιν τῆς ἐθνικῆς συμφορᾶς, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς Ἐπανάστασεως.

Ὁ τέως βασιλεὺς εἰς τὸ γνωστὸν διάγγελμά του, τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως Πρωτοπαπαδάκη — Γούναρη — Στρατοῦ καὶ ὁ τέως ἀρχιστράτηγος Χατζανέστης, ἰσχυρίσθησαν ἀπὸ κοινοῦ ὅτι ἡ ἐκκένωσις τῆς Μ. Ἀσίας ὀφείλεται εἰς «στρατιωτικὸν ἀτύχημα», εἰς ἀπεργίαν τῶν ὁπλιτῶν, ἀρνηθέντων νὰ πολεμήσουν», ἐν γένει ἐπέρριψαν τὴν εὐθύνην τῆς ἐκκενώσεως εἰς τὸν ἡρωϊκὸν μας στρατὸν. Οὐδὲν τούτου ψευδέστερον καὶ ἐγκληματικώτερον.

Διὰ νὰ καλύψουν τὴν ἀνικανότητά των ὅπως διατηρήσουν τὴν Μ. Ἀσίαν, διὰ νὰ καλύψουν τὴν ἀπόφασίν των ὅπως ἐκκενώσουν αὐτὴν δὲν ἐδίστασαν νὰ συκοφαντήσουν τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ νὰ κλονίσουν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἔθνους καὶ τῶν ξένων ἐπ' αὐτόν.

Τὴν ἐγκληματικὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἠρηθήσαν νὰ παραδεχθοῦν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ τὰ μᾶλλον τορκοκόφιλα ὄργανα. Αὐτὸς ὁ παρισινὸς «Χρόνος» εἰς ἐπανειλημμένα ἄρθρα του ἐχαρκτήρισεν ὡς ἀκατάληπτον καὶ περιεργον τὴν ἐν σπουδῇ ὑποχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνευ ἐχθρικῆς πίεσεως. Ὁ δὲ Γάλλος στρατάρχης Φρανσὲ δ' Επρέ, ἐδήλωσεν εἰς τὴν «Ἠχώ τῶν Παρισίων» ὅτι γνωρίζων καλῶς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἀρνεῖται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἠττήθη ὑπὸ τοῦ κεμαλικοῦ στρατοῦ.

Δὲν ἐνικήθη ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ κατωτέρου ἀριθμητικῶς, ποιοτικῶς καὶ τεχνικῶς. Οἱ ἰσχυρισμοὶ περὶ ἐχθρικῆς ὑπεροχῆς εἶνε ψευδέστατοι.

Ἡ Μ. Ἀσία ἐξεκενώθη οὐχὶ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τέως καθεστῶτος.

Ὁρθότατα ὁ θρηλικὸς συνταγματάρχης Πλαστήρας, εἰς τὸν λόγον του τῆς 9 Ὀκτωβρίου 1922 κατὰ τὸ ἱστορικὸν πλέον συλλλητήριον τῶν Πολαιῶν Ἀνακτόρων ἔλεγε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς :

«Καὶ ὅταν πλέον ἢ συμφορὰ — καὶ τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Θράκης — εἶχε συντελεσθῆ, αἱ μεγάλοι ἐγκληματῆται, μὲ τὴν εὐτέλειαν καὶ τὴν ἀνανδρίαν, ἣ ὁποία πάντοτε τοὺς ἐχαρκτήρησεν, ἐπεχείρησαν νὰ μεταθέσουν τὰς τρομερὰς τῶν εὐθύνας. Καὶ εἶπαν: «Ἡ ἦττα, ἣ συμφορὰ εἶνε τοῦ Στρατοῦ, ἐπειδὴ ὁ Στρατὸς δὲν ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ!» «Συκοφαντία! Ὁ ἄγων εἶχε περῶσθῃ.»

Ὁ Πλαστήρας, ὁ ὁποῖος ἐπολέμησε συνεχῶς ἀπὸ τοῦ Ἀφίον μέχρι τοῦ Τσεσμέ, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως καὶ τοῦ τελευταίου στρατιώτου μας ἐκ τοῦ μικρασιατικοῦ ἐδάφους εἶναι εἰς θέσιν περισσότερον ἀπὸ πάντα ἄλλον νὰ γνωρίζῃ τὰ αἷτια τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Πρῶτον ὅμως περιγράψω αὐτὴν ὀφείλω νὰ ἐξιστορήσω συντόμως τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἐξελίχθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 μέχρι τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως τῆς 13 Αὐγούστου 1922.

Θὰ ἀποδειχθῆ σαφῶς ὅτι ὁ παλαιοκομματισμὸς, ἀφοῦ ὑπεσχέθη ἀποστράτευσιν καὶ εὐθύνειαν διὰ τὴν κερδίσει τὰς ἐκλογάς, συνῆψε συμφωνίαν μετὰ τῆς Αὐλῆς τοῦ τέως βασιλέως Κωνσταντίνου ὅπως ἀμοιβαίως ὑποστηριζόμενοι μὴ ἐγκαταλείψουν οὐδέποτε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ τὴν ἀρχὴν, θεωροῦντες τὸν κυρίαρχον ἑλληνικὸν λαὸν ὡς κοπάδι των, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ σφάζουν ἢ νὰ πωλοῦν κατὰ βούλησιν, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰς τεραστίας θυσίας τοῦ αἵματος καὶ τοῦ χρήματός του. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, ὁ ἀθάνατος Ἑλληνικὸς λαὸς, ὁ εὐφυὴς Ἑλληνικὸς λαὸς, ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀνωτέρου τῶν πολιτισμῶν, ὁ περιστοιχοῦμενος ἀπὸ τόσοις ἐχθροῦς ἔπρεπε νὰ ὑφίσταται ἀγογγύστως πᾶσαν θυσίαν, πᾶσαν ἀτίμως διότι ὁ «Κύριός» του, ὁ τέως βασιλεὺς καὶ ὁ παλαιοκομματισμὸς δὲν εἶχον διάθεσιν νὰ παραιτηθοῦν τῆς ἀρχῆς. Καὶ ἐγκαθιδρύθη οὕτω εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν ἰστορικὴν κοιτίδα τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν μία παλαιοκομματικὴ ἀπολυταρχία, πλέον ἀπαισία τῶν μεσαιωνικῶν, περὶ τῶν ὁποίων εἰς ποιητὴς ἔγραφε κάποτε: «Μεγάλοι ἔμποροι πωλοῦν τὰ ἔθνη σὰν κοπάδια».

Τὸ Σύνταγμα, αἱ νόμοι, τὸ αἶμα, τὸ χρῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ

λαοῦ ἦσαν μηδὲν πρὸ τοῦ προσώπου τοῦ τέως βασιλέως.

Ἐκ τῆς κατωτέρω ἀναλύσεως τῶν γεγονότων τῆς μαύρης διετίας προκύπτει σαφῶς ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ συμφοραὶ θὰ δώσουν εἰς τοὺς δραματικοὺς συγγραφεῖς τοῦ μέλλοντος τὸ θέμα φρικωδεστέρων τραγωδιῶν ἀπὸ τὰς σαιξπηρικῆς.

Σ. Π.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ 1ην ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1920

1. Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ ΕΙΣ ΚΟΜΜΑΤΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ

Μετά τὰς ἐκλογὰς τῆς 1 Νοεμβρίου 1920 ἦτο φυσικὸν ὅπως οἱ ἀποταχθέντες ἐπὶ τοῦ προγενεστέρου καθεστῶτος ἀξιωματικοὶ ἐπανέλθουν εἰς τὸ στράτευμα. Ἐὰν καὶ τινες ἐξ αὐτῶν, παρασυρθέντες ὑπὸ τῆς βασιλικῆς προπαγάνδας εἶχον στασιάζει ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ, ἦσαν ὅμως ἐν τῷ συνόλω ἀξιωματικοὶ περὶ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς γενναιότητος τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀμφιβάλλῃ. Πολλοὶ μάλιστα εἶχον εὐρείαν στρατιωτικὴν μόρφωσιν. Ἐν τούτῳ πᾶς φίλος τῆς ἀληθείας εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἠμολογήσῃ ὅτι ἡ ἐπὶ τρία περίπου ἔτη ἀποχὴ των ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ πολέμου ἡ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀπασχόλησις των εἰς ἀλλότρια καθήκοντα, ἡ ἀθρόα ἀπονομή εἰς αὐτοὺς ἐνὸς ἢ δύο βαθμῶν, μετὰ τὴν 1ην Νοεμβρίου καὶ πρὸ παντὸς ἢ εἰς αὐτοὺς ἀνάθεσις καθηκόντων ἀνωτέρων τῆς πείρας των εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἀπετέλεσαν μέτρα τὰ ὁποῖα ἐξυπηρέτησαν μὲν κομματικῶς τὸ τέως καθεστῶς, ἔβλαψαν ὅμως καιρῶς τὴν μαχητικὴν ἀξίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Αἱ μετανοεμβριαναὶ Κυβερνήσεις εἶχον βεβαίως καθῆκον νὰ ἐπαναφέρωσιν τοὺς ἀποτάκτους ἀξιωματικούς. Εἶχον ὅμως ἀκόμη ἱερώτερον καθῆκον καὶ συμφέρον νὰ μὴ στερῆσουν τὸν στρατὸν ἀπὸ τοὺς συμπολεμήσαντας κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον μετὰ τῶν συμμάχων ἀξιωματικούς, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐδιδάχθησαν τὰ πορίσματα τῆς συγχρόνου πολεμικῆς τέχνης.

Μετά τὴν διακοίνωσιν τῆς 20 Νοεμβρίου 1920 δι' ἧς ἡ Ἑλλάς

ἐγκατελείπετο ὑπὸ τῶν συμμάχων ὡς κυβερνωμένη ὑπὸ βασιλείας, «ἐχθροῦ» αὐτῶν, καὶ μετὰ τὴν διακοίνωσιν τῆς 25 ἰδίου μηνός, δι' ἧς μᾶς ἐκηρύσσετο οικονομικὸς ἀποκλεισμός, ἡ μετανοεμβριανὴ Ἑλλάς ἐστήριξε πλέον ὅλας τὰς ἐλπίδας τῆς εἰς τὸν στρατὸν. Ἐν τούτοις, τυφλωμένη ὑπὸ τοῦ κομματικοῦ τῆς συμφέροντος, ἀντὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν μαχητικὴν ἀξίαν του, ἠλάττωνεν αὐτὴν - Ἐλησιμόνει τὸ αἰώνιον ἀξίωμα τῆς στρατιωτικῆς ἐπιστήμης καθ' ὃ «στρατὸς λαγῶν ὑπὸ λέοντα νικᾷ στρατὸν λεόντων ὑπὸ λαγῶν».

Τὴν ἀντίληψιν ταύτην σαφῶς ἀνέπτυξεν ὁ Πλαστήρας — δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην τίτων διότι ζῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἰωνιότητα — εἰς τὸν προμνησθέντα λόγον του τῆς 9ης Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ.

«Οἱ ἀρχηγοί, οἱ πλεῖστοι, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ καταλυθὲν καθεστῶς εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὴν διοίκησιν, ἦσαν εὐτελεῖ καὶ ἀντάξια ὄργανα τῆς ἀπολυταρχίας. Ἀλλὰ ἀνάξιοι τοῦ στρατοῦ.

«Δὲν θὰ ἐπιτρέψωμεν ποτὲ νὰ συγκοφαντηθοῦν τὰ φιλότιμα τέκνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, οἱ γενναῖοι συμμαχηταὶ μας καὶ σύντροφοι, οἱ ὁποῖοι καὶ εἰς τὴν Ἰωνίαν ἐπίσης ἔγραψαν μὲ τὸ αἷμά των ὑπερόχους σελίδας αὐτοθυσίας καὶ ἡρωϊσμοῦ.

«Ὁ Στρατὸς ὁ Ἑλληνικὸς ὑπῆρξε πάντοτε, ὅπως καὶ τώρα εἰς τὴν Θράκην, ἄξι' ος τῆς Πατρίδος».

Ὅφειλεται ἰδιαίτερα τιμῆ εἰς τοὺς ἀποτάκτους ἀξιωματικούς ὅσοι ἀνηφοῦντες τὰς κομματικὰς πασχὰς τοῦ κωνσταντινικοῦ καθεστῶτος ἐτάχθησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἐπαναστάσεως.

2.— Αἱ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ 1921

Μετά τὴν διπλωματικὴν καὶ οικονομικὴν ἀπομόνωσιν τῆς Ἑλλάδος ὁ κ. Βενιζέλος, συνέστησεν ὡς γνωστὸν εἰς τὰς μετανοεμβριανὰς Κυβερνήσεις — ἐδημοσιεύθησαν ἐπανειλημμένως αἱ σχετικαὶ ἐπιστολαὶ του — ὅπως κρατήσουν καὶ ὀχυρώσουν μόνον τὴν ζώνην τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Διὰ τὴν ἀμυναν αὐτῆς τὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ στρατάρχου Φῶς εἶχε γνωματεύσῃ ὅτι ἤρχουν 45.000 ἀνδρῶν. Δηλαδή ἠδύνατο ἡ Ἑλλάς νὰ προβῆ εἰς πλήρη ἀποστρά-

τευσειν και τηρουσα μονον δυο ηλικιας κληρωτων υπο τα οπλα (80.000 περιπου ανδρων) να προστατευση τον συμπαγη μικρασιατικων Ελληνισμων της περιφερειας ταυτης, εις ην θα συνεκέντρωνε και τους Έλληνας των λοιπων μικρασιατικων εδαφων, τα οποια θα εξεκενωε. Ταυτοχρονωσ η Έλλαs θα ελνε το οικονομικον προβλημα, το οποιον εδημιουργησεν ο οικονομικος αποκλεισμοs των Δυνάμεων.

Η συμβουλη ομωσ αυτη ητο βενιζελικη επομένωσ... προδοτικη. Δι' αυτο ο τωσ βασιλευσ Κωνσταντινοσ και οι υπουργοι του εσπευσαν να μη την ακουσουν και να αναθέσουν την λυσην του εθνικου ζητήματοσ εις τον στρατον της «αυτοτελουσ» Ελλάδοσ, του οπλου ειχον φροντίση να μειώσουν την μαχητικην αξιαν.

Και διεταξαν τασ γνωστας επιχειρησεις του Μαρτίου, αι οποια εστοιχισαν τόσοσ αιμα και προ παντοσ εσημείωσαν εις Έσκη Σελχη την πρωτην μετα τόσα ετη νικηφόρων πολέμων ηταν του Ελληνικου στρατου! Την εποχην εκείνην αι Ελληνικαι δυνάμεις ησαν αισθητωσ ανώτεραι των τουρκικων. Εν τούτοισ δέν επέτυχον τον αντικειμενικόν των σκοπόν. Ητο η πρώτη διάψευσισ των προσδοκιων των πιστευνόντων εις την «στρατηγικην μεγαλοφυαν του «στρατηλάτου». Τη 7 Μαρτίου οι εκλεκτοι της 1ης Νοεμβρίου, ασεβαυντες προσ τασ προεκλογικασ υποσχέσεις των, επεστράτευσον τρεισ εφεδρικασ ηλικιασ και βραδυτερον ετέρας τέσσαρασ.

Η αριθμητικη υπεροχη του Ελληνικου στρατου επι του κεμολικου ητο ηδη μεγάλη. Διετάχθησαν αι επιχειρησεις του Ιουλίου αι οποια μασ εξησφάλισαν μέν εδαφικα κέρδη δέν συνέτριψαν ομωσ τον εχθρόν. Όταν προσεχωσ δημοσιευθουν τα πορίσματα των ενεργουμένων σημερην ευρυτάτων ανακρίσεων θα αποδειχθη τετραγωνικωσ ότι τόσοσ κατά τασ μάχασ του Μαρτίου όσοσ και του Ιουλίου οι στρατιωτα και οι αξιωματικοι επολέμησαν με τον γνήσιον ελληνικόν ηρωισμόν. Διεπράχθησαν όμως τεράστια στρατηγικα σφάλματα, τα οποια εξουδετέρωσαν τασ θυσιασ και την ανδρειαν του στρατου και έματαίωσαν την αιχμαλωσιαν του ογκου του κατωτέρου ηθικωσ, τεχνικωσ, αριθμητικωσ, κεμαλικου στρατου.

Κατά Μάρτιον μάλιστα, συνεπεία ώρισμένων σφαλμάτων είχαν απειληθη αυτη η Σιυόνη, την οποίαν εσωσεν η εγκαιροσ και αποφασιστικη παρεμβασισ του συντάγματοσ Πλαστήρα και η γενναϊότησ του συντάγματοσ Διαλέτη εις Τουλου μπανάρ.

3.— ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ Σ Α Γ Γ Α Ρ Ι Ο Υ

Προσ τα μέσα Ιουλίου 1921 ητοι μετα την κατάληψιν του Κοτυαίου και του Δορυλαίου ο έν Αθήναισ άγγλοσ πρεσβευτησ Λόρδοσ Γκρανβίλλ εβολιδοσκόπησεν ώσ γνωστον τον τότε υπουργόν των εξωτερικων κ. Μπαλτατζην, δια να πληροφορηθη αν η ελληνικη Κυβέρνησισ θα ητο διατεθειμένη να δεχθη συμμαχικην μεσολάθησιν προσ κατάπαυσιν του πολέμου. Η ελληνικη νίκη, αν και, λόγω των διαπραχθέντων στρατηγικων σφαλμάτων, δέν ειχεν επιφέρει την πλήρη συντριβήν του εχθρου, έν τούτοισ ειχεν ενισχύση την διεθνή θέσιν της Ελλάδοσ. Αν η Κυβέρνησισ Γούναρη εδέχετο τότε την μεσολάθησιν είναι βέβαιον ότι θα εύρισκε τασ συμμαχουσ Δυνάμεις ευμενέστερον διατεθειμένασ η κατά τον Ιούνιον προ της ελληνικησ επιθέσεωσ, οτε ησαν υπέρ της αυτονομίσεωσ της Ιωνίασ.

Ο σημερον θρηνούμενοσ μικρασιατικόσ ελληνισμοσ θα εξησφάλιζεν αναμφισβητήτωσ την ελευθέραν εθνικην του ανάπτυξιν υπο την εγγύησιν όλγων ελληνικων η συμμαχικων στρατευμάτων και υπο την διαίκησιν Χριστιανου Αρμοστου διοριζομένου υπο της Κοινωνίασ των Εθνων. Η Έλλαs θα ηδύνατο άμέσωσ να αποστρατευθη και να σωθη εκ της οικονομικησ εξαντλήσεωσ. Θα ηδύνατο να αποφυγη τασ τεραστίασ θυσιασ εις αιμα και χρήμα του Σαγγαρίου και προ παντοσ την εφετεινήν συμφοράν και ατίμωσιν. Ο κ. Βενιζέλοσ, αν και απογοητευμένοσ δια την απόρριψιν των προηγουμένων συμβουλων του, δέν εδίστασε να συμβουλεύση δι' έμμέσων οδων την εγκατάλειψιν των περαιτέρω επιχειρήσεων. Άλλα μοραίνει Κύριοσ έν βούλεται απολέσει.

Ο τωσ βασιλευσ και οι αλλοκόλακεσ σύμβουλοι του, ειχον τελιωσ απομωρανθη. Ενόμισαν ότι η μικρά Έλλαs, Κρατίδιον πέντε εκατομμυριων, ηδύνατο να λύση δια του ξιφουσ «τον Γόρδιον

δεσμὸν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος» παρὰ τὴν θέλησιν καὶ μάλι-
στα παρὰ τὴν ἐναντίον των ἐχθρότητα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων
τῆς Ἀντάντ, τῶν διευθυνουσῶν τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ
θλιβερὸς «στρατηλάτης» μάλιστα ἐκμεταλλεζόμενος τὴν ἀγνήν λα-
τρείαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν μοιραίαν συνωνυμίαν του
πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, ἀναιρεῖται νὰ στεφθῆ βα-
σιλεὺς εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν εἰς πείσμα τῶν Συμμάχων. Μόλις
ὅμως ὁ κ. Γούναρης ἀνέσχετο διὰ τοῦ περὶ φήμιου ἄρθρου τῆς «Κα-
θημερινῆς» τὸν «ἐχθρὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως» βυθίσας τὴν
χεῖρα του εἰς τὸν Βόσπορον, ἡ μὲν Ἀγγλία ἠπειλήσε ἔνοπλον ἀν-
τίστασιν εἰς τὴν τυχόν Ἑλληνικὴν προέλασιν, ἡ δὲ Γαλλία καὶ Ἰτα-
λία σαφῶς ἐδήλωσαν ὅτι θὰ «ἐφθάνον μέχρι πολέμου» κατὰ τῆς
μετανοεμβριανῆς Ἑλλάδος ἂν αὐτὴ ἀπειροῦτο νὰ καταλάβῃ τὴν
Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ τέως βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις του ἐδέχθησαν οὕτω ἰσχυ-
ρὸν κόλαφον παρὰ τὸν πρόσφατον θρίαμβον τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀλλ' ἀτυ-
χοῦς Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ξένοι διπλωμάται καὶ δημοσιογράφοι ἐ-
ρωτηθέντες βραδύτερον περὶ τῶν αἰτίων τῆς στάσεως ταύτης τῶν
συμμάχων εἰς τὸ ζήτημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπήντησαν :

— Θὰ ἦτο ἀστεῖον, θὰ ἦτο ἐγκληματικὸν διὰ τὴν Ἀν-
τάντ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι πράκτορας τοῦ Παγ-
γερμανισμοῦ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τόσον σπουδαῖον γε-
ωγραφικὸν σημεῖον ὅπως τὰ Στενά !

Ἡ παλαιοκομματικὴ ἀπολυταρχία τῶν Ἀθηνῶν βλέπουσα τὴν
ἐχθρότητα ταύτην τῶν Συμμάχων ἐπρεπε τάχιστα νὰ ἀποσυρθῆ
τῆς ἀρχῆς. Ἐπρεπε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἦτο ἀδύνατον εἰς τὴν Ἑλλάδα
νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα, ἐφόσον δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀπειλήσῃ
τὴν τουρκικὴν πρωτεύουσάν καὶ νὰ κάμῃ νηοφίας ἐπὶ τῶν ἐφοδια-
ζόντων τὸν κεμαλικὸν στρατὸν πλοίων.

Ἐντὶ τοῦτου ἤρρισε σφοδρὰν πολεμικὴν διὰ νὰ πείσῃ τὸν ἑλληνι-
κὸν λαὸν ὅτι ἡ ἐχθρότης τῶν συμμάχων ἐθνῶν κατὰ τοῦ κωνσταντι-
νικοῦ καθεστώτος ἦτο ἐχθρότης στρεφθεμένη ἐναντίον ὅλων τῶν
Ἑλλήνων. Ἐξυπηρετεῖ οὕτω τὸν Παγγερμανισμὸν ἐπιδιώκοντα ἀπὸ

τοῦ 1915 νὰ δηλητηριάσῃ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς
τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις.

Καὶ αὐτοχρόνως ἡ παλαιοκομματικὴ ἀπολυταρχία ἀπεφάσισε
τὴν τραγικὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σαγγαρίου. Εἰς μάτην ὁ Διευθυντὴς
τοῦ Δ' Ἐπιτελικοῦ Γραφείου (Μεταφορῶν) τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀ-
σίας ἀντισυνταγματάρχης κ. Γ. Σπυρίδωνος, ἐκ τῶν ἀρίστων ἐπι-
τελῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ υπέβαλε τῇ 14 Ἰουλίου ἔκθεσιν, δι'
ἧς κατηγορηματικῶς ἀπεδοκίμαζε τὴν μεγάλην ταύτην ἐπιχείρη-
σιν προβάλλον τοὺς ἀριθμοὺς τῶν διαθεσίμων μεταγωγικῶν μέσων
καὶ τῶν ἀποστάσεων ἀπεδέυτο δὲ πάσης εὐθύνης διὰ τὴν προέλασιν
τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πέραν τῆς γραμμῆς Μπεύλικ Κιοπροῦ - Ἰν-
λάρ Κατρατζῆ.

Ἐπίσης ὁ τότε ἀρχιστράτηγος κ. Παπούλας ἐτόνιζεν εἰς τὸν τέ-
ως βασιλεῖα, εἰς τοὺς κκ. Γούναρη καὶ Θεοτόκην, Δούσημανη καὶ
Στρατηγὸν εὐρισκομένους εἰς Κοτύαιον, ὅτι «ἡδύνατο νὰ συντρί-
ψῃ τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν ἂν τὸν συνήντα δυτικῶς τοῦ Σαγ-
γαρίου καὶ νὰ ἀποστείλῃ μόνον ἓν σῶμα στρατοῦ εἰς Ἄγκυ-
ραν. Ἄλλως δὲν ἡδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῆς ἐπι-
χειρήσεως».

Ὁ πρῶν βασιλεὺς καὶ αἱ σύμβουλοί του ἐπέμειναν ἐντόνως ὑ-
πὲρ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Σαγγαρίου «διὰ λόγους πολιτικούς». Διὰ
νὰ ἀναγνωρισθῆ τὸ καθεστὼς ἔπρεπε νὰ διατρέξῃ ὁ Ἑλληνικὸς
στρατὸς τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ νὰ ὑποστῇ τρωστικῆς ἀπολείας.
Τὸ προσωπικὸν συμφέρον τοῦ μονάρχου καὶ τοῦ παλαιοκομματισμοῦ
ἦτο ἱερώτερον ἀπὸ τὸ αἷμα, ἀπὸ τὸ χοῦμα ἀπὸ τὴν ἔνδοξον ἱστο-
ρίαν ἐνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ. Καὶ ἔγινεν ἡ τραγικὴ ἐκστρατεία διὰ πο-
λιτικούς λόγους ὅπως τὸσάκις ἐπανέλαβεν ὁ κ. Παπούλας.
Καὶ ἔχασεν ἡ Ἑλλὰς 35.000 νεκρούς, τραυματίας καὶ
αἰχμαλώτους καὶ ὑπέστη ζημίαν ἐνὸς δισεκατομμυρίου
χωρὶς νὰ ἀναγνωρισθῆ κανὸν ὁ μισητὸς εἰς τοὺς Συμμάχους
βασιλεὺς. Εἰς ἄλλην χώραν, ἡ Βουλὴ ἐκπροσωποῦσα πραγματι-
κῶς τὸν κυρίαρχον λαόν, θὰ ἐξήτει ἀμέσως εὐθύνας διὰ τὴν μεγάλην
συμφορὰν, ἡ ὁποία μᾶς ἐστοίχισε περισσότερον ἢ οἱ δύο νικηφό-
ροι βαλκανικοὶ πόλεμοι. Ἡ ἀθλία ὅμως ἐκείνη ἐθνοσυνέλευσις, ὄρ-

γανον τοῦ παλαιοκομματισμοῦ καὶ δούλη τῆς Αὐλῆς, ἐσιώπησε, ὅπως ἐσιώπα διαρκῶς ὁ κ. Γούναρης, προβάλλον «τὸ ἐθνικὸν συμφέρον» ἐνῶ ἐπρόκειτο μόνον περὶ τοῦ συμφέροντος τῆς Αὐλῆς. Ἡ ἐπανάστασις ἐτίμησε τὸ Ἔθνος διαλύσασα αὐτὴν ἀπὸ τῆς 11 Σεπτεμβρίου.

4.— ΠΟΤΕ ΑΠΕΦΑΣΙΣΘΗ Η ΕΚΚΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ Μ. ΑΣΙΑΣ

Εἰς τὸν θολὸν Σαγγάριον εἶχε πνιγῆ μὲ τὴν τιμὴν τοῦ ἐνδόξου ἀλλὰ προδοθέντος ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἢ μωρὰ ἐλπίς τοῦ κωνσταντινικοῦ καθεστῶτος ὅτι ἡ «αὐτοτελής Ἑλλάς» θὰ ἔλυε διὰ τοῦ ξίφους τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα.

Ὁ λόγος ἐδίδετο πάλιν εἰς τὴν μεγαλοφυᾶ διπλωματικὴν δυνάμει τῶν κ. κ. Γούναρη καὶ Μπαλτατζῆ. Ἀναχωρήσαντες τῇ 5 Ὀκτωβρίου ἐξ Ἀθηνῶν, ἐτηλεγράφησαν οὗτοι τόσον ἐκ τῆς γαλλικῆς ὀψφ καὶ τῆς ἀγγλικῆς πρωτεύουσας εἰς τὸν κ. Πρωτοπαπαδάκην τὰς δυομενεστέρας τῶν πληροφοριῶν. Ἰδοὺ περίληψις τῶν σχετικῶν τηλεγραφημάτων αὐτῶν, τὰ ὅποια θὰ εὐρίσκονται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ἃν δὲν κατεστράφησαν.

«Ἡ ἐν Παρισίοις καταβληθεῖσα προσπάθεια πρὸς διάσπασιν Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀπέτυχεν. Ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχθη μετ' ἐμπιστοσύνης τὴν Ἑλληνικὴν πρότασιν ὅπως ἡ Ἑλλάς προσδεθῆ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἄρμα τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς. Ἡ Ἀγγλία, — εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Γαλλία ἀνεκοίνωσεν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν δελεαστικὴν πρότασιν τοῦ κ. Γούναρη— ἐφάνη μὲν περισσότερον κολακευομένη ὑπὸ τῆς ἰδίας προτάσεως, ἀλλὰ σαφῶς ἐδήλωσεν ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ δεκτὴ κατ' ἀρχὴν ἢ ἐκκένωσις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ ἀνατεθῆ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἢ προστάσῃ τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων ἐν λευκῷ.

Ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς κ. Μπριὰν εἶχε σαφῶς ὑπαινιχθῆ τὴν ἐχθρότητα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ τότε βασιλέως Κωνσταντίνου, ὁ δὲ κ. Λούδ Τζώρτζι, κατηγορηματικώτερος, εἶχε δηλώσει

εἰς τοὺς κ. κ. Γούναρη καὶ Μπαλτατζῆν ὅσα ἐπανελάβε βραδύτερον εἰς τὸν Πατριάρχη Μελέτιον καὶ τὰ ὅποια οὐδέποτε ἐτόλμισε νὰ διαφεύσῃ ὁ κ. Γούναρης.

«Ὁ ἐκδιώκων τὴν Ἑλλάδα ἐκ Μ. Ἀσίας, εἶπεν ὁ Λούδ Τζώρτζι εἰς τὸν κ. Γούναρη, εἶναι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ οὐχὶ ἡ Ἀγάντ. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν δὲν βλέπω γεγονὸς τόσον ὀλέθριον διὰ τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅσον ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ κ. Βενιζέλου ἐκ τῆς ἀρχῆς.»

Τὰς βαρυσημάντους ταύτας ἀνακινώσεις τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς κυβερνήσεως οἱ κ. κ. Γούναρης καὶ Μπαλτατζῆς διεβίβασαν ἐγκαίρως εἰς τὰ ἐδῶ μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ἡτις ὑπέβαλεν ἀντίγραφον τῶν τηλεγραφημάτων εἰς τὰ Ἀνάκτορα. Τῶν τηλεγραφημάτων τούτων ἔλαβον γνῶσιν ἢ τέως Βασίλισσα Σοφία, ὁ πρίγκιψ Νικόλαος, οἱ κ. κ. Δούσιανης, Στροῖτ καὶ ἄλλοι τινές. Εἰς ἐπαυελιμμένα συμβούλια συνεζητήθη ἡ κατάστασις καὶ ἐγένετο ὁμοθυμῶς δεκτὴ ἡ γνώμη ὅτι ἡ Μ. Ἀσία, ἢ βενιζελικὴ Μ. Ἀσία, ἢ «περιττὴ αὐτὴ ἀποικία» δὲν ἤξιζε τὸν κόπον νὰ παραιτηθῆ ὁ τότε βασιλεὺς. Καὶ διετάχθη ὑπὸ τοῦ ἀνευθύνου παράγοντος ἢ ὑπεύθυνος κυβερνήσις Γούναρη νὰ ἀποδεχθῆ τὴν ἀγγλικὴν πρότασιν.

Ὁ τέως Βασιλεὺς ἐποδοπάτει οὕτω τὴν ὁμόθυμον ἀπόφασιν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, καθ' ἣν «ἡ συνθήκη τῶν Σεβῶν ἀπετέλει τὸ ἐλάχιστον ὄριον τῶν Ἑλληνικῶν διεκδικήσεων», ἐπανεστάται ἄρα κατὰ τοῦ Συντάγματος οἰκειοποιούμενος τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἐθνους καὶ θυσιάζων χάριν τοῦ προσώπου του ἐν ἑκατομμύριον ἀλυτρώτων Ἑλλήνων καὶ ἀνηφῶν ὅλας τὰς θυσίας ὅσας ὑπέστη ἡ Ἑλλάς χάριν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἰωνίας μας. Ἡ τεραστία, ἡ ἱστορικὴ εὐθύνη τοῦ κ. Γούναρη εἶνε ὅτι ἐδέχθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀντισυνταγματικὴν ταύτην διαταγὴν τοῦ εἰς ἀπολυταρχικὸν Μοκάρχη μεταβληθέντος τέως Βασιλέως καὶ ἠρνήθη νὰ παραιτηθῆ χάριν τῆς κινδυνεύουσας Πατρίδος του καταγγέλων τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν.

Διμολογούμενος κατόπιν εἰς στενωτάτον κύκλον ὑπουργῶν

του ἔλεγεν.

«Οἱ/δεις ἐκ τῆς Ἠνωμένης ἔχει τὸ θάρος καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν βασιλέα νὰ παραιτηθῇ».

5.— Η ΠΡΩΤΗ ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ

Μετὰ τὴν αἰματηρὰν ἀποτυχίαν τοῦ Σαγγαρίου ὁ στρατός μας κατέλαβεν ὡς γνωστὸν, τὴν γραμμὴν Ἑσκή - Σεχίρ — Ἀφιόν, ὁπαρέμενε τοῦ λοιποῦ εἰς ἐκνευριστικὴν ἀδράνειαν. Ὅχι μόνον οἱ ἔφεδροι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ τέως βασιλεὺς εἶχε ψευδῶς ὑποσχεθῆ ὅτι «ἀν δὲν ἔτρωγαν στοιφύλια, θὰ ἔπιναν ὅμως μούστο στὰ σπύτα τους», (ἀπολύομενοι δηλαδὴ κατὰ Σεπτέμβριον) ἀλλὰ καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ἤρχισαν δυσφοροῦντες διὰ τὴν ἀποτελεμάτως τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος ὑπὸ τῆς παλαιοκομματικῆς ἀπολυταρχίας τῶν Ἀθηνῶν.

Περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ὁ ἀντισυνταγματάρχης κ. Σπυρίδωνος μεταβάς εἰς Ἀφιόν διὰ λόγους ὑπηρεσίας, συνηντήθη τυχαίως μετὰ τοῦ συνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ κ. Παπαϊωάννου καὶ τοῦ ἐπιάρχου κ. Σμπαραοῦνη Τρικόρφου. Κατὰ τὴν συνομιλίαν, ἣτις ἐπηρεολούθησε ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, ἡ πατριωτικὴ ἀντίληψις τῶν τριῶν ἐπιλέκτων ἀξιωματικῶν, συνέπεσεν εἰς τὸ σημεῖον ὅτι ἔπρεπε ὁ στρατός νὰ ἀξιώσῃ παρὰ τοῦ τότε Βασιλέως νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν κ. Στεργιάδην, ὅστις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς γενικῆς ἀγωνίας συνεκέντρωνε τὰς ἐλπίδας ὅλων σχεδὸν τῶν κομμάτων. Κατόπιν κατηρτίζετο Ἐπιτροπὴ ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν ἀδιακρίτως πολιτικῶν φρονημάτων ἤτοι ἀποποτάκτων, παραμεινάντων καὶ τῆς Ἀμύνης, ἡ ὁποία ἐν τὸς μικροῦ χρόνου συνέλεξε τὰς ὑπογραφὰς 2.000 περίπου ἀξιωματικῶν εἰς Πρωτοκόλλον δι' οὗ ἐζητεῖτο ἡ πρόσκλησις τοῦ κ. Στεργιάδου εἰς τὴν ἀρχήν. Ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ὀφείλω νὰ ἀναφέρω μετ' εὐλαβείας τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου Παπαδήμα, ἀντισυνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ, ἐνθουσιώδους πατριώτου καὶ ἐπιλέκτου ἀξιωματικοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου

αἱ ἐφημερίδες ἀνέγραψαν ἦδη ὅτι μετὰ τὴν μικρασιατικὴν συμφορὰν ἠσθάνθη τόσον βαθὺν τὸν πόνον τῆς Ἐθνικῆς ἀτιμώσεως, ὥστε μόλις ἀφίχθεις εἰς Σῦρον ἠτάρπατόνησε.

Περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου δύο ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ, μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Πρωτοκόλλου, κατήλθον διαδοχικῶς εἰς Σμύρνην διὰ νὰ βολιδοσκοπήσουν τὸν τότε Ὑπάτον Ἀρμοστήν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης κυρίως ὁ κ. Στεργιάδης εἰσέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ἱστορικῶν του εὐθυνῶν.

6.— ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ ΤΟΥ κ. ΣΤΕΡΓΙΑΔΟΥ

Ὁ Ὑπάτος Ἀρμοστής, δεχθεις τοὺς δύο ἀξιωματικούς ἀπέκρουσεν ἐντόνως τὴν πρότασιν αὐτῶν, «ὅπως δεχθῆ τὴν ἀρχὴν ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ μαχομένου στρατοῦ». Ἀλλὰ δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τοῦτο. Συνέστησεν εἰς αὐτοὺς νὰ πειθαρχοῦν εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Καὶ προσέθεσεν ὅτι «δὲν ἠδύνατο ὁ ἴδιος νὰ δολιεύεται μίαν Κυβέρνησιν τὴν ὁποίαν ὑπηρετεῖ καὶ ἡ ὁποία κάμνει τὸ καθήκόν της !

Ὁ κ. Στεργιάδης ἀνελάμβανεν οὕτω τὰ καθήκοντα τοῦ συνηγόρου τοῦ κ. Γούναρη, τὰ ὁποία ἔμελλε νὰ ἐξασκήσῃ μετὰ τόσης ἐγκληματικῆς ἀφοσιώσεως μέχρι τῆς τραγικῆς ἐκκένώσεως τῆς ἀτυχοῦς Ἰωνίας μας. Καὶ οὕτω ἐματαιώσε τὴν ὑπαβολὴν τοῦ πρώτου πρωτοκόλλου τῶν ἀξιωματικῶν.

Ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῆς Ἀρμοστείας Σμύρνης, παρακλιουθήσαντες ἐπισταμένως τὴν δρασίν τοῦ κ. Στεργιάδου, βεβαιοῦσιν ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῶν ἐκλογῶν τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 ἤρχισε προσπαθῶν νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν τέως βασιλέα διὰ νὰ τὸν καλέσῃ ἐνδεχομένως εἰς τὴν ἀρχήν. Ὅταν τῇ 30 Μαΐου 1921 ὁ «στρατηλάτης» ἔφθανεν εἰς τὴν μαρτυρικὴν Σμύρνην μας, ὁ Ὑπάτος Ἀρμοστής, ἐπανειλημμένως ἠκούσθη φωνάζων ἐπιδεικτικῶς «τὸν βασιλῆά μας», τὸν «βασιλῆά μας» διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν του.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Σαγγαρίου ὁ κ. Στεργιάδης ἀφ' ἐνὸς ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἐκκένώσεως τῆς Μ.

'Ασίας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπανελάμβανε κατὰ κόρον εἰς Ἑλληνας καὶ μάλιστα εἰς ξένους ὅτι «ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶναι ... μέγα ἔθνικὸν κεφάλαιον.» Εὐρίσκετο οὕτω ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὰ ὄργανα τῆς παλαιοκομματικῆς ἀπολυταρχίας, ἡ ὁποία εἶχε θέσει τὸ πρόσωπον τοῦ Αὐθέντου τῆς ὑπεράνω τῆς αἰωνίου Ἑλλάδος μας.

Πλείστοι ἀρχιερεῖς, πρόκριτοι, ἀξιοματικοὶ ἐπεσκέφθησαν ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1921 μέχρι τῆς ἐκγενώσεως τὸν κ. Στεργιάδην, ἰκετεύοντες αὐτὸν μετὰ δακρύων καὶ πολλάκις γονυκλινεῖς νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς ἔθνικου κινήματος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἔχον εἰς τὴν διάθεσίν του τὸν μαχόμενον στρατὸν ἢ τοῦλάχιστον νὰ παύσῃ ἀντιδρῶν εἰς τὴν ἀπέλπιδα προσπάθειαν τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀπέκρουσε τὸ πρῶτον καὶ ἐξηκολούθησε τὸ δεύτερον. Ἐνθασιώδους κληρικὸς τῆς Μ. Ἀσίας ἀπετόλμησε κατ' Ἀπρίλιον ἐ. ἔ. διὰ πολλοστήν φοράν νὰ παρακαλέσῃ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸν Ὑπατον Ἀρμοστήν. Ἐγονυπέτησε, ἰκέτευσε, ἐθρήνησε τὴν τραγικὴν μοῖραν τῆς ἀνθούσης τότε Ἰωνίας μας καὶ πάλιν ἰκέτευσε καὶ πάλιν ἐθρήνησε. Τὰ δάκρυα καὶ αἱ ἰκεσῖαι τοῦ Μικρασιάτου κληρικοῦ ὑπῆρξαν μάταια. Καὶ ἐπανελάμβανεν αὐτὸς βραδύτερον:

— Ἐάν τὸν Ἀλῆ πασᾶ εἶχα ἐμπρὸς μου εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ τὸν ἐκλόνιζα.

Ὁ κ. Στεργιάδης ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὴν πίστιν του πρὸς τὸν ἐστεμμένον ἐχθρὸν τῶν Ἑλληνικῶν ἰδεωδῶν. Ὅπως ὁ ἴδιος ἀμολόγησε πρὸς φίλον του «ἤθελε νὰ μὴ φθείρῃ τὸ πολιτικὸν του κεφάλαιον», δηλαδὴ νὰ κληθῆ ὑπὸ ἀπολυταρχικοῦ μονάρχου εἰς τὴν ἀρχήν.

7.— ΠΩΣ Η ΑΥΛΗ ΕΜΑΤΑΙΩΣΕ ΤΟ ΜΕΛΕΤΗΘΕΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΝ ΚΙΝΗΜΑ

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Δεκεμβρίου π. ἔ. πολλοὶ πρόκριτοι τῆς Σμύρνης ἤρχισαν ἀνταλλάσσοντες μετ' ἀνωτέρων ἀξιοματικῶν καὶ ὑπαλλήλων τῆς Ἀρμοστείας σκέψεις πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου, ὅστις ἤρχιζεν ἐμφανιζόμενος ἀπειλητικὸς εἰς τὸν Ἰωνικὸν ὄριζοντα. Κατηρέσθη ἀμέσως μυστικὴ ἐπιτροπὴ δρωσα εἰς τὰ παρα-

σκήνια ἥτις ὠργάνωσε βραδύτερον τὴν μεγάλην Μικρασιατικὴν Ἀμυναν. Ἐμελετήθησαν πολλὰ σχέδια Κινήματος, ἐξ ὧν τὸ σκοπιμότερον ἦτο ἀναμφισβητήτως τὸ σχέδιον τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον κατὰ φεβρουάριον ἐ. ἔ. ὁ γηραιὸς καὶ ἐνθουσιώδης πατριώτης κ. Σιώτης, Ἰατρός, ἤδη ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐκόμισεν εἰς Σμύρνην ἀναπτύξας αὐτὸ πρῶτον εἰς τοὺς κκ. Παπούλαν καὶ Στεργιάδην καὶ βραδύτερον κατὰ Μάρτιον εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς κκ. Γούναρην καὶ Θεοτόκην.

Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἔπρεπεν οἱ πληθυσμοὶ τῆς κατεχομένης Μ. Ἀσίας νὰ ἀποτελέσουν μίαν Ὀμοσπονδίαν Ἀνατολικῶν Λαῶν, περιλαμβάνουσαν πλὴν τῶν Χριστιανῶν τοὺς Ἑβραίους τοὺς Τούρκους τοὺς Κιρκασίους καὶ τοὺς Κούρδους καὶ ἡ ὅλα θὰ ἐξηκολούθει τὸν μικρασιατικὸν ἀγῶνα ἀντὶ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις στερουμένη τῶν συμπαθειῶν τῶν Συμμάχων δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Μ. Ἀσίαν ἔστω καὶ ἂν κατήγε τὰς μεγαλυτέρας στρατιωτικὰς ἐπιτυχίας.

Ὁ κ. Παπούλας ἐδέχθη ἐνθουσιωδῶς τὸ σχέδιον οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ κ. Στεργιάδης ὅστις ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἐκγενώσεως. Ὁ τότε ἀρχιστράτηγος ἀπέστειλε μάλιστα τοὺς Ἐπιτελεῖς συνταγματάρχην κ. Σαρρηγιάννην καὶ ταγματάρχην κ. Σκυλακάκην εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ κ. Σιώτου διὰ νὰ ἐξακριβώσουν μέχρι ποίου σημείου ἔφθανε ἡ ἐντολὴ τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Ἀμύνης. Βραδύτερον οἱ τρεῖς φθάνουν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου προσκαλεῖται καὶ ὁ κ. Παπούλας ἐκ Σμύρνης. Συνεκοροτήθη σύσκεψις εἰς ἣν μετέσχον οἱ κκ. Γούναρης Θεοτόκης, Σιώτης Παπούλας καὶ Πάλλης καθ' ἣν ἐπῆλθε συμφωνία καὶ συνετάχθη ἐπίσημον ἔγγραφον διὰ νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὴν βασιλικὴν κώρωσιν. Ἡ κώρωσις ὅμως αὐτὴ αὐδέποτε ἐδῆθη. Ὁ κ. Σιώτης ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν διότι ἡ ἀπολυταρχικὴ Αὐλὴ τῶν Ἀθηνῶν, δηλαδὴ ὁ δῆθεν ἀνεύθυνος παράγων δὲν ἐβασίλευεν ἀπλῶς ἀλλὰ ἐκυβέρνηεν τὴν Ἑλλάδα.

Πράγματι ὄχι μόνον ὁ τέως βασιλεὺς ἠρνήθη τὴν κώρωσιν του εἰς ἐν μέτρον σωτήριον ἀλλὰ καὶ ἀπέστειλεν διὰ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου ἀξιοματικούς καὶ ὀπίστας ἐμπίστους δια-

σκορπισθέντας εἰς ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κηρύσσοντας ὅτι ἡ Μ. Ἀσία εἶναι γάγγραινα διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅτι δὲ οἱ/δεῖς ἀξιοματικὸς ἢ ὀπλίτης ἔπρεπε νὰ παρασυρθῇ εἰς ἐνδεχόμενον Κίνημα ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἐναντίον τινῶν ἐκ τῶν προκτόρων τούτων ὑπεβλήθησαν ἔκτοτε μνησίεις ὑπὸ θαρραλέων ἀξιοματικῶν καὶ ὀπλιτῶν. Ὁ δὲ συνταγματάρχης κ. Σκυρὸς Ἀρχηγὸς Πεζικοῦ τῆς 13ης Μεραρχίας συγκεντρώσας καθ' Ἀπρίλιον εἴκοσι περίπου ἀξιοματικοὺς αὐτῆς ἐτόνισεν ὅτι ἐρχόμενος ἐξ Ἀθηνῶν «ἦτο κομιστὴς τῶν ἀντιλήψεων τοῦ βασιλέως, τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ κ. Στεργιάδου καθ' ἃς ἡ Μ. Ἀσία εἶναι γάγγραινα καὶ ὅτι χρειάζεται χειρουργικὴ ἐπέμβασις.»

8.— Η ΔΙΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΥΛΗ

Ἡ διακοίνωσις τῆς 13 Μαρτίου 1922, δι' ἧς οἱ Σύμμαχοι ἀπῆλθον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐκκένωσιν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ μεγάλου μέρους τῆς Ἀν. Θράκης εἶχε προκαλέσῃ εἰς τὴν ψυχὴν παντὸς Ἑλλήνου τὴν βαθυτέραν συγκίνησιν. Μόνον ὁ τέως βασιλεὺς παρέμεινεν ἀσιγνήνητος. Ὁ πρίγκηψ Νικόλαος, διευθύνων αὐτοπροσώπως τὴν μερίδα τῶν ἀδιαλλάκτων κωνσταντινικῶν τὸν ἐνίσχυε εἰς τὴν ἀντεθνικὴν στάσιν του. Ὁ κ. Γούναρης ἐτόλμησε νὰ συστήσῃ εἰς τὸν ἀπολυταρχικὸν Μονάρχην νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ταξείδιον, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνος θὰ παρουσίαζεν εἰς μὲν τὰς Δυνάμεις ὡς πρόδρομον παραιτήσεως ἐκ τοῦ θρόνου εἰς δὲ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὡς ἀπλοῦν ταξείδιον ἀναψυχῆς.

Ὁ τέως βασιλεὺς πλήρης ὀργῆς ἠρώτησε τὸν κ. Γούναρην :

—Θέλετε μὲ τρόπον νὰ μὲ συστήσετε νὰ παραιτηθῶ πρὸς διάσωσιν τῆς Μ. Ἀσίας; Ὁχι, δὲν παραιτοῦμαι ! Ἡ Μ. Ἀσία δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ παραιτηθῶ ἐγώ.

Ὁ κ. Γούναρης, πτοηθεὶς, ἐβεβαίωσεν ὅτι συγκοιτῶν τὸ ταξείδιον τοῦτο δὲν ἠννόει ποσῶς παραιτήσιν. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας κληθεὶς ὑπὸ τοῦ τέως βασιλέως εἰς τὰ ἀνάκτορα ὁ θλιβερὸς πρωθυπουργὸς

ἐδέχετο παρουσίαν τοῦ κ. Στροεῖτ, δομυτάτην ἐπίπληξιν τοῦ πρίγκηπος Νικολάου διὰ τὴν ὡς ἄνω πρότασιν του. Καὶ ὁ κ. Γούναρης ποδοπατῶν τὸ Σύνταγμα, ἠρηθή νὰ ἀνοπτύξῃ εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος καὶ τὴν στάσιν τῆς Αὐλῆς. Ἐὰν ἔκτοτε, δηλαδὴ πρὸ τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐμάνθανε τὴν φορικὴν ἀλήθειαν, θὰ ἐξηγείρετο ὡς εἰς ἄνθρωπος καὶ θὰ ἐσάρωνε τὴν παλαιοκομματικὴν Ἀπολυταρχίαν τῶν Ἀθηνῶν.

9.— ΔΙΑΤΙ ΑΝΤΙΚΑΤΕΣΤΑΘΗ Ο κ. ΠΑΠΟΥΛΑΣ

Κατὰ πληροφωρίαν ἀναμφισβητήτου κύρους ἡ πρώτη διαταγὴ περὶ ἐκπονήσεως μελέτης ἐκκένωσεως τῆς Μ. Ἀσίας ἐξεδόθη κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1922. Ἡ ἐκπληξίς τοῦ ἀντιστρατήγου κ. Παπούλα καὶ τινῶν ἐκ τῶν ἐπιτελῶν του, ὅσοι ἔλαβον γνῶσιν τῆς κυβερνητικῆς ἀποφάσεως ὑπῆρξεν ἀφάνταστος. Ἐκτοτε χρονολογεῖται ἡ χαλάρωσις τῶν δεσμῶν μεταξὺ τοῦ τότε Ἀρχιστρατήγου καὶ τῆς Αὐλῆς, καὶ ἡ προσέγγισις του πρὸς τὴν Μικρασιατικὴν Ἀμυναν.

Ὁ κ. Παπούλας εὐρισκόμενος εἰς Ἀθήνας κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς διακοίνωσεως τῆς 13ης Μαρτίου ἐδήλωσεν εἰς ὄρισμένους παράγοντας :

«Ἐγὼ δὲν πηγαίνω νὰ ἐκτελέσω τὴν ἐκκένωσιν. Διότι τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν θὰ ἴδω τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ὄρφανὰ εἰς τοὺς πόδας μου νὰ μὲ ἐξορκίζουσιν νὰ τὰ σώσω ἢ θὰ σκοτωθῶ ἢ θὰ ἀναγκασθῶ νὰ παραβῶ τὸν ὄρκον μου πρὸς τὴν Κυβερνήσιν μου, ἀποφασίζω νὰ ἐπαναστατήσω ὄχι κατ' αὐτῆς ἀλλ' ἔστω καὶ παρὰ τὰς διαταγὰς της».

Ὁ κ. Παπούλας ἀνεχώρησε τῇ 21 Μαρτίου διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σμύρνην μόνον κατόπιν κατηγορηματικῶν βεβαιώσεων τοῦ κ. Γούναρη ὅτι δὲν δὲν διετάσσετε νὰ ἐκκένωσῃ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ κ. Στεργιάδης ὁμῶς ἠγρύπνει.

Διαρκῶς κατήγγελλεν εἰς τὴν παλαιοκομματικὴν ἀπολυταρχίαν ὅτι ὁ κ. Παπούλας προβαίνει εἰς συνενόσεις μετὰ τῆς Μικρασιατι-

κῆς Ἀμύνης πρὸς ὀργάνωσιν Κινήματος. Ἡ δὲ λέξις «Κίνημα» ἀπὸ τοῦ θροιάμβου τοῦ ἱστορικοῦ Κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης προοικάλει τὴν ζωηροτέραν ἀνησυχίαν εἰς τὴν Αἰλῆν. Ὡς ὁμολόγησεν ὁ κ. Στράτος εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων» τῆς 30 Αὐγούστου ἐ.ξ. ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Παπούλα «ἐνεκα ἐνεργειῶν του ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Πολιτικὴν ὀργάνωσιν, τὰς ὁποίας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὁ Ὑπατος Ἀρμοστής κ. Στεργιάδης.»

10.— Ο κ. ΧΑΤΖΑΝΕΣΤΗΣ ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ
ΜΕ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΚΕΝΩΣΕΩΣ

Ὁ κ. Χατζανέστης κληθεὶς νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἶχε θέσῃ εἰς τὸν τέως Βασιλέα καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ ἐξῆς δόγμα:

— Ἡ ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ Ἡ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΘΑ ΚΑΤΑΓΑΓῆ ΜΙΑΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΝ ΕΠΙΤΥΧΙΑΝ ΛΥΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΩΣ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ, Ἡ ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΚΚΕΝΩΘῆ Ἡ Μ. ΑΣΙΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ.

Ὁ κ. Χατζανέστης, ὡς γνωστὸν, εἶνε ὁ πρῶτος δηλώσας ὅτι θεωρεῖ «ΕΚΤΟΣ ΤΙΜΗΣ» τοὺς Ἕλληνας ἀξιοματικοὺς ὅσοι συνεπολέμησαν μετὰ τῶν Συμμάχων κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον.

Ἀνῆκει εἰς τὴν θλιβεράν χορείαν τῶν ἐλαχίστων πλέον Ἑλλήνων ὅσοι ἐνόμισαν ὅτι ἠδύνατο ἡ Ἑλλάς, κρατίδιον 5 ἐκατομμυρίων νὰ νικήσῃ τὴν ἐχθρότητα Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς. κατὰ τοῦ κωνσταντινικοῦ καθεστῶτος.

Συνμεριόσθη ἐπομένως τὴν ἀφελῆ γνώμην τῶν ὀπαδῶν τῆς αὐτοτελείας ὅτι ἠδύνατο ἡ Ἑλλάς παρὰ τὴν θέλησιν τῶν Συμμάχων, νὰ ἀπειλήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ἐκβιάσῃ οὕτω τὰς ἰθνηούσας τὴν παγκόσμιον πολιτικὴν Δυνάμεις τῆς Ἀντάντ.

Κεκηρυγμένος ὀπαδὸς τῆς ἐκκενώσεως τῆς Μ. Ἀσίας προθύμως ἐδέχθη νὰ ἐλαττώσῃ τὰς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς δυνάμεις ἀποστέλλων τοιαύτας εἰς τὸ Θρακικὸν μέτωπον. Καὶ ἀπέστειλε πράγ-

ματι ΕΠΤΑ ΚΑΙ ΠΛΕΟΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ ΠΕΖΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΛΑ ΤΑ ΒΑΡΕΑ ΠΥΡΟΒΟΛΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΚΟΝΤΑ τῶν 15,5

Ἐξ ἄλλου ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς Σμύρνην ὁ κ. Χατζανέστης διέταξεν ὅπως τῷ ὑποβληθῆ τὰ χίσιστα μελέτη περὶ ἐκκενώσεως τῆς Μ. Ἀσίας !

Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης ὑπεβλήθη τὴν 5 Ἰουνίου εἰς τὸν κ. Χατζανέστην μελέτη ἐξ 25 σελίδων τονίζουσα τὸν κίνδυνον τῶν τεραστίων καταστροφῶν ἃς θὰ προσεκάλει ἐνδεχομένη ἐκκενώσις τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὑπῆρξαν τόσον ἀσφαλεῖς αἱ προβλέψεις τῆς μελέτης ταύτης, στηριζομένης ἐπὶ ἀριθμῶν, ὥστε νὰ δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ σήμερον ὡς ἀληθῶς προφητικὴ. Καὶ ὁμοῦ ὁ κ. Χατζανέστης, βασιζόμενος εἰς διαταγὰς τοῦ τέως βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως Πρωτοπαπαδάκη - Γούναρη - Στράτου τὴν ἀπέρριψε μετ' ἀγανακτήσεως!

Ἴδου τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἐν λόγῳ ἐκθέσεως.

Ἡ κατεχομένη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ Μικρασιατικὴ χώρα ἔχει ἕκτασιν κατὰ τὰς στατιστικὰς τῆς Ὑπάτης Ἀρμοστείας 72, 000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ πληθυσμὸν 2,428'000 κατοίκων, ἐξ ὧν ἐν ἐκατομμύριον περίπου Χριστιανῶν. Οἱ Ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ εὐρίσκονται ἢ εἰς τὰ παράλια ὅπως αἱ πόλεις Σμύρνης, Κυδωνιῶν, Ἀδραμυτίου, Μουδανιῶν, Πανόρμου, Κίου, ἢ κατὰ μῆκος εὐφύρων πεδιάδων ὅπως αἱ πόλεις Μαγνησίας, Κασαμπά, Φιλιδελφείας, Σαζίων, Ἀιδινίου κλπ.

Εἰς τὰ κέντρα ἐφοδιασμοῦ Οὐσὰκ Ἀφίων Καρᾶ Χισάρ, Κιόνταχίας, Ἐσκή Σεχίρ ὑπῆρχεν ὑλικὸν 15,000 τόννων περίπου.

Ἡ μεταφορὰ μόνον τοῦ ὑλικοῦ θὰ ἀπῆται 18 ἡμέρας τοῦλάχιστον. Ἐξ ἄλλου θὰ ἦτο ἀπαραίτητον νὰ μεταφερθοῦν οἱ Ἑλληνικοί, ἀρμενικοὶ καὶ ἀντικεμαλικοὶ τουρκοὶ πληθυσμοί. Θὰ ἐχρειάζοντο 12 ἡμέραι διὰ τὴν ἐνέργειαν ταύτην. Ἐπίσης θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποκομισθῆ ὅλο τὸ σιδηροδρομικὸν ὑλικὸν καὶ νὰ καταστραφῶσι τὰ κυριώτερα τεχνικὰ ἔργα τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἵνα μὴ χρησιμοποίησῃ αὐτὰς ὁ ἐχθρὸς. Αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι θὰ ἀπῆτουν ἄλλας 4 περίπου ἡμέρας.

Ἐξ ἄλλων αἱ μονάδες τοῦ μετώπου, προκειμένου νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐκκένωσις, ἔπρεπε νὰ λάβουν ἄλλην διάταξιν, ἣτις θὰ ἀπήτει 5 ἡμέρας κατὰ προσέγγισιν. Ἦτοι 39 ἡμέραι συνολικῶς.

Ἄλλ' ἡ ἐκκένωσις τῆς Μ. Ἀσίας θὰ ἄφινεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐχθροῦ μέγα ἀνθρώπινον ὕλικόν καὶ εὐφοροτάτας ἐκτάσεις ἀνερχομένας εἰς 35 ἑκατομμύρια στρέμματα καὶ περικλειούσας φυσικὸν πλοῦτον ἀμύθητον. Θὰ ἐξύφανε τὸ ἠθικόν του εἰς βάρος τοῦ ἠθικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Δεδομένου δὲ ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ μᾶς ἄφινεν ἀνενοχλήτους ὅταν ἠερχίζομεν τὴν ἐκκένωσιν, ἠδύνατο αὕτη νὰ ἐπιφέρῃ τὰς μᾶλλον τεραστίας καταστροφάς. Ἐγκατάλειψιν ὕλικόν, ἐγκατάλειψιν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν κλπ.

Ὁ συντάξας τὴν μελέτην ἀνώτερος ἐπιτελής εἰσηγεῖται τοῖν ἀντίον τὴν γνώμην ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὀργανωθοῦν τὰ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Μ. Ἀσίας διαθέσιμα 12 συντάγματα πεζικοῦ εἰς ἐφεδρείας τῶν μεραρχιῶν τοῦ μετώπου, οὕτως ὥστε νὰ εἴμεθα πάντοτε κύριοι τῆς καταστάσεως.

11.— Η ΔΙΑΣΠΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

Ὅταν ὁ κ. Χατζανέστης ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν εὗρεν εἰς τὸ μέτωπον δύο Συγκροτήματα μεραρχιῶν. Τὸ Νότιον ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τρικούπην, ἔχοντα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ΟΚΤΩ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ πεζικοῦ καὶ τὸ Βόρειον ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σαμίλαν, διαθέτοντα ΤΕΣΣΑΡΑΣ. Οὕτως ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τοῦ ἐχθροῦ αἱ διοικηταὶ τῶν Συγκροτημάτων ἔχοντες ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῶν ὄλων τὰς διαθέσιμους δυνάμεις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς στρατηγικῆς καὶ τακτικῆς καταστάσεως καὶ νὰ ἀποκρούσουν πᾶσαν Τουρκικὴν προσβολήν.

Τοῦτο ὅμως δὲν ἀνταπεκρίνετο πλήρως πρὸς τὰ σχέδια τοῦ κ. Χατζανέστη καὶ τῆς Αὐτῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Πιστὸς εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ αὐθέντου τοῦ κ. Χατζανέστης ΕΣΠΕΥΣΕ ΝΑ ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΣ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ,

Η ΟΠΟΙΑ ΑΠΕΤΕΛΕΙ ΑΝΕΚΤΙΜΗΤΟΝ ΕΓΓΥΗΣΙΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΕΝΩΣΕΩΣ. ΔΙΕΛΥΣΕΝ ΟΘΕΝ ΤΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΡΑΡΧΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΝΕΦΕΡΕ ΤΗΝ ΕΙΣ ΣΩΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΣΙΝ ΑΥΤΩΝ.

Τὸ μέτρον τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ κύριος λόγος τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἐσπευσμένης ἐκκένωσεως ὑπὸ συνθήκας τῶσον οἰκτρᾶς.

Διότι τὸ Α' Σῶμα στρατοῦ ἀποτελεσθὲν ἐκ τῶν μεραρχιῶν V, XII, IV καὶ I εὐρισκομένων ὄλων εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν δὲν διέθετεν ἐφεδρείας ἐν περιπτώσει κεμαλικῆς ἐπιθέσεως.

Τὸ Β' Σῶμα Στρατοῦ περιλαμβάνουν τὰς μεραρχίας II, VII, IX καὶ XIII εὐρίσκετο σχεδὸν ὄλο — πλὴν τῆς II μεραρχίας — ὀπισθεν τοῦ Α' Σώματος. Ἄλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὸ ἄνευ προηγουμένης διαταγῆς τῆς Στρατιάς.

Ἡ διοίκησις τοῦ Α' Σώματος ἀνετέθη εἰς τὸν στρατηγὸν Τρικούπην τοῦ δὲ Β' εἰς τὸν στρατηγὸν Λιγενῆ.

Εἶνε ἐξηκριβωμένον ὅτι καὶ πρὸ τῆς Τουρκικῆς ἐπιθέσεως καὶ ἅμα τῇ ἐκδηλώσει αὐτῆς ὁ στρατηγὸς Τρικούπης ἐζήτησε τὴν ἐπαναφορὰν τῆς ἐνιαίας διοικήσεως τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος. Εἰς ἀπάντησιν ὅμως ἐλάμβανε ἐντολὴν τοῦ κ. Χατζανέστη «ΝΑ ΠΕΙΘΑΡΧΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟ-Ι-ΣΤΑΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΩΝ».

Ἀκριβῶς ἡ ἔννοια αὕτη τῆς κτηνώδους καὶ πρωσοικῆς πειθαρχίας ἐφαρμοσθεῖσα εὐρύτατα ὑπὸ τοῦ κ. Χατζανέστη εἶχε προκαλέσῃ τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν τοῦ στρατοῦ, ἰδίως τῶν ὀπλιτῶν.

Ἐπάρχουν πλεῖστα παραδείγματα αὐστηροτάτων τιμωριῶν τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν ὁ τῶς ἀρχιστρατηγὸς ἄλλοτε μὲν διότι ὀπλίτης ἐφόρει ἰδιωτικὰ ὑποδήματα καὶ ὄχι ἀρβύλας, ἄλλοτε διότι ἐχαιρέτισε μὲν, ἀλλ' ὄχι κανονικῶς, καὶ ἄλλοτε πάλιν διότι τὰ κομβία τῆς χλαίνης δὲν ἦσαν τοῦ στρατοῦ ἀλλ' ἰδιωτικῆς προελεύσεως.

12.— ΕΛΛΕΙΨΙΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΜΥΝΗΣ ΚΑΙ ΟΧΥΡΩΣΕΩΣ

Ἐφόσον ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, καταλαβὼν τὴν γραμμὴν Ἀφίων

Δορυλαίου δὲν εἶχε πλέον ἐπιθετικὰς διαθέσεις, ἢ Στρατιὰ εἶχε ὑποχρώσειν κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν, νὰ ἐκπονήσῃ γενικὸν σχέδιον ἀμύνης καὶ ὀχυρώσεως, νὰ ὀργανώσῃ δευτέραν καὶ τρίτην γραμμὴν ὑποχωρήσεως καὶ νὰ ἔχῃ διὰ καταλλήλου διδασκαλίας προπονήσει τὸ στράτευμα διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἄμυναν.

— Ὁ κ. Χατζανέστης, ὅστις δι' οὐδὲν ἄλλο ἐσκέπτετο εἰμὴ διὰ τὴν ἐκκένωσιν, εἶχε παραλείψει ἐγκληματικῶς νὰ ἐκπονήσῃ τοιοῦτο σχέδιον.

Οὕτως ὥστε ὅταν αἱ μεραρχίαι τοῦ Νοτίου συγκροτήματος ἐξέκένωσαν τὰς πρώτας τῶν γραμμὰς ὑπὸ τοὺς τραγικὸς ὄρους, ὑφ' οἷς θὰ ἴδωμεν, δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν τῶν μίαν κοινὴν γραμμὴν ἀντιστάσεως, εἰς ἣν νὰ ὀδηγήσουν τὰ ὑπ' αὐτὰς στρατεύματα.

Ἐς τὴν περίφημον συνέντευξίν του πρὸς τὴν «Καθημερινήν» τῆς 29 Αὐγούστου ἐ.ἔ. ὁ κ. Χατζανέστης ὁμολογεῖ ὅτι «οὐδεμία ὑπῆρχε δευτέρα γραμμὴ ὑποχωρήσεως. Δὲν εἶχε μελετηθῆ καὶ δὲν εἶχεν ὀργανωθῆ μία δευτέρα γραμμὴ διὰ τὴν περίπτωσιν ὑποχωρήσεως τοῦ στρατοῦ. Εἶχε μελετηθῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν εἶχεν ὀργανωθῆ, μία γραμμὴ ὑποχωρήσεως ἐγγύτατα τῆς Σμύρνης».

Ἄλλ' ἂν ὁ προκάτοχος τοῦ κ. Χατζανέστη εἶχε διαπράξει μίαν παράλειψιν τόσον σοβαράν, διατὶ νὰ συνεχίσῃ αὐτὴν ὁ ἴδιος ;

13.— ΔΥΟ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ

Πλεῖστοι διηρωτήθησαν, διατὶ ἐφ' ὅσον, κακῶς ἢ καλῶς, εἶχεν ἀποφασισθῆ ἢ ἐκκένωσις, δὲν συνετελέσθη αὕτη ἐν τάξει καὶ ἐνωρίτερον, ὥστε οὔτε νὰ ἀποσυντεθῆ ὁ στρατός, οὔτε νὰ ἐγκαταλειψομεν ὕλικὸν ἀξίας τοῦλάχιστον ἐνὸς δισεκατομμυρίου, οὔτε νὰ ἀπολέσωμεν χιλιάδας αἰχμαλώτων, ἀξιοματικῶν καὶ ὀπλιτῶν, οὔτε νὰ παραδώσωμεν, ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν ἑκατοντάδας χιλιάδων Ἑλλήνων, Ἀρμενίων, Ἰσραηλιτῶν καὶ Τούρκων, ἀντικειμελικῶν ;

Πληροφορίαι ἀναμφισβητήτου κύρους προερχόμεναι ἀπὸ αὐλικῶς ἢ ἀπὸ προέδρους Βασιλικῶν φαλάγγων, μετέχοντας εἰς τὰ

συμβούλια τοῦ πρίγκηπος Νικολάου, βεβαιοῦσιν ὅτι ἡ ἐκκένωσις ἀποφασισθεῖσα ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, θὰ συνετελεῖτο ἐνωρίτερον, ἂν οἱ κυριώτεροι παράγοντες τοῦ καθεστῶτος δὲν κατεῖχοντο ὑπὸ φόβου διπλοῦ.

A) Τοῦ φόβου ἐκ τῆς συρροῆς ἐνὸς ἑκατομμυρίου προσφύγων, οἱ ὅποιοι θὰ ἐδημιούργουν μέγα πρόβλημα ὄχι μόνον πεφικτῶν, ἀλλὰ καὶ οικονομικῶν.

B) Τοῦ φόβου ἐκ τῆς ἀφίξεως εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα τοῦ στρατοῦ, ὀργανωμένου εἰς ἀρτίας μονάδας, καὶ κατεχομένου ὑπὸ ἀσθέστου πόθου ἐκδικήσεως κατὰ τοῦ καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον ἔθεσεν ἑαυτὸ ὑπὲρ τὴν Πατρίδα.

Οἱ ἐκ τῶν προσφύγων καὶ τοῦ στρατοῦ φόβοι οὗτοι διαπιστοῦνται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς ἀναμφισβητήτων ἀποδείξεων.

Ἡ ἀστοργία τοῦ κ. Στεργιάδου, τοῦ κ. Χατζανέστη καὶ τοῦ ὑποναύρχου κ. Καλαμίδα πρὸς τοὺς ἀλλόφρονας πρόσφυγας τῆς Ἰωνίας ὑπερβαίνει πάντα χαρακτηρισμὸν. Ἡ στάσις τοῦ τέως Ὑπάτου καὶ τοῦ τέως Ἀρχιστρατήγου πρὸς τοὺς Μικρασιάτας μητροπολίτας καὶ προκρίτους ὑπῆρξε τερατωδῶς ἀπάνθρωπος κατὰ τὰς φρικιαστικὰς ἐκείνας ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι προηγήθησαν τῆς ἐκκένώσεως.

Τῆ 20 Αὐγούστου ἐρωτηθεὶς ὁ κ. Στεργιάδης ὑπὸ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς ἀρμοστείας ποῖα μέτρα θὰ ληφθῶσι πρὸς διάσωσιν τῶν προσφύγων, ἀπήντησεν ὡμότατα :

— Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΔΕΝ ΘΕΛΕΙ ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ !

Ἄλλην ἀπόδειξιν τῶν ἐγκληματικῶν τούτων διαθέσεων τοῦ ἀνατραπέντος καθεστῶτος παρέχει τὸ γεγονός ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἀναχωροῦντα ἐκ Σμύρνης τὴν ἑσπέραν τῆς 26 Αὐγούστου, δὲν παρέλαβον οὔτε ἓνα πρόσφυγα !

Ὡς πρὸς τὸν φόβον ἐκ τοῦ στρατοῦ, διψῶντος ἐκδίκησιν τῆς ὑβρισθείσης τιμῆς του, τὴν ὁποῖαν ἔλαβε τόσον ἐνδοξον διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀρκεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι διαταγῆ τοῦ κ. Καλαμίδα ἐβομβαρδίσθη αὐτὸς ὁ θρυλικὸς Πλαστήρας μὲ τὸ ἀθάνατον σύνταγμα του, διότι ἤρνήθη νὰ πλεύσῃ εἰς Μιτυλήνην, προτιμήσας τὴν πλησιέστεραν Χιακὴν ἀκτὴν !

Ἴδού καὶ ἡ σχετικὴ ὑπ' ἀριθ. 36 διαταγὴ τοῦ ναυάρχου Καλαμίδα.

ΥΠΟΝΑΥΑΡΧΟΣ
ΑΡΧΗΓΟΣ ΕΛΛΗΦΡΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Ἐν Ὁρμῷ Χίου τῇ 27 Αὐγούστου 1922

Διαταγή 36

Κυβερνήτας ἐμπορικῶν πλοίων

Ἀξιοῦμεν τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν ὀριζομένων δρομολογίων.
Πάντα τὰ πολεμικὰ πλοῖα διετάχθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι ἕξιαν καὶ
ἔν ἀνάγκῃ νὰ βυθίσωσι πᾶν ἐμπορικὸν πλοῖον ἀνοῦμενον νὰ συμμο-
φωθῇ.

(Τ. Σ.) Ὁ ὑποναύαρχος ἀρχηγὸς
ἑλληνικοῦ στόλου

Γ. Ε. ΚΑΛΑΜΙΔΑΣ

14.— Η ΚΕΜΑΛΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΗΤΟ ΓΝΩΣΤΗ

Ὡς γνωστόν, τὴν νύκτα τῆς 5 πρὸς τὴν 6 Αὐγούστου εἶχεν ἐνεργηθῆ ἰσχυρὸς κεμαλικὸς αἰφνιδιασμὸς εἰς τὸν τομέα Ὁρτάντζης (Ἀϊδινίου), στοιχίσας τὴν ζωὴν δεκάδων ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν. Ὁ ἔχθρὸς εἶχε προκολέσει ἐνὺ ρῆγμα δι' οὗ ὀλόκληρος μεραρχία τουρκικοῦ ἰππικοῦ μετὰ πυροβολικοῦ εἶχεν εἰσδύσει εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, κατευθυνθεῖσα πρὸς βορρᾶν, ἵνα διακόψῃ τὰς συγκοινωνίας μας.

Ἡ πρώτη αὕτη κεμαλικὴ ἐπιτυχία ὠφέλιετο εἰς ἑξασθένεισιν τῶν στρατευμάτων μας τοῦ τομέως τούτου, ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικὰ τμήματα εἶχον σταλῆ διὰ τὸ ἐγχείρημα κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν τούτοις τὸ τότε καθεστῶς καὶ ὁ κ. Χατζανέστης ὄχι μόνον ἀπέκρυψαν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὴν διεσδυσὶν τόσου ἰππικοῦ μετὰ πυροβολικοῦ, ἀλλ' οὔτε κἂν ἔλαβον σύντονα μέτρα πρὸς ἐξουδετέρωσιν κινδύνου καταφανοῦς.

Ἐξ ἄλλου τῇ 8 Αὐγούστου αὐτόμολοι Τούρκοι παρουσιασθέντες εἰς τὸν τομέα τῆς I Μεραρχίας (στρατηγὸς Φράγκου) ἐβεβαίωσαν κατηγορηματικῶς ὅτι ὁ Κεμάλ συγγεντρώνει νοτίως τοῦ Μπαλ

Μαχμοῦτ ἰσχυρὰς δυνάμεις δι' ὧν θὰ ἐνεργήσῃ σοβαρὰν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ τομέως τούτου ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, καὶ δὴ πρὸ τῆς 15 Αὐγούστου.

Πράγματι ἡ κεμαλικὴ ἐπίθεσις ἤρχισεν ὀλίγον πρὸ τῆς αὔγης τῆς 13 Αὐγούστου.

Ἡ I Μεραρχία ἔλαβε ἀμέσως τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα, πληροφορήσασα τὰς προϊσταμένας αὐτῆς ἀρχὰς καὶ ἐκδώσασα πρὸς τὰς ὑφισταμένας τὰς δεούσας διαταγὰς. Λόγω ὅμως τῆς τακτικῆς καὶ στρατηγικῆς διατάξεως τῶν μεραρχιῶν, τῆς ὁποίας ἡ εὐθύνῃ βαρύνει ὀλόκληρος τὸν κ. Χατζανέστην, δὲν προελήφθη ἡ συμφορά.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗΝ ΕΠΙΘΕΣΙΝ

15.— ΠΟΣΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΕΠΕΤΕΘΗΣΑΝ

Κατὰ τοὺς μᾶλλον ἀσφαλεῖς ὑπολογισμοὺς, ὁ Κεμάλ εἶχε συγκεντρώσει κατὰ τοῦ τομέως Μπαλμαχμούτ περικλινόμενον εἰς 37.000 περίπου ἀνδρῶν καὶ πυροβολικὸν διαφόρων διαμετρημάτων οὐχὶ ἀνώτερον τῶν 80 τηλεβόλων συνολικῶς. Ἀναμφισβητήτως εἶχε τοπικὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν 4ης καὶ 1ης μεραρχιῶν, λαμβανόμενων ὁμοῦ καὶ ἰδία ἀπέναντι τοῦ τομέως τοῦ 49ου Συντάγματος (1ης Μεραρχίας) καὶ τοῦ 35ου (4ης Μεραρχίας).

Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἐτέλει ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, κ. Κλάδη, τὸ δευτέρον τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. Παπαναγιώτου, ἡ I Μεραρχία ὑπὸ τὸν στρατηγὸν κ. Φράγκου καὶ ἡ 4η ὑπὸ τὸν στρατηγὸν κ. Δημαρῶν.

Τὴν 5ην προῶν τῆς 13 Αὐγούστου ἤρχισε σφοδρὸς βομβαρδισμὸς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμῶν

16.— Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 35ου καὶ 49ου ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Πολλὰ ἐλέχθησαν περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν δύο τούτων συνταγμάτων ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπίθεσιν. Ἡ κεμαλικὴ ὑπεροχὴ ἀπέναντι αὐτῶν ἦτο τόσο μεγάλη ὥστε καὶ ἂν διεπράχθησαν σφάλματα, δέον ταῦτα νὰ κριθῶσιν μετὰ τῆς ἀκριβεστερας ἐκτιμήσεως ὅλων τῶν παραγόντων τῆς καταστάσεως. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἀμφότερα τὰ συντάγματα ταῦτα ἰδίως τὸ 35ον ἐκάμφθησαν προῶρως, κατὰ τὴν γνώμην ἀρμοδίων ἐπιτελῶν μὴ παρασχόντα τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον διὰ τὴν ἀφίξιν ἐνισχύσεων. Ὁχυρὰ μεγίστης σημασίας, ὡς τὸ Τυκί - κιοι - μπέλ, τὸ Μάτι, ὁ Μαῦρος Βράχος ἐξεκενώθησαν ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, ἂν καὶ εἰ-

χον τρεῖς σειρὰς συρματοπλεγμάτων καὶ ἰσχυρὰ καταφύγια βομβαρδισμοῦ. Τοῦναντίον τὸ 8ον Σύνταγμα τῆς 4ης Μεραρχίας ἐξεπλήρωσε ἱκανοποιητικῶς τὴν ἀποστολὴν του.

Τὸ 49 Σύνταγμα ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὀπλίτας, ὧν οἱ πλείστοι ἔδειξαν ἐπανεὶλημμένως διαγωγὴν ὄχι πειθαρχικὴν. Ἡ I Μεραρχία ἐτόνισεν οὐχὶ ἀπαξ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπομακρύνσεώς ται ἐκ τῆς πρώτης γραμμῆς. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐπιθέσεως εἶχεν, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀρχίσῃ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ. Ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις εὔθρεν εἰς τὰς προφυλακὰς μόνον δύο τάγματα.

Εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι ἡ διοίκησις τοῦ Συντάγματος ἀνέπτυξε πολὺν ζῆλον διὰ τὴν καταδίωξιν τῶν Φιλελευθέρων ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν. Οὕτως εἶχε μνηύσει δι' «ἀδικήματα κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους» πολλοὺς ἐξ ὧν ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τοῦ λοχαγοῦ κ. Ρογκοπούλου, τοῦ ὑπολοχαγοῦ κ. Δραμντινοῦ, τῶν ἀνθυπολοχαγῶν κ. κ. Λιανοπούλου, Ρηγαπούλου, Νακούλη κλπ.

Πάντως ἡ κυρία προσπάθεια τοῦ πολλαπλασίου ἐχθροῦ ἐστράφη κατὰ τοῦ τομέως τριῶν περίπου συνταγμάτων.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ταῦτα ἐνισχυόμενα ἀμέσως διὰ σημαντικῶν ἐφεδρειῶν θὰ ἠδύνατο ἀσφαλῶς νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν κατάστασιν καὶ μάλιστα νὰ καταδιώξουν τὸν ἐχθρόν.

Ἄλλ' ὥς ἀνέπτυξα ἀνωτέρω ὁ κ. Χατζανέστης εἶχε φροντίση νὰ διασπάσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ μετώπου καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν χρησιμοποίησιν ὅλων τῶν μεραρχιῶν μας.

Ἐν τῷ μεταξὺ λόγῳ τῆς τοπικῆς του ὑπεροχῆς ὁ ἐχθρὸς ἐκέρδιζε συνεχῶς ἔδαφος. Ἀριστερὰ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπῆρχον ἡ 12η καὶ ἡ 5η Μεραρχία, ὀλίγον ὀπισθεν ἡ 13η, ἡ 9η καὶ ἡ 7η δεξιᾷ ἦτο ἡ 2α Μεραρχία. Ἐλλείπει ὅμως ἐνιαίας διοικήσεως αἱ πρῶται 4 μεραρχίαι ἔμειναν τελείως ἀχρησιμοποίητοι. Οὐσιαστικῶς μόνον ἐν πολλοστὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπολέμησε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐνίκησεν οὐχὶ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, ἀλλὰ ἐλάχιστον μέρος αὐτοῦ, νίκη βεβαίως οὐχὶ μεγάλη δεδομένης τῆς τεραστίας δυσαναλογίας τῶν ἀντιμετώπων δυνάμεων.

17.— Ο κ. ΧΑΤΖΑΝΕΣΤΗΣ ΔΙΑΛΥΕΙ ΤΟ ΜΕΤΩΠΙΟΝ

Ὁ κ. Χατζανέστης (ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ εἰς τὴν δισελίδον συνέντευξίν τω πρὸς τὴν «Καθημερινήν» τῆς 29 Αὐγούστου) ἐπληροφορήθη ἐγκαίρως τὴν ἐχθρικήν ἐπίθεσιν. «Ἐτακτοποίη, λέγει, εἰς τὸ γραφεῖον του τὸ πρωὶ τῆς 13 τὰ σχέδια καὶ τὰς μελέτας του προκειμένου νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν μεσημβριαν δι' Ἀθήνας ὅτε ἔλαβε τὸ πρῶτον τηλεγράφημα ἐκ τοῦ μετώπου, ἀγγέλλον τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπιθέσεως. «Τὸ ὑπέγραψεν ὁ στρατηγὸς Τρικούπης καὶ ἀνέφερον ὅτι ἡ ἐπίθεσις ἦτο ἰσχυροτάτη, ἐκτελουμένη δι' ὀκτὼ μεραρχιών.»

Ἡ στάσις τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ τραγικὸς ἀρχιστράτηγος ἀναδεικνύει αὐτὸν ὡς τὸν μέγαν ἔνοχον τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ὡς τὸν ἐγκληματικὸν συνοργάτην τῆς ἀπολυταρχικῆς σπειρας τῶν Ἀθηνῶν, ἧτις, λόγῳ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ διπλωματικοῦ ἀδιεξόδου εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ἐντὸς τοῦ Αὐγούστου πάση θυσίᾳ ἐκκένωσιν. Πράγματι δι' ὅλον σχεδὸν τὸν στρατιωτικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀκόμη διὰ τοὺς πλέον ἀδασεῖς τῆς στρατιωτικῆς ἐπιστήμης εἶνε σαφέστατον ὅτι ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως ἔπρεπεν : ἢ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως διὰ τὸ μέτωπον ὁ κ. Χατζανέστης μετὰ τὸ ἐπιτελεῖον του, ἀναλαμβάνων αὐτοπροσώπως τὴν διοίκησιν τῶν ἐπιχειρήσεων· ἢ νὰ ἀναθέσῃ ἀμέσως αὐτὴν εἰς τὸν στρατηγὸν κ. Τρικούπην, ἀρχαιότερον ἐκ τῶν διοικητῶν τῶν δύο Σωμάτων Στρατοῦ.

Ἡ δευτέρα ἄλλως τε περιπτώσις προὐβλέπετο διὰ διαταγῆς τοῦ κ. Χατζανέστη, ἧτις ἔλεγε μεταξὺ ἄλλων ὅτι «ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως ἀνασυγκροτοῦνται τὰ συγκροτήματα Μεραρχιών ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀρχαιότερου τῶν στρατηγῶν.

Ἡ μεγάλη, ἡ ἱστορικὴ εὐθύνη τοῦ κ. Χατζανέστη εἶνε ὅτι δὲν ἠθέλησεν οὔτε τὸ πρῶτον, οὔτε τὸ δεύτερον. Εἶνε τοῦτο ἀπίστευτον ἀλλ' ἀναμφισβήτητον. Ἐπεζήτησε νὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν καὶ τὸ ἐπέτυχε. Διότι οὔτε ὁ ἴδιος ἔσπευσε νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὸ μέτωπον καίτοι ὁμολογεῖ ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἀντελήφθη τὴν σοβα-

ρότητα τῆς ἐπιθέσεως, οὔτε κἂν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν κ. Τρικούπην νὰ διευθύνῃ τὸ Νότιον Συγκροτήμα.

Πράγματι, δυνάμει τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς, ὁ κ. Τρικούπης ἀνέλαβε πρὸς στιγμὴν τὴν διοίκησιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ κ. Χατζανέστης ἀφήρσεν αὐτὴν ἀμέσως δηλώσας διὰ διαταγῆς του ὅτι ἡ Στρατιὰ ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων, ἵνα ἐνεργήσῃ εὐρεῖαν ἀντεπίθεσιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ κ. Χατζανέστης οὐδεμίαν ἔστειλε διαταγὴν εἰς τὸν μαχόμενον στρατὸν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 13ης Αὐγούστου. Τὴν 14 διὰ κρυπτογραφικῆς διαταγῆς του διέτασσε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς :

«Τὸ Β' Σῶμα στρατοῦ μετὰ τῶν βορείως τοῦ Ἀκὰρ ποταμοῦ δυνάμεων καὶ τῶν ἀποσταλησομένων τοιούτων ἐκ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ θέλουσιν ἐπιτελέσει εὐρεῖαν ἀντεπίθεσιν πρὸς Τσαί (ἀνατολικῶς Ἀφιὸν Καραχισάρ), πρὸς ὑπερφάγγισιν τοῦ ἐχθροῦ.»

Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐκ πρώτης ὄψεως μαρτυρεῖ ὅτι ὁ κ. Χατζανέστης εἶχεν ἀπόφασιν νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν πίεσιν ἐκκένωσιν τῶν μικρασιατικῶν ἐδαφῶν.

Αἱ κάτωθι ὅμως ἐνέργειαι του ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ διαταγὴ αὕτη ἀπετέλει ἀνόσιον ἐμπαιγμὸν κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ, ἀποσκοπῶντα τὴν ἀπόκρυψιν τῶν κοκούργων σχεδίων του ὅπως προῆλθ ἀμέσως εἰς τὴν μικρασιατικὴν ἐκκένωσιν.

1) Ὁ κ. Χατζανέστης μετὰ τὸ ἐπιτελεῖόν του ἐξηκολούθησε παραμένων εἰς Σμύρνην καί... διευθύνων ἐκεῖθεν τὴν δῆθεν εὐρεῖαν ἀντεπίθεσιν, ἐνῶ ἂν εἶχε πράγματι ὑπὸ σοβαρὰν σκέψιν τοιαύτην ἐνέργειαν θὰ ἔσπευδεν ἀμέσως εἰς τὸ μέτωπον.

2) Ὁ κ. Χατζανέστης ἐξηκολούθησεν ἀρνούμενος εἰς τὸν κ. Τρικούπην τὴν διοίκησιν τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος.

3) Ὁ κ. Χατζανέστης ἀπὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως δὲν ἀπέστειλεν οὔτε ἓνα ἄνδρα, οὔτε ἓν τηλεβόλον, οὔτε ἓν φυσίγγιον, οὔτε ἓνα ἄρτον εἰς τὸ Μέτωπον.

4) Ὁ κ. Χατζανέστης ἤρχισε τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Στρατηγείου ἀπὸ τὸ ἐσπέρας τῆς 14 Αὐγούστου.

5) Ὁ κ. Χατζανέστης ἐπὶ τῇ προόψει τῆς ἐκκένώσεως διέταξε

τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὅπως ἀρχίσῃ ἢ κατασκευῇ ἀποβάθρας εἰς Τσε-
ομέν.

6) Ὁ κ. Χατζανέστης διέταξε τὴν 15 Αὐγούστου τὴν ὑγειονο-
μικὴν ἀποθήκην Σμύρνης νὰ ἀρχίσῃ συσκευάζουσα τὸ ὑλικὸν τῆς
γῦλι διὰ νὰ τὸ ἀποστείλῃ εἰς τὸ μέτωπον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ ἀπομακρύ-
νῃ ἐκ Μ. Ἀσίας.

7) Ὁ κ. Χατζανέστης ἀπὸ τῆς 18ης Αὐγούστου διέταξεν ὅλας
τὰς ἀποθήκας Σμύρνης νὰ ἀρχίσωσι τὴν φόρτωσιν τοῦ ὑλικοῦ τῶν
ἰδίων τῶν πυρομαχικῶν ἐπὶ ἀτμοπλοίων.

8) Ὁ κ. Χατζανέστης τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέ-
σεως ἐδέχετο πρόσκλησιν εἰς τέϊον γνωστῆς ὥρας, μὴ Ἑλληνίδος
Σμυρναίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ τὸ ἀνέφερον ἂν δὲν εἶχε γεί-
νει γνωστὸν εἰς τοὺς διπλωματικοὺς κύκλους τῆς Σμύρνης καὶ ἂν
δὲν εἶχε προκαλέσει δυσμενέστατα σχόλια εἰς βάρος τοῦ γόητρου
τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος.

9) Τῇ 17 Αὐγούστου οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ κ. Χατζανέστη ἤρχισαν
νὰ ἀπομακρύνουν τὰς οικογενείας καὶ τὰς ἀποσκευὰς τῶν ἐκ Σμύρ-
νης.

Ὅτι καθιστᾷ πλέον ἔνοχον τὸν κ. Χατζανέστην εἶνε τὸ γεγονός
ὅτι τὰς πληροφορίας περὶ ἐπιχειρήσεως ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως ἐκοινο-
ποίησε πρὸς τὴν Ἀνωτέραν Γενικὴν Στρατιωτικὴν Διοίκησιν Σμύρ-
νης καὶ πρὸς τὰ ἄλλα Σώματα μόνον τῇ 15 Αὐγούστου, ἤτοι δύο
ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τουρκικῆς δράσεως καὶ ἐπτά ἡμέρας
μετὰ τὴν λήξιν αὐτῶν!

Ὅτι οὕτως ἐνεργῶν ὁ κ. Χατζανέστης ἦτο ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ
μετὰ τῆς Ἀπολυταρχίας τῶν Ἀθηνῶν εἶνε ἀναμφισβήτητον.

Οἱ τότε ὑπουργοὶ κ. κ. Θεοτόκης καὶ Στραῦτος, ἀντιπρόσωποι
τῶν δύο «συντελεστῶν» τῆς Ἠνωμένης, ἀφικθέντες εἰς Σμύρνην
τῇ 17 Αὐγούστου διὰ τοῦ «Αἰγαίου», ἀνεχώρησαν διὰ τοῦ «Ἀδρια-
τικοῦ» περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πρωτεύουσαν.
Εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν δυσηρεστήθησαν ποσῶς ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τῆς
ἐκκενώσεως εἰς ἣν εἶχε προβῆ ὁ κ. Χατζανέστης. Ἐξέφρασαν ὅμως
τὴν εὐχὴν ὅπως ἡ ἐκκένωσις συντελεσθῇ μὲ πᾶσαν δυνατὴν τάξιν
χωρὶς νὰ ἀποσυντεθῇ ὁ στρατὸς καὶ χωρὶς νὰ συνοδεύσουν τὴν ὑ-

πεχώρησίν του ἀταξίαι ἢ καταστροφαί. Ἀπόδειξις τούτου ὅτι ἡ
ἀντικατάστασις τοῦ κ. Χατζανέστη διὰ τοῦ κ. Τρικούπη δὲν ἀπεφα-
σίσθη ἀμέσως, ἀλλὰ μόλις τὴν 23 Αὐγούστου, ὅτε δὲν ἐξεκενοῦτο
ἀπλῶς ἡ Μ. Ἀσία ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ εἶχεν οὗτος, δι' οὗς λό-
γους θὰ ἴδομεν, ἀποσυντεθῆ ὑπὸ τοῦ θλιβεροῦ ἀρχιστρατήγου καὶ ἐ-
ξειλίσσοντο φρικτὰ σκηναί, ἀνώτεροι πάσης περιγραφῆς.

Ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ἐκκέ-
νωσιν ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐξῆς:

α') Ἀπὸ τῆς 16 Αὐγούστου, διαταγῇ τοῦ Γερικοῦ Ἐπιτελείου
ἔπαυσεν ἡ ἀποστολὴ ἐνισχύσεων ἐκ τῶν ληξαιδιούχων τῆς Παλαιᾶς
Ἑλλάδος εἰς Σμύρνην. Ὅλοι ἀπεστέλλοντο εἰς Θράκην.

β') Ἀπὸ τῆς 18 Αὐγούστου διετάχθη ἡ ἐπ' ἀόριστον ἀναβο-
λὴ τῆς προσελεύσεως τῶν κληρωτῶν τοῦ 1923, οἵτινες εἶχον κληθῆ
διὰ τὴν 24—31 Αὐγούστου.

γ') Τῇ 21 Αὐγούστου ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ κ. Θεοτόκη ἡ ὑπ' ἀ-
ριθμὸν ἐμπιστευτικοῦ πρωτοκόλλου 14,735 διαταγὴ «περὶ χορη-
γήσεως τεσσαρακονταπενθήμερων κανονικῶν ἀδειῶν εἰς τοὺς ἀφι-
χθησομένους εἰς Χίον καὶ Μιτυλήνην ἐφέδρους τῶν κλάσεων μέ-
χρι τοῦ 1919». Ἡ ἡμερομηνία τῆς διαταγῆς ταύτης ἔχει ἐξαιρετι-
κὴν σημασίαν, ὡς θὰ φανῆ κατωτέρω, προκειμένου νὰ ἀποδειχθῇ
καταφῶρος ψευδόμενος ὁ κ. Θεοτόκης ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀπόφα-
σιν τῆς ἐκκενώσεως.

δ') Ἐξ ἄλλου ἐβδομάδας τινὰς πρὸ τῆς Τουρκικῆς ἐπιθέσεως
κορυφαῖοι στυλοβάται τοῦ τότε καθεστῶτος ἔχοντες ἐκκρομεῖς λο-
γαριασμοὺς μετὰ τῆς ἐπιμελητείας τοῦ στρατοῦ καὶ προμηθευτῶν
αὐτοῦ, εἶχον φθάσῃ εἰς Σμύρνην πρὸς διακανονισμόν καὶ μεταφο-
ρὰν τῶν κερδῶν τῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

ε') Γνωστὸς συνταγματάρχης ἐδήλωσεν ἕξ ἡμέρας πρὸ τῆς
ἐνάρξεως τῆς Τουρκικῆς ἐπιθέσεως ὅτι «ετοιμάζεται ἡ συσκευα-
σία τοῦ ἐν Σμύρνη πολεμικοῦ ὑλικοῦ διότι πρόκειται νὰ ἀρχίσῃ ἡ
ἐκκένωσις.»

Ἐξ ἄλλου εἶνε βέβαιον ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου, μετὰ
τὴν παταγώδη ἀποτυχίαν τοῦ «ἐγχειρήματος» τῆς αὐτοτελοῦς Ἑλ-
λάδος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν

εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν κατὰ πολλαπλασίων δυνάμεων. Ἐὰν ἔφθανον ἀμέσως σοβαραὶ ἐνισχύσεις θὰ ἠδυνάμεθα ὄχι μόνον νὰ ἐκδιώξωμεν τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα κατέλαβον τὴν προτετραίαν ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναλάβωμεν ἀντεπίθεσιν. Οὐδεμίᾳ ὁμως ἀπολύτως ἔφθασεν ἐνίσχυσις.

Ὁ Πλαστήρας, συμπτύσσει τὰ τμήματά του κατὰ ἓν χιλιόμετρον καὶ ἀναμένει τὴν ἄφιξιν ἐπικουριῶν. Οἱ Τούρκοι οὔτε τολμοῦν νὰ ἐπιχειρήσουν νὰ τὸν ἐκδιώξουν ἀπὸ τὰς νέας θέσεις του. Ποῦ εἶνε λοιπὸν ἡ ἰσχυροτάτη ἐχθρική πίεσις, τὴν ὁποῖαν διεισπάνισε τοσάκις εἰς τὰ ἀνακοινωθέντα του ὁ κ. Χατζανέστης διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐκκένωσιν;

Ὀλίγον πρὸ τῆς μεσημέριας, τῆς 14 Αὐγούστου ἐκδίδεται διαταγὴ τῆς 4ης Μεραρχίας καθ' ἣν τὴν 2 μ. μ. τῆς ἰδίας ἡμέρας θὰ συνεπτύσσοντο τὰ τμήματα μὲ κατεύθυνσιν Β. Δ. Ἡ διαταγὴ αὐτὴ δὲν ἔφθασεν ἐγκαίρως εἰς τὸ σύνταγμα Πλαστήρα, τὸ ὁποῖον μόνον περὶ τὴν 5 μ. μ. τῆς 14ης Αὐγούστου ἤρχισε συμπτυσσόμενον. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε προελάσει εἰς ὕψος μεγαλύτερον τοῦ θρυλικοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο, ἀκολουθεῖ μίαν ἀτραπὸν ἀνατολικῶς τοῦ Μπογιαλῆ διὰ νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ. Τὴν 1 μετὰ μεσονύκτιον τῆς ἐπομένης τὸ 5)42 ἐστάθμευεν ὀλίγον ἵνα ἀναπαυθῆ ἔντεῦθεν τῶν προφυλακῶν τοῦ ἠρωϊκοῦ συντάγματος Λούφα ἐκ 48 ὠρον ἐνδόξου ἀγῶνος πλήρους μόχθων καὶ θυσιῶν.

Ἀφοῦ ἔξεκινώθη, ὁ τομεὺς τῆς 4ης καὶ 1ης Μεραρχίας ἤτο φυσικὸν νὰ ἀκολουθήσουν αὐτὰς αἱ ἀριστερᾶ καὶ ὀπισθεν εὐρισκόμεναι 10η 5η, 9η καὶ 13η Μεραρχία. Εἶναι λυπηρὸν νὰ σκέπτεται τις ὅτι τόσαι μεραρχίαι ἔμειναν ἀχρησιμοποίητοι διὰ τὴν διάσωσιν τῆς τιμῆς τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων διὰ τὴν παράσπισιν τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν τάφων τῶν μυσλίδων ἠρώων ὅσοι φιλοξενοῦνται εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἰωνικῆς γῆς.

Ἀπὸ τῆς 14 Αὐγούστου ἤρχισαν συμπτυσσόμεναι ἐν ἀρκετῇ σχετικῶς τάξει αἱ ὡς ἄνω μεραρχίαι μὲ γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς Δυσμάς.

Ὅπως ἐτόνισα ἤδη ἐὰν ὑπῆρχε γενικὸν σχέδιον ἀμύνης, ἐὰν ὑπῆρχε δευτέρα γραμμὴ υποχωρήσεως θὰ ἠδύναντο καὶ αἱ ὀκτὼ μεραρχίαι τοῦ Νοτίου συγκροτήματος νὰ υποχώρησουν εἰς τὴν γραμμὴν αὐτὴν, τὴν ὁποῖαν θὰ ἐγνώριζον πρότερον. Δυστυχῶς ὁμως δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη γραμμὴ. Καὶ αἱ μεραρχίαι ἠκολούθησαν κατὰ τὴν σύμπτυσιν τῶν γενικῶν κατευθύνσεις, αἱ ὁποῖαι, πολλάκις ἐτροποποιήθησαν ἀπὸ ἀσήμαντα πολεμικὰ ἐπεισόδια..

Οὕτω τὰ ὑψώματα τοῦ Μπάλ Μαχμουτ ἐπρόκειτο νὰ κρατηθῶν διὰ τριῶν μεραρχιῶν καὶ τοῦ ἀποσπάσματος Πλαστήρα. Τὰ στενά ὁμως τοῦ Κιοπροουλοῦ, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ καταληφθῶσι τὴν νύκτα τῆς 14 πρὸς τὴν 15 Αὐγούστου ἔμειναν ἀφρούρητα. Τὸ πρωὶ τῆς 15ης ἀπόσπασμα τουρκικοῦ ἰππικοῦ μετὰ δύο ὀρειβατικῶν τηλεβόλων ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς κατὰ ἡμετέρου τμήματος, τὸ ὁποῖον κατόπιν τριώρου ἀντιστάσεως ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῆ. Τὰ λοιπὰ τμήματα ἠκολούθησαν αὐτὸ διότι, ἔλλειπει γενικοῦ σχεδίου ἀμύνης τῆς Στρατιάς τὰ ἐπιτελεῖα τῶν διαφόρων μεραρχιῶν δὲν ἦσαν σύμφωνα εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀνάγκης ὅπως κρατηθοῦν πάσῃ θυσίᾳ αἱ θέσεις περὶ τὸ Μπάλ Μαχμουτ.

Ὁ Πλαστήρας ἀεικίνητος καὶ ἀνεξάντλητος εἰς δρᾶσιν καὶ πρωταβουλίαν ἔσπευσε νὰ συναντήσῃ τὸν στρατηγὸν κ. Φράγκου, ὅστις — ἔξαφανισθέντων τῶν στρατηγῶν Τρικουπῆ καὶ Διγενῆ — εἶχεν ἀναλάβῃ ὡς ἀρχαιότερος τῶν παρόντων διοικητῶν μεραρχιῶν, τὴν διοίκησιν τῆς ομάδος μεραρχιῶν καὶ ὑπέβαλε τὴν γνώμην, τὴν ὁποῖαν διεβίβασεν ἀμέσως ὁ κ. Φράγκου εἰς τὸν κ. Χατζανέστην, ὅπως ἀποσταλῶσιν εἰς Μπουγιὸν Ὁτουράκ ἰσχυρὰ τμήματα, τὰ ὁποῖα νὰ συγκρατήσουν καὶ ἀναδιοργανώσουν τὰ υποχωροῦντα στρατεύματα. Ὡς ἐγνώσθη βραδύτερον ἢ πρότασις αὕτη τοῦ κ. Πλαστήρα δὲν ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Στρατιάς διότι δῆθεν δὲν διέθετε ἀνέπαφα τμήματα. Προφανῶς πρόκειται περὶ προσχήματος διότι ὁ κ. Χατζανέστης εἶχε ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ μεταφέρει ἐκ τοῦ βρεῖου μετώπου (Γ' Σῶμα Στρατοῦ) καὶ ἐκ Θράκης δυνάμεις σημαντικὰς, τοῦλάχιστον εἰς τὴν γραμμὴν Φιλαδελφείας—Κούλων. Καὶ οὕτω ἐξηκολούθησεν ἡ σύμπτυξις τῶν ὀκτὼ μεραρχιῶν τοῦ νοτίου συγκροτήματος.

Τὸ σύνταγμα Πλαστήρα παρέμενε πάντοτε ἐκ τῶν τελευταίων, ἵνα προστατεύῃ τὴν ὑποχώρησιν. Διὰ τοῦτο ἐκινδύνευσε σοβαρώτατα νὰ αἰχμαλωτισθῇ κατὰ τὴν 17ην Αὐγούστου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἐλιᾶ - δάγ. Ἀπέφυγε ὅμως τὸν κίνδυνον χάρις εἰς τὸ θάρρος καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ θρυλικοῦ διοικητοῦ του.

Ἐπιμονῇ τοῦ Πλαστήρα ἐπρόκειτο νὰ κρατηθῇ ἡ γραμμὴ Οὐσᾶκ, ἐτέθησαν μάλιστα ὑπὸ τὰς διαταγὰς του δύο ἄλλα συντάγματα. Εἶχε λήξη ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία ὅτε ὁ στρατηγὸς Φράγκου διατάσσει ὑποχώρησιν, λόγῳ τῆς συμπτύξεως ἄλλων τμημάτων.

Δι' ὀλονυκτίου πορείας τὸ ἀθάνατον εὐζωνικὸν σύνταγμα ἐβάδισε πρὸς τὸ Τακμάκ καταλαβὸν τὸ Ὀμέο - μπαμπᾶ δάγ. Ἐκείθεν ἐνήργησε νυκτερινὸν αἰφνιδιασμὸν κατὰ προσεγγιζούσης τουρκικῆς μεραρχίας, ἥτις καὶ ἐτρόπη εἰς φυγὴν.

Εἰς Φλαδέλφειαν τὸ σύνταγμα Πλαστήρα μετὰ τοῦ Γ' τάγματος μηχανικοῦ ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ ἵνα ἀπεκρούσουν μεραρχίαν τουρκικοῦ ἱππικοῦ κατεχομένην ἐκ Γκιόρδες διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὰ ὑποχωροῦντα Ἑλληνικὰ στρατεύματα.

Ὁ Πλαστήρας φθάνει εἰς Σαλιχλή ὅπου εἶχον ἤδη εἰσελθῆ 150 Τούρκοι, σπειράντες τὸν πανικὸν εἰς τὰς χιλιάδας τῶν συγκεντρωθέντων προσφύγων. Δι' ἑνὸς τμήματός του ἐπιτίθεται, καὶ συλλαμβάνει 120 αἰχμαλώτους καὶ κυριεῖται δύο πολυβόλα. Οἱ λοιποὶ 30 τούρκοι ἐφρονεύθησαν ἢ ἐτραυματίσθησαν.

Ἡ φάλαγξ Πλαστήρα παρέμεινε ὡς ὀπισθοφυλακὴ μέχρι τῆς ἐσπέρας ὅτε διέρρηξε ὅλη ἡ ὑποχωροῦσα στρατιά.

Δι' Ὀργανλή - Κασαμπᾶ κατηρθύνθη κατόπι πρὸς Νύμφαιον. Τὸ μεσονύκτιον τῆς 25 Αὐγούστου ὁ Πλαστήρας ἀπέστειλεν εἰς Σμύρνην τὸν ἀνθυπολοχαγὸν κ. Μερκουρίου, ἵνα δηλώσῃ εἰς τὴν Μικρασιατικὴν Ἀμυναν, - ἐφόσον εἶχεν ἤδη ἀποδειχθῇ ἡ ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως ὅπως ἐκκενώσῃ τὴν Σμύρνην — ὅτι ἡ κατὰ στασις δὲν ἦτο ἀπελπιστικὴ καὶ ὅτι ἐὰν ἐλάμβανεν ἐνισχύσεις ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ἐπίθεσιν πρὸς Βαϊνδῆριον διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν Σμύρνην καὶ νὰ κρατήσῃ τὴν γραμμὴν Μαγγησίας - Νυμφαίου.

Ὡς ὅμως θὰ φανῇ κατωτέρω ὁ κ. Θεοτόκης διὰ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν εἶχε διαλύσῃ τὸ μελετηθὲν ἐν Σμύρνη Κίνημα.

Ὁ κ. Μερκουρίου παρέλαβεν ἑκαντοτάδας, τινὰς ἐθελοντῶν, ἀλλ' ἡ κατάστασις δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ σωθῇ ἐφόσον δὲν ὑπῆρχεν ἐν Σμύρνη ὀργανωμένη ἐξουσία διὰ νὰ ἐξυπηρετῇ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατεύματος. — Διὰ διταγῆς τοῦ συνταγματάρχου κ. Δέδε, ἀναλαβόντος ἐν τῷ μεταξὺ τὴν διοίκησιν τοῦ Β' Σώματος, Στρατοῦ ἢ φάλαγξ Πλαστήρα ὠρίσθη ὡς γενικὴ ὀπισθοφυλακὴ τοῦ κατευθυνομένου πλέον πρὸς Ἐρυθραίαν ἐνδόξου ἀλλ' ἀτυχῆς στρατοῦ. Διὰ Μπουναὸ - μπαση, Κόζ - ἀγάτς Ἀκτσέ καγιᾶ, Βρουύλλων, Γκιουλμπαξέ ἢ ἔνδοξος πλέον φάλαγξ Πλαστήρα ἐφθασεν εἰς Ζεϊντιλή ὅπου ἐνισχύθη διὰ τοῦ Γ' Συντάγματος ἱππικοῦ (ἐπίλαρχος Σταυρόπουλος) διὰ νὰ προστατεύσῃ μέχρι τέλους τὴν ἐκ Τσεσιμέ συντελουμένην ἐπιβίασιν τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Πλαστήρας ἔστησε προφυλακὰς Δυτικῶς τοῦ Ζεϊντιλή καὶ ἐνέδρας εἰς τὴν ἐκεῖ στενωπὸν. Τουρκικὸν τάγμα ἱππικοῦ ἐκ 250 ἱππέων προσεγγίσαν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς γραμμὰς ἐβλήθη διὰ σφοδρᾶ πυρὸς καὶ ἀπώλεσεν 6 νεκροὺς καὶ 4 τραυματίας. Ἦτο ἡ τελευταία ἐπαφὴ τῶν Τούρκων πρὸς τὸν θρυλικὸν Καραπιτέρην. Διότι τοῦ λοιποῦ, μέχρι τῆς ἐπιβιβάσεως καὶ τοῦ τελευταίου Ἑλλήνος ὀπλίτου οἱ Τούρκοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ πλησιάσουν τὴν ἡρωϊκὴν φάλαγγα τοῦ Πλαστήρα τὴν ὁποίαν μόνον ἐξ ἀποστάσεως παρηκολούθει Τουρκικὸν ἱππικὸν, ἀπόνεμον οἰονεὶ τιμᾶς εἰς αὐτὴν ἐπιβιβάσθεισαν τῇ 2 Σεπτεμβρίου ἐπὶ τῆς «Τήνου».

Οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ περιγράψῃ τὸν ἀνέκφραστον πόνον, τὸν ὀποῖον ὁ Πλαστήρας, ὁ σεμνός, ὁ ἀπότομος, ὁ σιωπηλός, ὁ ἀδάμαστος ἦρος ἠσθάνετο ὅταν ἐγκατέλειπε τελευταῖος μὲ τὸν ἀχώριστον ὑπασπιστὴν του λοχαγὸν κ. Παπαθανασόπουλον καὶ τὸ ἀθάνατον εὐζωνικὸν του σύνταγμα τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς αἵματοβαφοῦς καὶ δακρυβρέκτου Ἰωνίας μας. Οἱ Τούρκοι ἐσεβάσθησαν τὴν θεῖαν του ὀδύνην καὶ τὸν ἀφήξαν, ἀφοῦ ἐπροστάτευσεν τὴν συμπτύξιν καὶ τὴν ἐπιβίασιν ὀλοκλήρου τῆς Στρατιάς νὰ ἀναχωρήσῃ χωρὶς νὰ τῷ ρίψουν οὔτε μίαν σφαῖραν. Τὸ κωνσταντινικὸν ὅμως καθεστῶς τὸν ἐμίσει καὶ τὸν ἐφοβεῖτο περισσότερον. Ἐπειδὴ ὁ Πλαστήρας

ἠθέλησε μετὰ τόσους ἀγῶνας νὰ μεταβῆ ἀντὶ τῆς Μυτιλήνης εἰς Χίον, ὅποι εἶχον ἤδη προηγηθῆ τμήματά τινα τοῦ συντάγματός του τὸ ἐξωπλισμένον «Ἀλφειὸς» ἔρριψε κατὰ τῆς «Τήνου» πρῶτον μίαν ἄσφαιρον καὶ κατόπιν δύο ἐνσφαιρούς βολάς, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἔπεσε 15 μέτρα ὀπίσω ἡ δὲ 10 μέτρα δεξιᾷ αὐτῆς. Καὶ ὁ ... ἑλληνικὸς βομβαρδισμὸς κατὰ τοῦ Μαύρου Καβαλάρη θὰ ἐξηκολούθει ἀπειλητικῶς ἂν ἡ «Τήνος» πλέουσα ὀλοταχῶς δὲν ἀνεμιγνύετο ἀμέσως εἰς ἄλλα πλοῖα.

19.— Η ΥΠΕΡΟΧΟΣ ΔΙΑΓΩΓΗ ΤΗΣ 7ης ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

Τῇ 8ῃ Αὐγούστου, ὅτε εἶχε συντελεσθῆ τὸ ρήγμα τῆς Ὀρτάντζης καὶ ἐγνώσθη ὅτι ἐπίκειται ἡ κεμολικὴ ἐπίθεσις, δὲν ἠδύνατο ὁ στρατηγὸς Τρικούπης (Α' Σῶμα Στρατοῦ) νὰ διατάξῃ ἀμέσως ὡς ἀρχαιότερος τὸν στρατηγὸν Διγενῆ (Β' Σῶμα Στρατοῦ) νὰ στείλῃ ἐνισχύσεις εἰς τὸν ἀπειλούμενον ἐπικινδύνως τομέα Μπαλμαχμουτὶ λόγω τῶν διαταγῶν τοῦ κ. Χατζανέστη..

Ἐδέησε νὰ προκληθῆ διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς περὶ τῆς ἀποστολῆς ἐνισχύσεων. Ἡ διαταγὴ ἔφθασε μόλις μετὰ 4 ἡμέρας ἤτοι τῇ 12 Αὐγούστου. Ἡ 7ῃ Μεραρχία ἐνετέλλετο νὰ ἐνισχύσῃ τὴν 4ῃν καὶ 1ῃν τασσομένη ὡς ἐφεδρεία πον. Ἄλλ' ἡ Μεραρχία αὕτη, ὑπὸ τὸν τετιμημένον συνταγματάρχην κ. Κουρουσόπουλον εὐρίσκετο 40 καὶ πλέον χιλιόμετρα μακρὰν τῆς πρώτης γραμμῆς. Ἐπομένως δὲν ὑπῆρχε καιρὸς πρὸς ἄμεσον ἐπέμβασιν.

Οὕτω τὸ 22ον σύνταγμα αὐτῆς ὑπὸ τὸν κατόπιν τραυματισθέντα ἀνδρεῖον ἀντισυνταγματάρχην κ. Ψιᾶραν ἀναχωρῆσαν ἀμέσως, ἔφθασε τὴν ἐπαύριον, ἤτοι τὴν ἡμέραν τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως. Τὰ λοιπὰ τμήματα ἔφθασαν ἀρκετὰς ὥρας βραδύτερον, ὅτε τὸ ὀλέθριον ἐκεῖνο ρήγμα εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ. Ἦτο πλέον ἀργά. Ἡ κατάστασις, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως, εἶχεν ἀθεραπεύτως ἐπιδεινωθῆ. Τὴν δὲ εὐθύνην τῆς καταρρέσεως ὑπέχει ὀλόκληρον ὁ κ. Χατζανέστης, ὅστις εἶχε διασπάσει τὴν τακτικὴν ἐνότητα τῶν στρατευμάτων μας. Ἐξ ἄλλου κατόπιν τῶν προμνησθειῶν διαταγῶν του, ἡ διάταξις τῶν μεραρχιῶν τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ ἦτο τοι-

αὕτη, ὥστε νὰ καθίσταται δυσχερεστάτη, καὶ λόγω ἀποστάσεως ἀκόμη, ἡ ἀποστολὴ ἐνισχύσεων. Οὕτως ἐδέησε τὰ 23ον καὶ 37ον συντάγματα τῆς ἐνδόξου 7ῆς Μεραρχίας νὰ διανύσουν τὴν 13 Αὐγούστου — ἡμέραν τῆς ἐπιθέσεως — διὰ συντόνου πορείας 7 ὠρῶν 40 ὀλόκληρα χιλ. ὁμετρα διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸν τομέα τῶν 4ῆς καὶ 1ῆς μεραρχιῶν. Ὅταν ἔφθασαν τὸ ρήγμα εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ. Πάντως διὰ τῆς ἡρωϊκῆς ἀμύνης τῶν ἐκάλυψαν τὴν ὑποχώρησιν τῶν δύο τούτων μεραρχιῶν πολεμήσαντα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τῆς 14ῆς Αὐγούστου μετ' ἀνδρείας πραγματικῆς.

Ὁ λόχος Ρογκοπούλου ταῦ 49ου Συντάγματος ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τμημάτων τοῦ 22ου ἐνήργησε πλείστας ἀντεπιθέσεις κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, συλλαβὼν 50 περίπου αἰχμαλώτους.

Ἰδίᾳ ἡ δρᾶσις, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξε τὸ ὑπὸ τὸν εὐρυμαθῆ καὶ ἡρωϊκὸν συνταγματάρχην Λούφαν 23ον Σύνταγμα τῆς 7ῆς Μεραρχίας εἶναι τόσον περιλαμπρὸς ὥστε πρέπει νὰ καταλάβῃ σελίδας τινὰς εἰς ἰδιαιτέρον κεφάλαιον.

20.— Η ΣΘΕΝΑΡΑ ΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΙΙ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

Εἰς τὴν ζοφερὰν εἰκόνα τῆς μικρασιατικῆς τραγωδίας, τὴν ὁποίαν ἐτεχνούργησε ἡ φαυλοκρατικὴ ἀπολυταρχία, ὑπάρχουν ὅπως ἐπανειλημμένως ἐτόνισα, φωτεινότητα γραμμῶν θείων φωτός, τὸ ὁποῖον ἔρριψεν ἄπλετον ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ τόσων μεραρχιῶν καὶ συνταγμάτων ἐξεγερωθεῖσα κατὰ τῆς ἀνηκούστου συνωμοσίας ἐναντίον τῶν ἐλληνικῶν ἰδεωδῶν.

Ἡ δρᾶσις τῆς ΙΙ Μεραρχίας τῶν Ἀθηνῶν διοικουμένης ὑπὸ τοῦ τετιμημένου συνταγματάρχου κ. Στυλιανοῦ Γονατᾶ τοῦ μετέπειτα Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀποτελεῖ μίαν ἀκόμη διάψευσιν τοῦ συκοφαντικῶ ἰσχυρισμοῦ περὶ «ἀπεργίας στρατιωτικῆς».

Ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις τῆς 13 Αὐγούστου εὗρε τὴν ΙΙ Μεραρχίαν ἐδρεῦσαν εἰς Οὐδακ καὶ κρατοῦσαν μέτωπον 270 περίπου χιλιομέτρων ἤτοι τοὺς τομεῖς Μπουλαντάν, Τσιβρίλ καὶ Μπανάζ. Ἡ ΙΙ Μεραρχία περιελάμβανε τὰ συντάγματα 1ον (ἀντισυνταγμ. Μαρούλης) 7ον (ἀντισυν. Ἀνδριτσόπουλος) 34 (ἀντισυντ. Πιτσικας)

31ον (ἀντισυντ. Μαυροσκότης) καὶ δύο τάγματα τοῦ 56 (σύνταγμα Κολαΐτης) Ἐμα τῆ τουρκικῆ ἐπιθέσει κατὰ τῆς Ὀρτάντζης ἢ II Μεραρχία ἔσπευσε νὰ διατάξῃ τὴν ἀνακατάληψιν τοῦ προγεφυρώματος τοῦ Μαιάνδρου καὶ δὴ ἐπίθεσιν πρὸς Δενιζλίη. Πράγματι διὰ τμημάτων τῶν ἐφεδρειῶν τῆς καὶ τινων ἀνεξαρτήτων τμημάτων τῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως Ὀδεμησίου ἀνακατέλαβε τὸ προγεφύρωμα τὴν 14 Αὐγούστου κατόπιν μικρᾶς τουρκικῆς ἀντιστάσεως.

Αἱ πληροφορίες περὶ τῆς κερμαλικῆς ἐπιθέσεως εἰς τὸν τομέα Μπάλ Μαχμουτ ἀπέτρεψαν, ὡς ἦτο ἐπόμενον τὴν Μεραρχίαν τῆς πρὸς Δενιζλίη ἐπιδρομῆς καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τῆς πρὸς τὴν ἀπειλουμένην κατεύθυνσιν. Ὁ μέραρχος κ. Γονατᾶς μετὰ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. Μαμιούρη, ἀρχηγ. τοῦ πυροβ. καὶ τῶν ἐπιτελῶν του λοχαγοῦ κ. Χαλόφτη (ἐκτελοῦντος χρεὴ ἐπιτελάρχου ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ κ. Χασαπίδου) καὶ τοῦ λοχαγοῦ κ. Κατετανοπούλου ὡς καὶ τοῦ ὑπασπιστοῦ του λοχαγοῦ κ. Κουκούτση ἀνεχώρησε τὴν πρωίαν τῆς 14ης διὰ Ἰσλάμκιοι. Ταυτοχρόνως διέταξεν ὅπως ἐνισχυθῇ πάραυτα δι' ὅλων τῶν διαθεσίμων δυνάμεων ὁ τομεὺς Μπανάζ, ὅστις ὡς ὀρθῶς προσέβλεψε, ἐμελλε νὰ ἀποτελέσῃ τὸ θέατρον σοβαρῶν ἐπιχειρήσεων.

Μετὰ τὴν διείσδυσιν ἰσχυροῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ διὰ τῆς διαβάσεως Τσαΐ—Χισάρ, ὁ ἄκρος δεξιὸς ὑποτομεὺς τῆς I Μεραρχίας, ἐπονομαζόμενος Καρμισσελιῆ ἐτάχθη μόνος ἀπὸ τῆς 14ης ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ κ. Γονατᾶ, καθόσον εἶχε χάσει πλέον πᾶσαν ἐπαφὴν μετὰ τῆς μεραρχίας του. Ἡ II Μεραρχία ἐσκέφθη ἀμέσως ὅτι πρὸς ἀνακούφισιν τῶν μαχομένων μεραρχιῶν Iης, 4ης καὶ 7ης ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ πλευρικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Οὗτος φοβούμενος τοιαύτην ἐνέργειαν προσεπάθησε διὰ τῆς 6ης μεραρχίας του νὰ ἀπασχολήσῃ τὸν τομέα Μπανάζ προβαίνων τὴν ἡμέραν εἰς κρούσεις κατὰ τοῦ κέντρου αὐτοῦ καὶ ἀποσυρόμενος τὴν νύκτα εἰς τὰς θέσεις του.

Ὁ κ. Γονατᾶς εἶχε συμπληρώσει ἤδη τὰ προπαρασκευαστικὰ μέτρα του διὰ τὴν πλευρικὴν ἐπίθεσιν ὅτε ἔλαβε καὶ σχετικὴν διαταγὴν. Τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα ὅτε δυστυχῶς ἀγγέλλεται ἡ ἀδικαιολόγητος σύμπτυξις τοῦ 1)38 εὐζώνων ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην

κ. I. Ζήραν τῆς Iης Μεραρχίας κρατοῦντος τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τῶν ἤδη ἐπεκαθέντος μετώπου τῆς II Μεραρχίας. (Ἀκὰρ δάγ).

Ὁ κ. Γονατᾶς μετὰ τὸ ἐπιτελεῖόν του ἀντεμετώπισαν ἀμέσως τὴν ἀνάγκην ὅπως στηρίξουν τὸ ἀριστερόν. Ἐξέλεξαν πρὸς τοῦτο τὰ ὑψώματα Τσοροῦμ δάγ εἰς τὰ ὁποῖα ἤρχισαν συγκεντρούμενα τμήματα τῆς ομάδος μεραρχιῶν τοῦ στρατηγοῦ κ. Φράγκου.

Τὴν πρωίαν τῆς 17ης Αὐγούστου ἰσχυραὶ τουρκικαὶ δυνάμεις, ὑπολογιζόμεναι εἰς τρεῖς μεραρχίας, ἐπιτίθενται κατὰ τῶν κέντρων τοῦ τομεῶς Μπανάζ καὶ τοῦ ἀριστεροῦ. Τὸ ἠρωϊκὸν 7ον σύνταγμα τῆς II Μεραρχίας ὑπὸ τὸν ἀνδρείον ἀντισυνταγματάρχην κ. Ἀνδριτσόπουλον ἀντεπετίθεται μετὰ τῆς μεγαλυτέρας ὀρμῆς. Παρὰ τὴν τοπικὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν των οἱ Τσαῦροι ὄχι μόνον δὲν προχωροῦν ἀλλὰ κáμπτονται μετὰ τεραστίων ἀπωλειῶν. Ἡ πρὸ τοῦ 7ου συντάγματος μεγάλη χαράδρα καλύπτεται ὑπὸ τουρκικῶν πτωμάτων καὶ ἐπονομάζεται «χαράδρα τοῦ θανάτου» ὑπὸ τῶν ἀνδρείων τοῦ 7ου συντάγματος.

Εἰς τὸ ἀριστερόν οἱ Τσαῦροι κατορθώνουν πρὸς στιγμὴν νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς ἡμετέρους ἀπὸ τὸ Τσοροῦμ δάγ. Οἱ ἡμέτεροι οἱ «φυγάδες» οἱ «ἀπεργοὶ» τοῦ κ. Χατζανέστη, ἀντεπιτίθενται λυσσαδῶς καὶ ἀνακτοῦν τὸ σπουδαιότατον τοῦτο στήριγμα.

Ὁ δῦον ἥλιος τῆς 17ης Αὐγούστου, ἐχαιρέτα μετὰ τὰ λαμπρότερα χρώματά του τὴν νίκην τῶν ἐλληνικῶν ὄπλων καὶ ἐσκορπίζε τὰς φωτεινοτέρας ἐλπίδας διὰ τὴν ἐπαύριον.

Τὴν νύκτα ἡ αἰσιοδοξία τῶν ἐπιτελειῶν ἦτο τόση ὥστε ἐγένετο σκέψις δι' ἐνέργειαν μεγάλης ἐπιθέσεως πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ Τουλῶ Μπουνάο. Δυστυχῶς ὁ ἐχθρὸς, τὸν ὁποῖον τόσον ἀποτελεσματικῶς εἶχον ὑποβηθήσει κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ὁ κ. Χατζανέστης καὶ ἡ ἀπολυταρχία εἰργάζετο. Τὸ ἰσχυρὸν ἱππικόν του, τὸ ὁποῖον εἶχε διεισδύσει διὰ τῆς περιφήμου πλέον διαβάσεως Τσαΐ—Χισάρ, ἐκλόνηζε διὰ συχνῶν αἰφνιδιασμῶν τὸ ἠθικόν τῶν καταπεποιημένων στρατευμάτων μας. Οἱ μὴ ὑπηρετήσαντες εἰς τὸν στρατὸν ἀγνοοῦν ποίαν τεραστίαν ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ ἐν γένει ὁ αἰφνιδιασμός, καὶ ἰδίᾳ αἰφνιδιασμός ἱππικοῦ κατὰ στρατιωτῶν ἀναπαυομένων ἐκ μακρῶν πορείων καὶ βαθέων ἠθικῶν κλο-

νισμῶν. Δι' αὐτὸ ἐκπλήσσονται πληροφορούμενοι πῶς ὀλίγοι ἔστω Τούρκοι ἱππεῖς ἐπέτυχον ἐπανειλημμένως νὰ διαλύσουν σημαντικὰ ἑλληνικὰ τμήματα.

Νομίζω ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὗται ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ νὰ ἐννοηθῇ πῶς τὴν προΐαν τῆς 18ης Αὐγούστου τμήματα τῆς ὁμάδος μερραχιῶν τοῦ κ. Φράγκου κρατοῦντα τὸ ἄκρον ἀριστερὸν ἦτοι Β. Δ. τοῦ Τσοροῦμ δὲν ὑπεχώρησαν κατόπιν μικρᾶς πίεσεως τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ κατάρρευσις τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ ἐπεξετάθη εἰς τὸ λοιπὸν ἀριστερὸν, πὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη καμφθῆ τελείως χωρὶς νὰ εἰδοποιηθῇ ἡ ἠρωϊκὴ Μεραρχία Ἀθηνῶν ἡ ὁποία ἀκόμη ἐμάχετο. Ὁλόκληρος αὕτη ἐκινδύνευσεν νὰ κυκλωθῇ ἀλλ' εὐτυχῶς ὅτι ὁ κ. Γονατᾶς καὶ τὸ ἐπιτελεῖόν του ἀντιληφθέντες ἐγκαίρως τὸν κίνδυνον ἐξέδωσαν τὰς καταλλήλους διαταγὰς διὰ τὴν σύμπτυξιν πρὸς Δ.

21.— Η ΘΑΥΜΑΣΤΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝ)ΤΟΣ ΛΟΥΦΑ

Εἰς τὴν φρικτὴν ἱστορίαν τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς ἡ ὑπέροχος δρᾶσις τοῦ 23ου συντάγματος τῆς 7ης Μεραρχίας θὰ καταλάβῃ σελίδα φωτεινὴν εἰς πρωτοβουλίαν εἰς ἔμπνευσιν, εἰς θάρρος καὶ εἰς ἠρωϊσμόν. Θὰ ἀποτελῇ αἰώνιον μαστίγιωμα κατὰ τῆς ἀντεθνικῆς ἐφευρέσεως περὶ «ἀπεργίας στρατιωτικῆς». Ἐκτὸς τῶν διδαγμάτων τὰ ὁποῖα ἐγκλείει διὰ πάντα στρατιωτικὸν εἶνε ἱκανή, μὲ τὴν ἔνδοξον δρᾶσιν τόσων ἄλλων σωμάτων νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἔθνους καὶ τῶν ξένων πρὸς τὸν ἀθάνατον στρατὸν μας, τὴν ὁποῖαν ἐκλόνησεν ἡ ἐγκληματικὴ συγκοφαντία περὶ στρατιωτικᾶ «ἀτυχήματος».

Ὁ διοικητὴς τοῦ ἐν λόγῳ συντάγματος συνταγματάρχης κ. Λούφας, γνωστὸς ἄλλως τε εἰς τὸν στρατιωτικὸν κόσμον διὰ τὴν εὐρυνάτην ἐπισημονικὴν του μόρφωσιν, ὠδήγησε τὸ σύνταγμα του καὶ τὰ βραδύτερον εἰς αὐτὸ προσκολληθέντα τμήματα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δόξης συντελέσας αὐχὶ ἅπαξ εἰς τὴν διάσωσιν ὁλοκλήρου τοῦ νοτίου συγκροτήματος.

Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Μπανᾶς, τὸ 23ον Σύνταγμα ἐτάχθη

ὡς ὀπισθοφυλακὴ τῆς συμπτυσσομένης στρατιᾶς ἐκκινήσαν τῇ 4.30 μ. μ. τῆς 18ης Αὐγούστου. Γενικὴ κατεύθυνσις ὑποχώρησης ἦτο ἡ γραμμὴ Οὐσᾶκ—Τακμάκ. Τὴν νύκτα τὸ σύνταγμα ἐγκατέστησε προφυλακὰς μάχης εἰς Καρλίκ, ὅπου ὅμως οἱ Τούρκοι προσεπάθησαν νὰ τὸ κυκλώσωσι. Ἀγρυπνῶν εὐτυχῶς καθ' ὅλην τὴν νύκτα ὁ συνταγματάρχης Λούφας ἀντελήφθη ἐγκαίρως τὴν ἐχθρικήν προσπάθειαν καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πιστοῦ του συνεργάτου λοχαγοῦκ. Πάλλη ὑπασπιστοῦ τοῦ συντάγματος, ἐπέτυχεν τὴν διὰ καταλλήλου γραμμῆς σύμπτυξιν τοῦ συντάγματος ὑπὸ τὴν πίεσιν ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Τὴν 19ην τὸ τάγμα Σπηλιωτοπούλου (τοῦ 37ου Συντάγματος) προσεκολλήθη εἰς τὴν φάλαγγα ἀποτελεσμένην ἐκ τῶν ἠρωϊκῶν ταγμάτων Βεντήρη, Διάμηση καὶ Μανρομιχάλη ὡς καὶ τῆς 7ης Μοίρας Ὁρειβατικοῦ πυροβολικοῦ.

Πρὸ τῆς ἀφίξεως εἰς Τακμάκ ὁ Λούφας ἔλαβε μίαν πρωτοβουλίαν ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος. Ἐσκέφθη ὅτι ἀσφαλῶς ὁ ἐχθρὸς θὰ προσεπάθει νὰ ἀποκόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τῆς συμπτυσσομένης στρατιᾶς διὰ κυκλωτικοῦ ἐλιγμοῦ ἐκ Βορρᾶ καὶ ὤρισεν εἰς τὴν φάλαγγά του τὴν βαρεῖαν ἀποστολὴν τῆς ματαιώσεως τῆς ἐχθρικής προθέσεως. Πράγματι διέταξε τὰ ὑπ' αὐτὸν τμήματα νὰ κατευθυνθῶσι πρὸς τὰ Κοῦλα, τὴν ἑλληνικωτάτην ἀλλ' ἀτυχῆ πόλιν ἀποτελοῦσαν κέντρον διασταυρώσεως σπουδαίων συγκοινωνιῶν.

Τὴν 6 μ. μ. τῆς 22 Αὐγούστου, ἡ φάλαγγις Λούφα διεληθύσα ἐκ Κοῦλων ἤρχισε καταλαμβάνουσα τὰ ἐπικαίρους διαβάσεις τοῦ Καπακᾶ δάγ. Τὰ τάγματα ἀνεπτύσσοντο ἀκόμη ὅτε Ἑλληνικὸν ἀεροπλάνον ἐμφανισθὲν αἰφνιδίως ὑπὲρ τὰς θέσεις των ἔρριψε τὴν ἐξῆς ἀναφορὰν

«Ἐχθρική δύναμις ἐκ 2000 περίπου ἱππέων καὶ τριῶν φαλάγγων πεζικοῦ, βαδίζουσῶν παραλλήλως, κατέρχεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν πεδιάδα Φιλαδελφείας ἵνα ἀποκόψῃ τὴν στρατιάν. Οἰονδήποτε τμήμα καὶ ἂν εἴσθε, μείνατε εἰς τὰς θέσεις σας καὶ ἀντισταθῆτε μέχρι ἐσχάτων, ἵνα σώσετε τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλως θὰ εἴσθε κοινοὶ ἐγκληματῆται.»

(Ἵπορχ.)

ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Λογαγὸς πυροβολικοῦ

Ἡ συγκινητικὴ ἐν τῇ πρωτατυπία τῆς ἀναφορὰ τοῦ ἐνθουσιώδους ἀεροπόρου ληφθεῖσα ἀπροσδοκίτως εἰς στιγμὴν γενικῆς ἀγωνίας διὰ τὴν ἐθνικὴν συμφορὰν προὐκάλεσε οἰγὴ ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ σοφὴ πρόβλεψις τοῦ Λούφα ἐπληθύνε. Πράγματι ὀλίγον βραδύτερον ἐνεφανίζετο ἡ πρωτοπαρεία τοῦ τουρκικοῦ ἰπτικοῦ. Τὸ πυροβολικὸν μας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ταγματάρχου κ. Λεοντοπούλου καταλαβὸν ἐν τῷ μεταξὺ τὰς θέσεις του ἤρχισεν ἀμέσως ταχὺ πῦρ ὁμαδὸν κατὰ τῶν ἐχθρικοῶν φαλάγγων, αἱ ὁποῖα προσήγγιζον. Τὰ κεμαλικὰ πηήματα, τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς δὲν ἀνέμενον ἐκεῖ ἐλληνικὴν ἀντίδρασιν ἤρχισαν διασκορπιζόμενα πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν. Καὶ ἀφοῦ ἡ ἀποστολὴ τῆς φάλαγγος Λούφα εἶχε στεφθῆ διὰ τοῦ ἐνδοξότερου θριάμβου ἤρχισεν αὕτη συμπτυσσομένη πρὸς Φιλαδέλφειαν. Αἱ ἀπώλειαι μας ἦσαν 15 τραυματῖαι καὶ 1 νεκρός.

Ἡ φάλαγξ ἐξηκολούθησε τὴν πρωτὴν τῆς 23ης βαδίζουσα πρὸς Σαλιχλῆ.

Περὶ τὴν 9 π. μ. 800 περίπου Τούρκοι ἰπτεῖς ἐνεφανίσθησαν κατερχόμενοι ἐκ Μεντεχώρας, ἵνα αἰφνιδιάσουν τὰ συμπτυσσόμενα στρατεύματα. Τμημα τούτων ἐγκατέλειψε μάλιστα 8 τηλεβόλα, τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς θὰ περιέπιπτον εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Λούφας διατάσσει πῦρ πυροβολικοῦ καὶ ἀναπτύσσει τὸ πεζικόν. Ἡ εὐστοχία τοῦ πυροβολικοῦ προκαλεῖ τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν φαντάρων μας. Ἡ μάχη ἐξακολουθεῖ ἐπὶ 2 1)2 ὥρας, καθ' ἃς οἱ Τούρκοι ὑπέστησαν ἀπίστευτον φθοράν. Τὰ 4)5 τῶν δυνάμεων τῶν ἐφονεύθησαν ἢ ἐτραυματίσθησαν. Οἱ λοιποὶ ἐτράπησαν πρὸς Μεντεχώραν ἐγκαταλείποντες τὰ 8 τηλεβόλα μας τὰ ὁποῖα ἀνεκτήσαμεν. Αἱ ἀπώλειαι μας ἦσαν 7 ἀξιωματικοὶ νεκροὶ καὶ τραυματῖαι καὶ 50 περίπου ὀπλίται τραυματῖαι ἢ νεκροί.

Ἡ φάλαγξ Λούφα κατόπιν ἐνισχύεται. Τὸ 34ον Σύνταγμα (ἀντισυνταγματάρχης Πίτσιος) καὶ ἡ Μοῖρα ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ (ταγματάρχης Λιναροδάκης) προσκολλῶνται εἰς αὐτὴν ἵνα συμβάλωσιν εἰς τὴν δόξαν τῆς. Τὴν ἐσπέραν τῆς 23ης ὁ Λούφας ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Β. Α. τοῦ Σαλιχλῆ καὶ Β. τοῦ Μοναβὰκ ἐχθρικοῶν θέσεων πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ὑποχωρήσεως τῆς στρατιᾶς. Τὴν δὲ νύκτα καλύπτει τὸ δεξιὸν καὶ τὰ νῶτα τῶν ὑπαχωρούντων στρατευμάτων μας.

Κατόπιν πληροφοριῶν, καθ' ἃς ἰσχυροὶ ἐχθρικοὶ δυνάμεις πεζικοῦ καὶ ἰπτικοῦ θὰ κατήρχοντο ὑπὸ τῆς λίμνης τοῦ Μαρομαρᾶ πρὸς Κασαμπᾶ, ὁ Λούφας ἀνεξάντλητος εἰς πρωτοβουλίαν καὶ δρασίαν, καταλαμβάνει τὴν 24 Αὐγούστου τὰ ὑψώματα Μπὶν — Τεπέ. Τὴν 3 μ. μ. τρεῖς ἐχθρικοὶ φάλαγγες ἀποπειρῶνται πράγματι νὰ κατέλθουν ἐκ τῆς προβλεφθείσης διευθύνσεως. Προσβάλλονται ὁμοῦ ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ διασκορπίζονται. Τὴν ἐσπέραν ἡ φάλαγξ συμπύσσεται κλιμακηδὸν πρὸς Καρκὶν, ἵνα ἐξακολούθησιν καλύπτουσα τὴν ὑποχωροῦσαν στρατιάν.

Τὴν 25 Αὐγούστου τὸ ἀπόσπασμα ἐβάδισε πρὸς Κασαμπᾶν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς Νύμφαιον. Τὴν 26ην ὁ Λούφας πληροφορεῖται ὅτι ἐχθρικοὶ δυνάμεις ἐνεφανίσθησαν εἰς Μαγνησίαν σπεύδουσαι ἵνα καταλάβουν τὴν σπαράσσουσαν ἐξ ἀγωνίας τραγικὴν Σμύρνην μας. Ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ὁ Λούφας καταλαμβάνει τὰ μεταξὺ Σαπάντζας καὶ Βουρνόβα ὑψώματα τοποθετεῖ ὁ ἴδιος εἰς κατάλληλα σημεῖα τὰ πολυβόλα του καὶ ἀναμένει τὴν τουρκικὴν φάλαγγα. Θεριστικὸν πῦρ πυροβολικοῦ καὶ πεζικοῦ διεσκόρπισεν αὐτὴν ἐμφανίσθεισαν μετὰ δίωρον. Διὰ Παραδείσου Κακάργιαλη ἡ φάλαγξ Λούφα ἔφθασε τὴν 28ην Αὐγούστου εἰς Βρούουλλα, κεκαλυμμένη ὑπὸ ταῦ στεφάνου τῆς δόξης καὶ περιβαλλομένη διὰ τῆς θερμότερας εὐγνωμοσύνης τοῦ ἀτυχοῦς ἐλληνικοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον προδιδόντα ὑπὸ τῆς φανλοκρατικῆς ἀπολυταρχίας τοσάκις διέσωσε.

22.— ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ἄφ' ἧς ἐποχῆς ὁ ἐλευθερώσας τὴν Ἰωνίαν ἐθνικὸς στρατὸς ἤρχισε προελαύνων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας ὁ Κεμάλ καὶ ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δραστηρία προπαγάνδα του ἐπανειλημμένως ἰσχυρίσθησαν ὅτι οἱ Ἕλληνες εὐρισκόμενοι ἐν μέσῳ τουρκικῶν πληθυσμῶν ἔχουν ἐκτεθειμένα τὰ νῶτά των καὶ ὅτι θὰ ἦτο εὐχερέστατον νὰ διακόψουν οὗτοι τὰς συγκοινωνίας των. Αἱ δὲ συγκοινωνία ἐνός στρατοῦ προερχομένου κυρίως ἐκ χώρας ὑπερποντίου ὡς ἡ Παλαιὰ Ἑλλάς εἶχον ἐξαιρετικὴν σημασίαν δι' αὐτόν.

Ἡ φρούρησις τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Μ. Ἀσίας εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸ Σύνταγμα Ἀσφαλείας Σιδηροδρομικῶν Γραμμῶν διοικου-
μενον ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιώδους πατριώτου συνταγματάρχου κ. Γ. Πα-
παγεωργίου. Τὸ σύνταγμα τοῦτο ἐφρούρει ὄλας τὰς γραμμὰς ἦτοι
Σμύρνης — Τουλοῦ - μπουνάο, Σμύρνης — Μπαλατζίκ (Ἀϊδί-
νιον), Σμύρνης — Ὀδεμήσιον, Σμύρνης — Πανόριον, συνολικοῦ
μήκους 1000 περίπου χιλιομέτρων, ἦτο δηλαδή ἐπιφορτισμένον
μὲ ὑψίστην ἀποστολὴν διότι ὁ ἐφοδιασμός εἰς τροφίμα καὶ πυρο-
μαχικά τοῦ μαχομένου στρατοῦ ἐξηγοῦτο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς
φρουρήσεως τῶν γραμμῶν. Ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται τοῦ συντάγ-
ματος τούτου, διηρημένοι εἰς μικρὰ ἢ μεγάλα φυλάκια, ἀναλόγως
τῆς θέσεως, ἔπρεπε νὰ ἀνηφοῦν ἡρωϊκῶς εἰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τὸν
συνεχῆ κίνδυνον αἰφνιδιασμοῦ Τσετῶν ἢ κοπιῶν τῶν γειτονικῶν
χωρίων.

ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους ἡ ἀποτελεσματικὴ ἄμυνα τῶν συγκοινο-
νιῶν θὰ ἀπῆται τρία τοῦλάχιστον συντάγματα. Ἐν τούτοις μὲ ἐν
μόνον σύνταγμα ὁ τετιμημένος συνταγματάρχης κ. Παπαγεωργίου
ἐφρούρησεν τὰς συγκοινωνίας τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1921
μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς τραγικῆς ἐκκένωσης τῆς Μ. Ἀ-
σίας.

Στρατιώτης τέλειος ἐξεπαίδευσε καὶ ὠργάνωσε τὸ σύνταγμα του
κατὰ τρόπον ἀληθῶς πρότυπον. Ὅλα τὰ ἀπειροπληθῆ φυλάκια
του εἶχον ὡς ἐντάλην: «Ἄμυνα τῶν γραμμῶν μέχρι καὶ τοῦ τελευ-
ταίου ὑπερασπιστοῦ». Καὶ τὴν ἐντολὴν ταύτην ἐτήρησαν κατὰ τρό-
πον παραδειγματικόν, ὑπενθυμίζοντα πολλάκις τὸν ἄφθαστον ἡρω-
ϊσμόν τῶν Τριακοσίων τοῦ Λεωνίδα. Διότι τὰ τμήματα τοῦ Συντάγ-
ματος τούτου, ἐνισχυθέντα ἀπὸ τυχαίως παρευρισκόμενα τμήματα
ἄλλων σωματίων ἐπολέμησαν εἰς Ἑλβανλὰο, εἰς Μπανάζ, εἰς Του-
λοῦ μπουνάο κατὰ πολλαπλασίον ἐχθρικῶν δυνάμεων μὲ ἀνδρείαν
ἀληθῶς θρυλικήν. Ἴδια ἡ ἡρωϊκὴ ἄμυνα τοῦ Ἑλβανλὰο τῆ 17 Ἰου-
νίου 1921 ἐναντίον πενταπλασίου ἐχθροῦ (ἐπιτεθέντος ἵνα κατα-
στρέψῃ τὰς μεγάλας γεφύρας καὶ ἀπομονώσῃ τελείως τὸν μαχο-
μενον στρατὸν μας) ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἐνδοξοτέρων σελίδων τῆς
πολεμικῆς ἱστορίας μας.

Παρομοίαν σελίδα ἔγραψε πάλιν τὸ πρότυπον σύνταγμα τοῦ
Παπαγεωργίου τῆ 15 Αὐγούστου ἐ. ἔ. ἦτα δύο ἡμέρας μετὰ τὴν
ἐναρξιν τῆς Τουρκικῆς ἐπιθέσεως. Ἄνω τῶν 300 Τούρκων ἰπ-
πέων μετὰ δύο τηλεβόλων ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ φυλακίου τοῦ χι-
λιόμετρον 214 περιλαμβάνοντος ἓνα λοχίον καὶ δέκα στρατιώτας.

Τὸ ἡρωϊκὸν φυλάκιον, πιστὸν εἰς τὴν ἐντολὴν τῶν ὅπως ἀμυν-
θῆ μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου ὑπερασπιστοῦ δὲν ἐπτοήθη. Ἐδέχθη
τὴν μάχην ἀπαντῆσαν διὰ σφοδροῦ πυρὸς εἰς τοὺς Τούρκους ἐπι-
δρομεῖς. Ἐχασε δύο νεκροὺς καὶ τρεῖς τραυματίας ἐκράτησεν ὅμως
τὰς θέσεις του καὶ ἔδωσε καιρὸν εἰς τὰς μικρὰς ἐφεδρείας καὶ εἰς
τὰ γειτονικά φυλάκια νὰ ἐνεργήσουν κυκλωτικὴν κίνησιν κατὰ τοῦ
ἐχθροῦ. Αἱ ὅλαι δυνάμεις μας ἦσαν μόλις τὸ ἥμισυ τῶν τουρκικῶν.
Ἐν τούτοις ἔτρεψαν αὐτὰς εἰς φυγὴν διαψεύδουσαι μίαν ἀκόμη
φορὰν τὴν ἐγκλήματικὴν συκοφαντίαν τοῦ κ. Χατζανέστη ὅτι «ὁ
στρατὸς ἀπήγορσε». Τὸ σύνταγμα Παπαγεωργίου ἔσωξε πάλιν τὰς
γεφύρας Ἑλβανλὰο καὶ τὰς συγκοινωνίας τοῦ στρατοῦ, τῶν ὁποί-
ων ἡ διακοπὴ θὰ ἐδημιούργει σοβαρωτάτους κινδύνους δι' αὐτόν.

Ὅταν ἤρχισε ἡ ὑποχώρησις τοῦ νοτίου συγκροτήματος, τὰ
φυλάκια τοῦ Συντάγματος ἀσφαλείας Σιδηροδρομίων συνεπτύσσον-
το μὲ ρυθμὸν παρατηρούμενον μόνον εἰς γυμνάσια. Ἀξιωματικοὶ
καὶ ὀπλίται ἐδάκρυον ἐγκαταλείποντες ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἠγάπησαν
καὶ ἐφρούρησαν μὲ τὸν διαρκῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς των. Ἐδάκρυον
ἰδίως ὅταν ἐγκατέλειπον εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Τουρκικῆς βαρβαρό-
τητος τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν καὶ τὸ μικρὸν νεκροταφεῖον τοῦ Ἑλ-
βανλὰο, ὅπου τριάκοντα περίπου λευκοὶ σταυροὶ ὑψοναν ὑπὲρ τὴν
γῆν τὰ ἀθάνατα ὀνόματα τῶν ἡρώων τῆς 17 Ἰουνίου 1921.

Ταῦτοχρόνως ὅμως ἐθλίβαντο αὐτοὶ οἱ μουσουλμανικοὶ πληθυσ-
μοὶ τῶν κατὰ μῆκος τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν χωρίων. Διότι
ὁ Παπαγεωργίου, περροικισμένος πλὴν τοῦ στρατιωτικοῦ μὲ δξύτα-
τον πολιτικὸν πνεῦμα εἶχεν ἐκδηλώσῃ καὶ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸ Σύνταγμα
του τοιαύτην στεργὴν πρὸς αὐτοὺς, ὥστε οὗτοι δι' ἐπανειλημμένων
ἀναφορῶν ἐζήτησαν τὴν διατήρησιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ
κατοχῆς.

Ὅταν ὁ Παπαγεωργίου ἀνεχώρει ἐκ Σμύρνης τῆ 25 Αὐγού-

στου μετά τοῦ ὑπασπιστοῦ του ὑπολοχαγοῦ κ. Χρυσογέλου, τοῦ ἀνταξίου καὶ ἀφωσιωμένου συνεργάτου του, δικαίως ἐθροῖται μετὰ τὴν ἐθνικὴν συμφορὰν τὴν καταστροφὴν τῆς ὑπερόχου ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς προσπαθείας του.

23.— Η ΛΑΜΠΡΑ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΟΥ

Τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ πρώην κωδεστῶτος περὶ «ἀπεργίας τοῦ στρατοῦ» διαψεύδει περιφανῶς καὶ ἡ λαμπρὰ δρᾶσις τοῦ ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην κ. Ἀχιλλέα Πρωτοσυγγέλλον 48ου πεζικοῦ συντάγματος. Τὸ σύνταγμα τοῦτο ἐδρεῦον εἰς Μπαλῆκισσο εἶχεν ἐντολὴν νὰ φρουρῇ ὁλόκληρον τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν, τῆς βορειοδυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ νὰ καταδιώκῃ τὰς συμμορίας, τὰς ὁποίας συνεκρότουσαν κεμαλικὸι πράκτορες βοηθούμενοι ὑπὸ ξένης προπαγάνδας. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἦτο ἐξαιρετικῶς ἐπικίνδυνος δεδομένου ὅτι ἡ δύναμις τοῦ συντάγματος ἦτο κατατετιμημένη εἰς μικρὰς φρουρὰς ἢ ἀποσπάσματα, ἐκτεθειμένα εἰς ἐνέδρας ἢ αἰφνιδιασμοὺς ἰσχυροτέρων συμμοριῶν.

Τὸ ἠθικὸν ὅμως τῶν ἀνδρῶν τοῦ συντάγματος Πρωτοσυγγέλλου ἦτο τόσο ἀνμαῖον ὥστε τὰ τμήματα αὐτῶ πάντοτε ἐξῆλθον νικηφόρα ἐκ τῶν συμπλοκῶν τὰς ὁποίας συνῆπτον πρὸς τοὺς Τσέτες. Αἱ δὲ ἀπώλειαι τῶν ἦσαν σχετικῶς ἐλάχισται ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐχθρικές. Οὕτω ἀπὸ τῆς 1—22 Αὐγούστου τὸ 48ον σύνταγμα ἔσχε 1 ἀξιοματικὸν τραυματίαν, 7 ὀπλίτας νεκροὺς καὶ 37 ὀπλίτας τραυματίας, ἐνθ' οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν 40 νεκροὺς, ὧν τὰ πτώματα ἐγκατελείφθησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου, καὶ ἄγνωστον ἀριθμὸν τραυματιῶν, τοὺς ὁποίους συναπεκόμιζον κατὰ τὴν φυγὴν τῶν. Ἐπίσης ἀφῆκαν εἰς χεῖρας μας 22 κτήνη. Ὁ ἥρωϊσμὸς τῶν τμημάτων τοῦ συντάγματος τούτου εἰς συμπλοκὰς συναφθείσας πρὸς περλαπλασίας ἐχθρικός δυνάμεις ὑπῆρξε γνησίως ἑλληνικός.

Ἦδη ἀπὸ τῆς 22 Αὐγούστου τὸ 48ον σύνταγμα διατάσσεται νὰ συμπτυχθῇ πρὸς Ἀδραμύττιον καὶ Πάνορμον λόγῳ τῆς ἀποφασισθείσης ἐκκένωσης τῆς Μ. Ἀσίας. Κατόπιν ἐντολῆς τοῦ κ. Χα-

τζανέστη ἡ Ἀνωτέρα Γενικὴ Στρατιωτικὴ Διοίκησις Σμύρνης εἶχεν ἐκδόσῃ σχετικῶς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 16.161 καὶ ἡμερομηνίαν 22 Αὐγούστου διαταγὴν. Ἡ πρὸς τὴν παρωλίαν ὑποχώρησις τοῦ συντάγματος ὑπῆρξεν ἡ πλέον κινδυνώδης ποντὸς ἄλλου ἑλληνικοῦ τμήματος. Διότι οἱ κεμαλικὸι πράκτορες πληροφορηθέντες τὴν ἐπιχειρημένην σύμπτυξιν συνεκέντρωσαν ἰσχυρὰ ἔνοπλα σώματα διὰ νὰ προσβάλλουν καὶ αἰχμαλωτίσουν τὰς φρουρὰς. Μέχρι τῆς ὑποχωρήσεώς των πρὸς τὴν ἀκτὴν τὰ τμήματα τοῦ Συντάγματος συνῆψαν ἔξ ἐν ὄλῳ μικρὰς μάχας, καθ' ὅσας διεσκόρπισαν τὸν ἐχθρὸν ἢ διέφυγον τὴν κύκλωσιν αὐτοῦ. Αἱ ἰσάριθμοι αὗται νίκαι ἐνέχουν μεγαλύτεραν σημασίαν καθόσον 10 χιλιάδες χριστιανοὶ πρόσφυγες, ὧν πλείστα γυναικόπαιδα ἠκολούθουν τὸ σύνταγμα. Ἡ διακοπή τῶν ὀπλιτῶν τοῦ ἐνδόξου 48ου Συντάγματος ὑπῆρξεν ἀξιοθαύμαστος τόσο ἀπὸ ἀπόψεως πειθαρχίας καὶ ἠθικοῦ ὅσον καὶ συμπεριφορᾶς πρὸς τοὺς ἐγκαταλείποντας τὰς ἐστίας των ἀτυχεῖς χριστιανούς. Τὰ ἔφιππα ἀποσπάσματα τοῦ συντάγματος μετεβλήθησαν εἰς πεζικὸν διότι διέθεσαν τοὺς ἵππους των πρὸς μεταφορὰν ἀσθενῶν γυναικοπαίδων. Οὕτω τὸ σύνταγμα Πρωτοσυγγέλλου ἀνεδείχθη ἄξιον τῆς Ἑλλάδος ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως πολεμικῆς ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπιστικῆς.

24.— ΤΟ 18ον ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ ΚΑΙ Ο ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΒΑΜΒΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ 18ον Σύνταγμα Πεζικοῦ τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ζεγκίνην ἐφρούρει τὴν περιοχὴν Ἀϊδινίου ὑπέστη, κατὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα μίαν ἐκ τῶν πλέον ὀδυνηρῶν περιπετειῶν.

Ἡ Στρατιωτικὴ Διοίκησις Ὀδεμησίου, διέταξεν ἀπὸ τῆς 20 Αὐγούστου τὸν Τομέα Ναζλῆ ὅπως ἀποστείλῃ τὸ ὄπλιον του εἰς Ἀϊδινιον λόγῳ τῆς συμπτύξεως τοῦ μετώπου. Ἡ τραγικὴ εἶδησις προὐκάλεσε τὴν βαθυτέραν συγκίνησιν εἰς τοὺς στρατιώτας μας καὶ ἰδίως εἰς τοὺς μαρτυρικούς Ἕλληνας τῆς ἀτυχοῦς περιφερείας, ὅσοι ἐπέζησαν ἐκ τῶν σφαγῶν τοῦ 1919.

Τῆ 22 Αὐγούστου ὁ συνταγματάρχης Ζεγκίνης δὲ τῆς ὑπ' ἀρ.

5.250 διαταγῆς του διέτασε τὸν Τομέα Ναζλή καὶ τὸ συμπῶντον μετ' αὐτοῦ τάγμα τοῦ 31ου Συντάγματος ὅπως ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς ἐπαύριον ἀρχίσουν τὴν σύμπυξιν πρὸς Ναζλή παραλαμβάνοντες τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰ τμήματα ὄλων τῶν ὑπηρεσιῶν. Ὁ ταγματάρχης κ. Βαμβακόπουλος ἔσπευσε νὰ συμμορφωθῆ πρὸς τὴν διαταγὴν. Προβλέπων ὅμως τουρκικὴν ἀντίδρασιν ἀπὸ Ἀκτσέ καὶ Σουλτὰν Χισὰρ διέταξε τὰς ἐκεῖ μικρὰς δυνάμεις ταῦ ἵνα ὑπερασπίσουν τὰς ὄχρὰς ταύτας θέσεις διὰ νὰ προστατεύσουν τὴν ὑποχώρησιν. Περιοργῶς ἡ Στρατιωτικὴ Διοίκησις δὲν ἐνέκρινε τὰ προληπτικὰ ταῦτα μέτρα καὶ διέταξε τὴν ἄρσιν αὐτῶν. Συμφάνως ὅμως πρὸς τὴν πρόβλεψιν τοῦ ρηθέντος ταγματάρχου οἱ Τοῦρκοι ἔσπευσαν νὰ καταλάβουν τὰ προμνησθέντα σημεῖα καὶ νὰ παρενοχλήσουν σοβαρῶς τὴν ὑπεχώρησιν. Ἐδέησε τότε νὰ ἐνεργηθοῦν ἀντεπιθέσεις κατ' αὐτῶν. Εἰς Ἀσλαλή οἱ Τοῦρκοι ἐτρόπησαν εἰς φυγὴν ἐγκαταλείψαντες ἑπτὰ ἵππους. Εἰς Ἀκτσέ ἀφῆκαν 15 νεκροὺς. Εἰς Σουλτὰν Χισὰρ διελύθησαν εὐθὺς μόλις ἐρρίφθησαν πέντε βολαὶ πυροβολικοῦ. Ὁ ἀνδρεῖος ὑπολοχαγὸς Κτιστάκης ἐπὶ κεφαλῆς λόχου ἀνακατέλαβε δι' ὀρμητικῆς ἐφόδου τὸ Κιόσκ κυριεύσας μίαν τουρκικὴν σημαίαν.

Κατόπιν τῆς ἀποκρούσεως τῶν Τοῦρκων ὑπὸ τοῦ ἡρωικοῦ τάγματος Βαμβακοπούλου ἡ φάλαγξ περιλαμβάνουσα ἤδη 4.500 περίπου ἀνδρῶν κατηρθύνθη πρὸς Σμύρνην διὰ Τουρμαπαλή. Ἡ τελευταία ὅμως κομὸπολις εἶχε πρὸ μικροῦ καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Βαμβακόπουλος ζητεῖ τὴν ἄδειαν νὰ ἐνεργήσῃ ἐπίθεσιν.

Ὁ Ζεγκίνης ἀρνεῖται προτιμῶν νὰ παραδοθῆ.

Κατόπιν ἐπιμονῆς τοῦ ἀνδρείου ταγματάρχου ὑποχωρεῖ. Ὁ Βαμβακόπουλος διὰ δύο μόνον λόχων ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Τοῦρκων, οἱ ὁποῖοι ἐντὸς ὀλίγου κάμπτονται καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ἡ ὁδὸς ἦτο πλέον ἐλευθέρη πρὸς τὴν Σμύρνην.

Ἡ φάλαγξ τίθεται πάλιν εἰς πορείαν συναντᾷ ὅμως πάλιν ἐχθρικά τμήματα. Πάλιν ὁ Ζεγκίνης σκέπτεται νὰ παραδοθῆ. Ὁ Βαμβακόπουλος, ὑπερβαίων πλέον τὰ ὄρια τῆς πειθαρχίας, ἀπειλεῖ νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὴν διοίκησιν τῆς φάλαγγος διὰ νὰ σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὸ ὄνειδος τῆς αἰχμαλωσίας. Ἐπεμβαίνουν ὅμως ὁ συνταγμα-

τάρχης κ. Θεοδώρου καὶ ὁ ταγματάρχης κ. Σιώρης βεβαιοῦντες αὐτὸν ὅτι ἡ διοίκησις τῆς φάλαγγος δὲν ἀπεφάσισε νὰ παραδώσῃ αὐτὴν εἰς τὸν ἐχθρὸν.

Θεωρῶν ἀδύνατον τὴν διάσωσιν τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ ὁ Ζεγκίνης διατάσσει νὰ ἐγκαταλειφθῆ. Ὁ Βαμβακόπουλος ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας συγκεντρώνει τὸ τάγμα του καὶ διατάσσει τὰς σάλπιγγας νὰ σημαίνουν «προχωρεῖτε προχωρεῖτε» ἐπιτίθεται λυσσοδῶς κατὰ τῶν Τοῦρκων. Ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ὁ ἐχθρὸς τρέπεται εἰς φυγὴν πρὸ τῆς ὀρμῆς τῶν ἀθανάτων φαντάρων μας, αὐτῶν τοὺς ὁποίους τὸ κωνσταντινικὸν καθεστῶς ἀπεκάλεσε «φυγάδος». Αἱ ἀπώλειαι μας ἦσαν 2 νεκροὶ καὶ 4 τραυματῆαι.

Τὸ μεσονύκτιον τῆς 27 ἡ φάλαγξ ἐφθασεν εἰς Τζιμόβασι. Ἐκεῖ ἐπληροφωρήθη ὅτι ἡ Σμύρνη εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ὑπὸ 600 Τοῦρκων καὶ ὅτι τὸ στρατηγεῖον εἶχεν ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τῆς προηγουμένης.

Ὁ Ζεγκίνης ἀπεφάσισε τότε ὀριστικῶς νὰ παραδοθῆ. Καλέσας πολλοὺς ἀξιωματικούς εἶπεν·

— Ἐγὼ εἶμαι γέρος, δὲν ἀντέχω εἰς τὰς κακουχίας σκέπτομαι νὰ παραδοθῶ.

Ὁ ταγματάρχης Βαμβακόπουλος ἔχων πάντοτε συγκεκριμένον τὸ τάγμα του ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του πρὸς Μπαλτζόβαν. Ἐκεῖ τὸν συνήντησε βραδύτερον ὁ λοχαγὸς Ἀλεξόπουλος, ὑπασιπιστῆς τοῦ Συντάγματος καὶ τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι οἱ συνταγματάρχοι Ζεγκίνης καὶ Θεοδώρου μετὰ τῆς σημαίας τοῦ 18ου παρεδόθησαν εἰς τοὺς Τοῦρκους. Ὑπὲρ τῆς παραδόσεως τῆς λοιπῆς φάλαγγος ἐκηρύχθησαν τότε ὁ ταγματάρχης Παπαδόπουλος (τοῦ 31ου Συντάγματος) ὁ λοχαγὸς Κατσικας καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς Παπαϊωάννου. Ὁ Βαμβακόπουλος, ἂν καὶ κατεχόμενος ὑπὸ πυροετοῦ, ἐμμένει ὅπως ἡ φάλαγξ συνεχίσῃ τὴν προέλασιν πρὸς Τσεσμέν. Πρὸ τῆς ἐπιμονῆς ὅμως τῶν ρηθέντων ἀξιωματικῶν τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τάγματός του καὶ καλεῖ τοὺς βουλομένους νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Τὴν στιγμὴν ἐξείνην ἰσχυρὰ τουρκικὴ συμμορία ἀνοίγει πύρ. Οἱ ἄνδρες τοῦ Βαμβακοπούλου ἀπαντοῦν ζωηρῶς καὶ οἱ Τοῦρκοι φεύγουν. Αἱ ἀπώλειαι μας ἦσαν 2 νεκροὶ καὶ 4 τραυματῆαι. Τὴν συμ-

πλοκήν ταύτην ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ ρηθέντες ἀξιοματικοὶ ὡς φόβητρον διὰ νὰ πείσουν τοὺς ὀπλίτας ὅτι ὁ Βαμβακόπουλος τοὺς ὠδήγει εἰς ἀσφαλῆ θάνατον. Ἐκ 4.500 ἀξιοματικῶν καὶ ὀπλιτῶν, μόνον 25 ἀξιοματικοὶ καὶ 750 ὀπλίται παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν ἀνδρείον ταγματάρχην, ὅστις διὰ Κόρσκα Βρυούλλων ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ ἐπεβίβασεν αὐτὰς ἐπὶ ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων.

Τραυματίας κατ' ἐπανάληψιν, τετιμημένος διὰ πολλῶν πολεμικῶν μεταλλίων, ἔχων μακρὰν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ μέτωπον ὁ Βαμβακόπουλος ἀπέδειξε μίαν ἀκόμη φορὰν τὴν αἰωνίαν ἰσχὺν τοῦ ἀξιώματος, καθ' ἣ δὲ δρᾶσις παντὸς τμήματος ἐξαορτᾶται ἐκ τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀρχηγοῦ. Ὅταν ἔφθασεν εἰς Χίον, ἐπευφημήθη ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῶν ἀξιοματικῶν καὶ ὀπλιτῶν τοὺς ὁποίους ἔσωσεν ἢ τολμηρὰ πρωταβουλία καὶ ὁ ὑπέροχος ἠρωϊσμός του.

25.— Η ΣΠΑΡΑΚΤΙΚΗ ΑΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

Οὐδείς κάλαμος θὰ δυνηθῆ ποτὲ νὰ περιγράψῃ τὴν σπαρακτικὴν ἀγωνίαν τῆς ὥρας ἀλλὰ τόσον ἀτυχοῦς Σμύρνης μας κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκκένωσης.

Ἡ ὥραία νύμφη τοῦ Αἰγαίου, ἑλληνικὴ ἀπὸ τοῦ 1404 πρὸ Χριστοῦ, θὰ ἐγίνετο κατὰ τὸν ποιητὴν πλέον μαγικὴ, ὅταν θὰ ἐγίνετο ἑλληνικὴ. Ἀπὸ τῆς 2ας Μαΐου 1919 εἶχε γίνῃ ἑλληνικὴ καὶ ἀσφαλῶς πλέον μαγικὴ εἰς τὰ ἐνθουσιῶντα βλέμματα τόσον τῶν ἐλευθερωτῶν τῆς Ἑλλάδος τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα τῶν ἀπελευθερωθέντων κατοίκων τῆς.

Τὴν ἑλληνικὴν ὄμως ἀντίληψιν ταύτην δὲν εἶχεν ὁ τέως Βασιλεὺς, ὅστις, ὡς ὁμολόγησε μετὰ τὴν καταστροφὴν ἢ «Ἐσπερινή» τῆς 31 Αὐγούστου 1922, εἶχε καταδικάσει ἀπὸ τοῦ 1915 τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ὡς καταστρεπτικὴν διὰ τὴν Ἑλλάδα» χαρακτηρισίας ὡς «περιττὴν ἀποικίαν» τὴν ἀτυχῆ Ἰωνίαν μας. Ἀπὸ δέ τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου πολλάκις ἐδήλωσε εἰς ταῦς περὶ αὐτὸν ὅτι «ἡ Μ. Ἀσία καὶ ἡ Θράκη δὲν ἀξίζουν τὸν κόπον νὰ παραιτηθῆ» Καὶ ἀπεφασίσθη ὁ σφαγιασμός τῆς Σμύρνης ἀπὸ τῆς 28 Ὀκτω-

βρίου 1921, ὡς ἐτόνισα εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον.

Ἡ ἀγωνία τῆς Σμύρνης κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκκένωσης ὑπῆρξεν ὄχι ἡ ἀγωνία μελλοθανάτου Ἰφιγενείας, σφαγιαζομένης ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος ἀλλὰ ὁ ἀπελπισ παραγκιμὸς ἀγρίου ἐγκαταλειφθέντος ὑπὸ ἀπίστου ποιμένος εἰς τὴν διάθεσιν λύκου, ὁ ἀγωνιώδης παραγκιμὸς τοῦ ἰχθύος, ὅταν ἐξαχθῆ εἰς τὴν ξηρὰν τὴν ἀγωνίαν ταύτην διηρημένε πιστότατα ὁ μάρτυς μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, ὅταν ἄνευ καλύμματος, μετὰ τὴν μακρὰν κόπην ἐρριμένην ἐπὶ τῶν ὤμων του, κἀθιδρως ἐκ τοῦ μόχθου καὶ τῆς ἀγωνίας, κατεβίβασεν ἐκ τοῦ γραφείου του τὴν εἰκόνα τοῦ τέως βασιλέως, εἰς τὸν πατριωτισμὸν τοῦ ὁποίου εἶχε πιστεύσῃ ἄλλοτε, καὶ ἔλεγε παρουσίαν πολλῶν Συμυρναίων προκρίτων καὶ τοῦ γραφόντος.

— ΜΑΣ ΕΠΡΟΔΩΣΑΝ, ΜΑΣ ΕΠΟΥΛΗΣΑΝ !

Ὁ μάρτυς οὗτος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους εἶναι οὐσιωδῶς ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως ἣτις ἀνέτρεψε τὸν ἐκπεσόντα ἀπολυταρχικὸν βασιλέα θυσιάσαντα χάριν τοῦ ἐφημέρου προσώπου του τὴν αἰωνίαν Ἑλλάδα μας. Αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ νέου Γρηγορίου θὰ ἔπρεπε κυρίως νὰ ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τῶν τέως κωνσταντινικῶν διότι προέρχονται ἀπὸ ἓνα Ἐθναμάρτυρα, ὅστις διὰ τὴν ἀθάνατον ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸν τέως βασιλέα, εἶχε μισηθῆ ὑπὸ τοῦ ποιμνίου του.

26.— ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ

Ἀπὸ τῆς 17 Αὐγούστου εἶχον ἀρχίσει συρρέοντες εἰς Σμύρνην ἀλλόφρονες πρόσφυγες ἐξ Οὐσᾶν, Αἰθινίου Ὀδεμησίου καὶ ἄλλων μειωμένων περιφερειῶν. Τὸ θέαμα τῶν προὔκαλει βαθύτατον παραγκιμόν. Ἐξ ἄλλου ἤρχισαν καταφθάνουσαι δυσμενεῖς εἰδήσεις ἐκ τοῦ Μετώπου, ἡ δὲ στάσις τοῦ κ. Χατζανέστη οὐδὲν λαμβάνοντος μέτρον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἦτο πλέον ἢ ὑποπτος. Ὅταν ἐγνώσθη ἡ διαταγὴ του περὶ φορτώσεως τοῦ ἐν Σμύρνη ὑλικοῦ καὶ κατασκευῆς ἀποβάθρου εἰς Τσεσμεν ὅλοι οἱ ἀξιοματικοὶ

οὐ εὐρισκόμενοι ἐν Σμύρῃ ἀνεξαρτήτως πολιτικῶν φρονιμάτων, ἠσθάνθησαν τὴν ζωηροτέραν ἀγανάκτησιν. Καὶ οἱ πλέον φανατικοὶ ἄλλοτε κωνσταντινικοὶ ἐξηγγέρθησαν κατὰ τῆς καταφανοῦς πλέον ὄψω καὶ ἀδικαιολογήτου, ἀποφάσεως περὶ ἐκκενώσεως. Ἦδη ἀπὸ τῆς 19ης ὁμάς ἀξιωματικῶν περιλαμβάνουσα ἰδίως τοὺς ταγματάρχας κ. κ. Ρηγόπουλον καὶ Καλλέργην, τοὺς λοχαγούς κ. κ. Καρυδάκη, Χονδρὸν, Κατσαράκη, Παπαμιαντέλλον, Δαβάκη, Δαούλην Στοματιάδην, Λελοῦδαν τὸν ὑπολοχαγὸν κ. Ἀργυρόπουλον καὶ ἄλλους ἤρχισεν ἀνταλλάσσουσα σκέψεις ἐπὶ τῆς σοβαρότητος τῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἀνάγκης ὁργανώσεως ἀμύνης τοῦλάχιστον εἰς τὴν ζώνην τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Ἀπεφασίσθη ὅπως ὁργανωθῆ ἀμέσως ἐπαναστατικὸν κίνημα, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ θὰ συνελάμβανε τοὺς κ. κ. Στεργιάδην καὶ Χατζανέστην μὲ τὸ ἐπιτελεῖον του, θὰ ἀνέθετε προσωρινῶς τὴν διοίκησιν τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Στρατιᾶς εἰς Ἐπιτροπὴν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν ἵνα συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ Ἐπιτροπὴ κατηρτίσθη ἐκ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. τοῦ μηχανικοῦ κ. Μπότσαρη τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. Φεσπούλου διοικητοῦ τοῦ 62ου συντάγματος πεζικοῦ, καὶ τοῦ ἀρχιάτρου κ. Φλόκου. Ἡ μικρασιατικὴ Ἀμυνα ὡς ἦτο ἐπόμενο, ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς. Αὕτη θὰ ἐξήτει ἐπίσης τὴν συνδρομὴν παντὸς στρατιωτικοῦ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος διὰ προκηρῦξεων ἃς θὰ ἐκόμιζεν ὁ ἀεροπόρος κ. Μάρακας, μὴ ἀναχωρήσας ὁμως λόγῳ βλάβης τοῦ ἀεροπλάνου του. Τὸ κίνημα θὰ ἐκηρύσσετο τὴν νύκτα τῆς 23ης Αὐγούστου ἀνεβλήθη δὲ 1ως κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἐπιτροπῆς ὅπως συνεννοηθῆ μὲ τὸ μέτωπον.

Εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας ἡ πατριωτικὴ δρᾶσις, ἣν ἀνέπτυξε κατὰ τὰς τραγικὰς ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκκενώσεως, ὁ ἀντισυνταγματάρχης κ. Μπότσαρης, διευθυντῆς τότε τοῦ μηχανικοῦ τῆς Ἀνωτέρας Γενικῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως. Διακόπτων τὴν ἀναρωτικὴν ἀδειαν τὴν ὅποιαν ἔλαβε πρὸ ἡμερῶν, ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Μικρασιατικῆς Ἀμύνης καὶ τῆς ὁμάδος τῶν ἐξεγερθέντων ἀξιωματικῶν διὰ τὴν ὁργάνωσιν τοῦ Κινήματος. Ὁ κ. Μπότσαρης ἀπὸ τῆς 16 Αὐγούστου εἶχεν ἐκφράσῃ τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ ὀχυρωθῆ τὸ ταχύτερον ἢ περιφέρειαι τοῦλάχιστον Σμύρνης ἦτοι

ζώνη ἐκτεινομένη ἐκ τινος σημείου Βορείως τῆς Φωκαίας ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ διερχομένη διὰ Μαγνησίας, Σιπύλου Νυμφαίου ἵνα καταλήξῃ εἰς Σιγατζίκ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Καῦστρου ποταμοῦ. Ὑπῆρχε καιρὸς διὰ τὴν ἀφίξιν ἐνισχύσεων ἐκ τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ (Προύσης) καὶ ἐκ τῶν ἐν Θράκῃ δυνάμεων.

Οἱ κκ. Μπότσαρης καὶ Φεσπούλος ἐφρόνουν ὅτι πρόωρος ἐκρηγίσις τοῦ κινήματος πρὸ τῆς δημιουργίας σημαντικῶν δυνάμεων θὰ ἐπέφερε πληρεστέραν παράλυσιν τοῦ στρατεύματος, διαλυθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Χατζανέστη. Χωρὶς δὲ νὰ σώσῃ τὴν Σμύρνην θὰ συνετέλει ἅπλως εἰς τὴν μετάθεσιν τῶν εὐθυνῶν τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Ἡ γνώμη αὕτη ἐπεκράτησε καὶ οὕτω δὲν ἐξεργάγη τὴν ὀρισθεῖσαν νύκτα τῆς 23ης Αὐγούστου ἡ Ἐπανάστασις ἣτις πρὸ παντὸς προέβαιεν εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ κ. Στεργιάδου, τοῦ κ. Στεργιάδου, τοῦ κ. Χατζανέστη καὶ τῶν κυριωτέρων μελῶν τοῦ Ἐπιτελείου του. Διὰ τὴν ἱστορίαν ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ὅτι οἱ ρηθέντες ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ κατηγορήθησαν βραδύτερον ὑπὸ πολλῶν μελῶν τῆς ὁμάδος τῶν ἐξεγερθέντων ἀξιωματικῶν δι' ὑπερβολικὴν σύνεσιν καὶ ἐπιφύλαξιν, μὴ ἀνταποκρινόμενας πρὸς τὴν κρισιμότητα τῶν περιστάσεων.

Πράγματι τὰ γεγονότα ἐξειλίσσονται ραγδαίως. Δὲν ὑπῆρξεν ὁ ἀπαιτούμενος καιρὸς διὰ τὴν ἀφίξιν τῶν ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος ἀξιωματικῶν.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 26ης Αὐγούστου οἱ κ.κ. Φεσπούλος καὶ Μπότσαρης ἐπιβάντες αὐτοκινήτου κατηρθύνθησαν πρὸς Μαγνησίαν, ἐπέστρεψαν ὁμως διότι ἡ ἀτυχὴς πόλις εἶχεν ἤδη καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Κεμαλικῶν.

Ὁ κ. Μπότσαρης εἶχεν ἀπολέσει πλέον πᾶσαν ἐλπίδα διὰ τὴν ἐκρηγίσις τοῦ Κινήματος. Ἐξώρρισε τότε τὴν Μ. Ἀμυναν καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν συνεργαζομένους ἀξιωματικούς ὅπως μὴ ἀποπειραθῶσι ἀπέλπιδα ἀντίστασιν ἔξω τῆς πόλεως διότι αὕτη θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς πρόφασις ὑπὸ τῶν Κεμαλικῶν διὰ νὰ πυρπολήσῃ τὴν πόλιν.

27.— Ο κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΨΕΥΔΟΜΕΝΟΣ ΠΡΟΣ
ΜΕΛΛΟΘΑΝΑΤΟΥΣ

Ἡ κολοσσιαία εὐθύνη τοῦ τέως βασιλέως καὶ τῶν ὑπουργῶν τοῦ δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν ἀπόφασίν των νὰ θυσιάσουν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνήκουστον, τὴν ἐγκληματικὴν προσπάθειαν των ὅπως διαλύσουν ὅλα τὰ μελετηθέντα πατριωτικὰ ἐν Μ. Ἀσίᾳ κινήματα μήπως τυχὸν λάβουν τὴν θριαμβευτικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ κ. Θεοτόκης ψευδόμενος ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, διέλυσε τὸ τελευταῖον ἐξ αὐτῶν.

Τῆ 24 Αὐγούστου περὶ τοὺς 800 ἀξιωματικοὶ ἀδιοκρίτως πολιτικῶν φρονημάτων ἀπεφάσισαν ὅπως ἐμφανιζόμενοι πρὸ τοῦ κ. Θεοτόκη, ἀφιχθέντος τὴν προτεροῖαν μετὰ τοῦ κ. Δούσημαν, Πολυμενάκου, Πάλλη καὶ Σαροηγιάνη, δηλώσουν ὅτι ἦσαν πρόθυμοι νὰ μὴ φεισθῶν τῆς ζωῆς των διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ μικρασιατικὴ ἐκκένωσις. Κατήρτισαν πενταμελῆ ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν ταγματάρχων κ. κ. Ρηγοπούλου καὶ Καλλέργη καὶ τῶν λοχαγῶν κ. κ. Καρυδάκη Παπαμαντέλλου καὶ Δαοῦλη, τὴν ὁποῖαν ἠρνήθη δὶς νὰ δεχθῇ ὁ κ. Θεοτόκης. Κατόπιν ὅμως ἐντόνου ἀξιώσεως τῶν συγκεντρωθέντων ἑκατοντάδων ἀξιωματικῶν ὑπεχώρησε καὶ ἀφεῖν ἤκουσε τὰ αἰτήματά της, ἀναπτυχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Ρηγοπούλου, ἀπήντησε·

— Κύριοι, ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεως, σᾶς συγκαίρω διὰ τὰ πατριωτικὰ σας αἰσθήματα. Ἡ Κυβέρνησις γνωρίζει ὅτι πάντοτε οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ ὑπῆρξαν ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς των.

Ἐμπρὸς τεθῆτε ἐπὶ τὸ ἔργον! Ὁργανώσατε, φρονηματίσατε τὰ ἀφικνούμενα στρατεύματα καὶ τεθῆτε ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν.»

Ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς λοχαγὸς κ. Καρυδάκης λαμβάνων τὸν λόγον ἐρωτᾷ τὸν κ. Θεοτόκην μήπως τυχὸν ἡ Κυβέρνησις ἔχει ἀποφασίσῃ τὴν ἐκκένωσιν.

Ὁ κ. Θεοτόκης ἀπαντᾷ.

Κύριοι, σᾶς δίδω τὸν λόγον τῆς τιμῆς μου ὅτι δὲν ὑπάρχει τοιαύτη ἀπόφασις. Σᾶς τὸ διαβεβαιῶ ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεως!

Ὁ κ. Θεοτόκης ἐψεύδετο κυνικῶς. Διότι εἶχεν πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἤτοι ἀπὸ τῆς 21 Αὐγούστου ὑπογράψῃ τὴν ὑπ' ἀριθμ. Ἐμπ. πρωτ. 14.735 διαταγὴν περὶ γενικῆς ἀποστρατεύσεως. Τοῦτο ὅμως ἐγνώσθη βραδύτερον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ βεβαίωσις αὕτη τοῦ τέως ὑπουργοῦ ἐνεθάρρυνε πολλοὺς Σμυρναίους ἐπιβιβασθέντας ἐπὶ ἀτιμοπλοίων πρὸς ἀναχώρησιν, ἵνα ἐπιστρέψουν εἰς τὰς οἰκίας των. Ἦσαν οἱ μελλοθάνατοι οἱ ὅποιοι πιστεύσαντες εἰς ἕν ψεῦδος, ἐσφάγησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ Κεράλ.

Αἱ ψευδεῖς διαβεβαιώσεις τοῦ κ. Θεοτόκη, καθ' ἃς ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχεν ἀποφασίσῃ τὴν ἐκκένωσιν, ἐματαιώσαν τὴν ἀμεσον ἔκρηξιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Τὰς διαβεβαιώσεις ταύτας ἐνίσχυσαν ἐντέχνως ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Στρατηγείου, ὡς ὁ συναγματάρχης κ. Ραγκαβῆς, διευθυντῆς τοῦ II Γραφείου τῆς Στρατιᾶς, στενῶς συνδεόμενος μετὰ τῆς Αὐλῆς, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ ἀρχιάρχου κ. Φλώκου διεμήνυσαν εἰς τοὺς ἀντισυναγματάρχας κ. κ. Φεσόπουλον καὶ Μπότσαρην ὅτι «δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκτραγῇ τὸ κίνημα προτοῦ ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ Κράτος εἶχεν ἀποφασίσῃ τὴν ἐκκένωσιν.» Ἄλλως οἱ ἴδιοι θὰ προσεχώρουν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν.

Οἱ πρωτοστατᾶντες εἰς τὴν πατριωτικὴν ὁργάνωσιν τῆς ἀμύνης ἀξιωματικὰ ἀρχίζον ἀμέσως τὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν ἀφικνουμένων ἐκ τοῦ μετώπου ἐν ἀταξία τμημάτων μας. Ἐκ τῶν δῆθεν «φυγάδων», ἐκ τῶν «ἀπεργῶν», ἐκ τῶν «πανικοβλήτων» τοῦ κ. Χατζανέστη, μέγας ἀριθμὸς σπεύδουν εἰς τὸ Λαϊκὸν Κέντρον τῆς Σμύρνης καὶ ἐγγράφονται ὡς ἐθελονταί.

Συγκινεῖ ἰδίᾳ ἡ παρουσίᾳ πλείστον ὀπλιτῶν ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ δὴ ἀπὸ τὴν ἄλλοτε κωνσταντινικὴν Πελοπόννησον. Ἐξ ἄλλου 800 περίπου ἄλλιοι Βερολιῶται, γνωστοὶ διὰ τὸν ἀτίθασσον ἡρωισμόν των καὶ 300 ἔνοπλοι ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ Σεβδίκοι τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐπίσης ἐγγράφονται πολλοὶ νέοι τῆς Σμύρνης ὡς ἐθελονταί.

Ἐκπλήσσει πρὸ πάντων ἡ αὐθόρμητος καὶ συνεχὴς προσέλευσις στρατιωτῶν ἐκ τῶν «φυγάδων» οἱ ὅποιοι ἐπαναλαμβάνουν τὰ ἐξῆς:

— Ἔχουμε χρόνια νὰ δοῦμε τὰ σπίτια μας. Ἔως τώρα λέγαμε νὰ ἀπολυθοῦμε γλήγορα καὶ νὰ ριξοῦμε μαῦρη πέτρα πίσω μας. Ἄλλὰ τώρα δὲν φεύγομε μὲ αὐτὴ τὴν ἀτιμία καὶ τὴν ντροπὴ. Μένουμε ἄλλα πέντε χρόνια στὸ στρατό.»

Καὶ ἐξηκολούθουν αἱ προσχωρήσεις: ἐνὸς ἀξιωματικοῦ διασώσαντος 100 ἄνδρας, ἐνὸς δεκανέως διαθέντος δύο πολυβόλα, ἐνὸς λοχίου θέτοντος τὸ ταμεῖον ἐνὸς σχηματισμοῦ, τὸ ὁποῖον διέσωσε, εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Λαὸς καὶ στρατὸς ἐπυφνίμουν μὲ συγκινητικὴν ὁμοθυμίαν τὰς ἑκατοντάδας τῶν ἀξιωματικῶν ὅταν διέσχίζον τὰς ὁδοὺς τῆς Σμύρνης διὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὰς πατριωτικὰς θελήσεις των.

Οἱ στρατιῶται ὅλοι ἐφώναζον·

— Δώστέ μας ἀξιωματικούς καὶ ψομί καὶ πάλι φεύγομε νὰ πολεμήσωμε !

Ἐντὸς ὀλίγων μόνον ὥρων 5.500 περίπου ἄνδρες ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀναχωρήσουν διὰ τὸ μέτωπον.

Λυστυχῶς ὅμως ἡ ἀπόφασις τοῦ τέως καθεστῶτος περὶ ἐκκένωσεως ἦτο ἀνέγκλητος. Παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις του πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἀξιωματικῶν ὁ κ. Θεοτόκης, ὅχι μόνον δὲν ἀνέστειλε τὴν φρόντισιν τῶν πυρομαχικῶν, ὅχι μόνον δὲν ἐξέδωκε διαταγὰς διὰ τὴν πάσῃ θυσίᾳ ἄμυναν τῆς γραμμῆς Μαγνησίας, ἀλλὰ περὶ τὸ ἑσπέρας τῆς 24 Αὐγούστου ἐξεδόθη διαταγὴ τοῦ Στρατηγοῦ, καθ' ἣν «ἐπετρέπετο εἰς τοὺς ἀφικνουμένους ὀπλίτας ἔστω καὶ μεμονωμένους νὰ ἐπιβιβάζονται τῶν ἀτιμιολογίων.» Ἡ διαταγὴ αὕτη ἦτο προφανῶς δέλεαρ διὰ τοὺς καταφθάνοντας ἐκ τοῦ μετώπου ὀπλίτας ἵνα σπεύδουν εἰς τὰ ἀτιμιολογία καὶ μὴ δέχονται νὰ κατατάσσονται εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὡς ἐκ περισσοῦ ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς 24ης ἤρχισεν ἀπηνῆς διώξις τῶν πρωτοστατούντων εἰς τὴν πατριωτικὴν κίνησιν ἀξιωματικῶν.

Ὁ ἀντισυνταγματάρχης κ. Μπότσαρης καὶ ὁ λοχαγὸς κ. Καρυδάκης ἐκλήθησαν εἰς τὸ φρουραρχεῖον δι' ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ πληροφορηθέντες ὅτι ἐπρόκειτο νὰ συλληφθῶσι ἀπέφυγον νὰ προσέλθωσι.

Ὁ ταγματάρχης ὅμως τοῦ μηχανικοῦ κ. Ρηγόπουλος, ὁ ἀναπτύ-

ξας εἰς τὸν κ. Θεοτόκην τὰ αἰτήματα τῶν ἀξιωματικῶν, προσεκλήθη τὴν νύκτα τῆς 25ης εἰς τὸ Στρατηγεῖον διὰ σημειώματος τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. Μοσχονησίου δι' ὑπηρεσίαν. Ἀνύποπτος μετέβη εἰς τὸ Στρατηγεῖον, ὅπου ἐτέθη ὑπὸ κράτησιν.

28.— ΠΩΣ ΗΤΟ ΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΣΩΘΗ Η ΣΜΥΡΝΗ

Εἰς τὰς ἀνακοινώσεις του πρὸς τὴν «Καθημερινὴν τῆς 29ης Αὐγούστου» ὁ κ. Χατζανέστης ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ ἄνδρες τῆς μεραρχίας τὴν ὁποίαν ἔφερον ἐκ Θράκης διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Σμύρνης ἠονήθησαν νὰ ἀποβιβάσθωσιν, διότι «τὸ πνεῦμα τοῦ τερατισμοῦ τῆς θυσίας εἶχε φαίνεται ἐπικρατήσῃ γενικῶς». Διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ὁ θλιβερὸς ἀρχιστράτηγος προσπαθεῖ πάλιν νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην τῆς ἐκκένωσεως τῆς ἀτυχοῦς Ἰωνίας μας εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς Ἑλλάδος, οὐδεμίαν δεχόμενος εὐθύνην εἴτε διὰ τὴν διοίκησιν τῆς μεραρχίας εἴτε διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς. Τὸν κ. Χατζανέστην διαφεύδουν τρία γεγονότα ἀναμφισβήτητα.

1) Ὁ ἴδιος προσέβη εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ στρατηγοῦ κ. Σκαρλάτου, διοικητοῦ τῆς ἄνω Μεραρχίας διὰ τοῦ στρατηγοῦ κ. Ἀνδρέου Πλατῦ, τότε ἀνωτέρου Γενικοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Σμύρνης.

2) Ἡ ὁλότης σχεδὸν τοῦ 28ου συντάγματος ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην κ. Κοσμόπουλον ἀπετελεῖτο ἀπὸ Μικρασιάτας, Θράκας καὶ Κρητῶν οἱ δὲ πλείστοι τῶν ἀξιωματικῶν ἦσαν τῆς Ἀιωνίας ἢ παραμείναντες ὅλοι διατεθειμένοι νὰ πολεμήσουν μέχρις ἐσχάτων πρὸς διάσωσιν τῆς ἀπειλουμένης Ἰωνικῆς πρωτεύουσος.

3) Τὸ 62ον Σύνταγμα ὑπὸ τὸν ἐνθουσιώδη πατριώτην κ. Φεσόπουλον εὐρίσκετο πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς δι' ἐνδεχόμενον πατριωτικὸν κίνημα.

Καὶ τὰ τρία ταῦτα γεγονότα καταμερίζουν σαφῶς τὰς εὐθύναις καὶ ἐπιβεβαιοῦν μίαν ἀκόμη φορὰν τὸ ἀξίωμα καθ' ὃ «ἡ δοῦσις τῶν στρατιωτικῶν τμημάτων εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς διαθέσεις τῶν ἀρχηγῶν».

Ἐπείγόμενος νὰ ἐκκένωσῃ τὴν Σμύρνην ὁ κ. Χατζανέστης δὲν

κατέβαλε τὴν δέουσαν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀμυναν τοῦλάχιστον μόνον τῆς ἀτυχοῦς πόλεως, ἀθετῶν οὕτω καὶ τὴν ὑποχρέωσιν, τὴν ὁποίαν ἐμμέσως εἶχεν ἀναλάβει ἀπέναντι ξένων.

Διότι τὴν 22 Αὐγούστου οἱ ἀρχηγοὶ ὄλων τῶν χριστιανικῶν Κοινοτήτων ἐπισκεφθέντες τὸν Ἄγγλον ναύαρχον δὲ Βρόκ, ἀφιχθέντα εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης μετὰ ἰσχυρῶν πολεμικῶν σκαφῶν, ἰκέτευσαν αὐτὸν ὅπως προκαλέσῃ τὴν ἀπόβασιν συμμαχικοῦ στρατοῦ πρὸς προστασίαν τῶν κινδυνευόντων χριστιανῶν. Ὁ ναύαρχος ἀπήντησεν ὅτι μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς συνεννοήσεων μεταξὺ τῶν συμμαχῶν Κυβερνήσεων καὶ ἀποστολῆς στρατευμάτων θὰ ἀπιτηοῦντο δέκα περίπου ἡμέραι, καθ' ἃς ἔπρεπε ἡ Σμύρνη νὰ κρατηθῇ πάσῃ θυσίᾳ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἀπορία αὕτη τοῦ ξένου ναυάρχου διεβιβάσθη πρὸς τὸν κ. Χατζανέστην, ὅστις ἀπήντησε:

— Τὴν πόλιν τῆς Σμύρνης μπορῶ νὰ κρατήσω ὄχι δέκα μέρες ἀλλὰ δέκα μῆνες!

Ἡ δῆλωσις αὕτη ἀνεκοινώθη εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ξένους καὶ εἰς τὸν ἀγωνιῶντα λαὸν τῆς Σμύρνης ὡς καὶ εἰς τοὺς συρρέουσας πρόσφυγας. Καθησύχασε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν χριστιανικῶν Κοινοτήτων καὶ πολλοὺς ἐτοίμους πρὸς ἀναχώρησιν Ἑλλήνας, Ἀρμενίους καὶ Εὐρωπαίους, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν ἀρέλειαν νὰ πιστεύουν εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς φανλοκρατικῆς ἀπολυταρχίας τῶν Ἀθηνῶν. Διότι καὶ ἡ ὑποχρέωσις αὕτη δὲν ἐτηρήθη. Ἐπρεπε μέχρι τέλους Αὐγούστου νὰ ἔχη συμπληρωθῇ ἡ ἐκκένωσις τῆς προδοθείσης Ἰωνίας μας.

Μήπως οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι δὲν παρέδωσαν πάλιν κατὰ τὰ τέλη ἐνὸς ἄλλου Αὐγούστου (28 Αὐγούστου 1916) τὴν Καβάλλαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μας;

29.— Η ΣΜΥΡΝΗ ΣΚΛΑΒΑ.— ΠΩΣ ΕΠΙΕΣΕΝ Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΜΑΣ

Ο κ. Στεργιάδης, διψῶν ἐκκένωσιν, ἔλεγεν ἀπὸ μνηῶν :
— Ἠλθομεν ὡς Κράτος καὶ θὰ φύγωμεν ὡς Κράτος.

Δι' αὐτὸ ἐφρόντισεν ἐγκαίρως νὰ διαλύσῃ τὴν ἐκ μικρασιατῶν Ἑλλήνων Πολιτοφυλακὴν δυνάμειος 22 χιλιάδων περίπου ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 8 χιλιάδες ἔνοπλοι, ὁργανοθεῖσαν ἐπὶ τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ κ. Παπούλα πρωτοβουλία τοῦ συνταγματάρχου κ. Σαρρηγιάννη καὶ συνεργασίᾳ τῆς Μικρασιατικῆς Ἀμύνης. Ἄν ἡ δύναμις αὕτη ὑφίστατο τῇ 25 Αὐγούστου ὁ Πλαστήρας θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τοῦλάχιστον τὴν γραμμὴν Μαγνησίας - Σμύρνης καὶ νὰ σώσῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζώνης τῶν Σεβρῶν. Τούτο ὅμως ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὸ ... ἐθνικὸν πρόγραμμα τῆς φανλοκρατικῆς ἀπολυταρχίας, συνεργαζομένης ἐγκαρδίως μετὰ τῶν Τούρκων βουλευτῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. Ἡ Σμύρνη ἔπρεπε νὰ ἐκκενωθῇ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τὸ ἐγκληματικώτερον, ἔπρεπε νὰ ἐμποδισθῇ νὰ ὁργανώσῃ μόνη τὴν ἀμυνάν της. Ὁ κωνσταντινισμὸς δύναται νὰ καυχᾶται ὅτι ἐπέτυχε πλήρως τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ του. Εἰς μάτην ἀθῶος ποιητῆς ἔφαλλον ὅτι τοῦ «Ἀητοῦ ὁ γυιὸς πάει κ' αὐτὸς ἐμπρὸς καὶ στὴ δόξα αὐτὸς μᾶς ὁδηγεῖ μέ γυμνὸ σπαθί». Οὐδέποτε θούριον ὑπῆρξε ὀλιγώτερον σύμφωνον πρὸς τὴν φρικώδη πραγματικότητα καὶ περισσότερον δημοφιλὲς διὰ τὴν πλανωμένην πλειοψηφίαν ἐνὸς εὐφροῦς λαοῦ ὡς κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ πρώην βασιλείως ἐξ Ἑλβετίας.

Ἄντὶ ὅμως «νὰ πάρωμε τὴν Πόλιν καὶ τὴν Ἀγία Σοφίαν», ἀντὶ νὰ «διώξουμε τοὺς Τούρκους στὴν κόκκινη μιλιά» ἐγκατελείψαμεν ΧΩΡΙΣ ΚΑΝ ΝΑ ΝΙΚΗΘΩΜΕΝ τὴν ἀπὸ τοῦ 1404 πρ. Χ. Ἑλληνικὴν Σμύρνην καὶ τὴν πλουσίαν Ἰωνίαν μὲ ἐν ἑκατομμύριον ἀλυτρώτων ἀδελφῶν μας. Χάρις εἰς τὴν προδοτικὴν πολιτικὴν τῆς γερομανοφίλου ἀπολυταρχίας, ὑπεστάλη ἡ ἑλληνικὴ σημαία καὶ ὑπεχώρησεν ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, διὰ νὰ καλύψῃ πάλιν τὸ ἐρυθρὸν κῆμα τῆς τουρκικῆς ἀγριότητος τὰ ἀπὸ αἰῶνων αἱματοποτισμένα καὶ δακρυβρεκτὰ ἐθνικὰ ἐδάφη μας, εἰς τὰ ὁποῖα κυρίως ἦνθησεν ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

Τῇ 8 1)2 μ. μ. τῆς 26 Αὐγούστου διατάχθη ἡ διάλυσις τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ἀστυμάτου τοῦ ἑλληνικοῦ Στρατηγείου Σμύρνης, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τρία καὶ πλέον ἔτη ἦτο τὸ σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως εἰς τὴν Ἰωνικὴν πρωτεύουσαν.

Προτού όμως διαλυθῆ, ὁ αὐόματας ἐξαπέλυσεν εἰς τοὺς αἰθέρας τῆς πενθούσης Μικρᾶς Ἀσίας τὸ ἐξῆς σαρακτικὸν ραδιοηλεκτρογράμμα ἄνευ ἀποδέκτου καὶ ἄνευ ὑπογραφῆς.

«Σᾶς ἀποχαιρετῶμεν ταύτην τὴν στιγμήν. Καταρᾶσθε τοὺς νεκροθάπτας τῆς πατρίδος! »

Τὴν νύκτα τῆς 26ης τὸ Στρατηγεῖον ἀνεχώρει διὰ Χίον. Ἐνώ οἱ κ. κ. Θεοτόκης καὶ Δούσμανης ἐγνώριζον ὅτι τὸ τελευταῖον ἐλληνικὸν μεταγωγικὸν θὰ ἀπέπλεεν ἐκ τοῦ λιμένος τὸ μεσονύκτιον, δὲν ἐφρόντισαν νὰ κοινοποιήσουν εὐρύτατα εἰς τοὺς ἐν Σμύρῃ εὐρισκομένους 300 περίπου ἀξιοματικὸς καὶ 6.000 ὄπλιτας ὅτι ἐπρεπε ἢ νὰ ἀναχωρήσουν ἀμέσως δι' ἀτμοπλοίων ἢ νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς Τσεσμέν. Καὶ ὅλοι σχεδὸν οὗτοι ἠχμαλωτίσθησαν!

Τὴν ἐπαύριον, 27ην Αὐγούστου ὥραν 10ην πρωΐας τὸ 14ον Σύνταγμα τοῦ κεμαλικοῦ ἱππικοῦ δυνάμεως 600 ἱππων ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Σερεφεδδὶν βέην εἰσήρχετο εἰς τὴν Σμύρῃν. Τὰς δειλὰς ἐπευφημίας τῆς τουρκικῆς μειονότητος ἐκάλυπτον οἱ σαρακτικοὶ θρηνοὶ τῶν διασκορπισθέντων ὡς τρομαγμένα πουλιὰ χιλιάδων Ἑλλήνων προσφύγων καὶ αἱ ἀπέλπιδες κραυγαὶ τοῦ Σινοναϊκοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ Σμύρῃ ἦτο πλέον σκλάβα.

Τῆ 2 Μαΐου 1919 ἦτοι πρὸ 3 ἐτῶν, 3 μηνῶν καὶ 25 ἡμερῶν, μεθυσμένη ἀπὸ τὴν χαρὰν τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀπὸ αἰῶνων ἀναμενομένου ἐλευθερωτοῦ στρατοῦ, εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ ἓν γλυκὸ ὄνειρον. Καὶ τὸ ὠραῖον ὄνειρον εἶχε διαλυθῆ. Ἡ Σμύρῃ ἐξῆπτησε μὲ ἓνα βαρὴν ἐφιάλτην, μὲ τὴν φορικὴν τῆς ἐπανόδου τοῦ Τούρκου.

Ἡ Σμύρῃ ἦτο πάλιν σκλάβα. Ὅταν ἡ πρώτη ἴλη τοῦ Τουρκικοῦ ἱππικοῦ, ἀκολουθοῦσα τὴν προκυμαίαν ἐφθασε πρὸ τοῦ λιμεναρχείου, συνήντησε ἓνα ἔνοπλον Ἑλληνα στρατιώτην ἀναζητούντα λέμβον διὰ νὰ ἐπιβιθασθῆ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ «Ἀμαζόνια». Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιοματικὸς τὸν καλεῖ νὰ παραδώσῃ τὸ ὄπλον του. Ὁ Ἑλλην στρατιώτης σιωπᾷ. Βλέπει πρὸ αὐτοῦ 50 περίπου ἱππεῖς ἐτοιμοὺς νὰ τὸν πυροβολήσουν. Ἀλλὰ δὲν πτοεῖται. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ παραδώσῃ τὸ τετιμημένον ἐλληνικὸν του ὄπλον, τὸ στεφανωμένον μὲ τὰς δάφνας δεκαετῶν ἐνδόξων νικῶν;

Ἄγχιος τὴν ὄψιν διὰ τὴν ἀτιμωτικὴν πρότασιν τοῦ Τούρκου ἀξιοματικοῦ ὁ Ἑλλην στρατιώτης σιωπᾷ πάντοτε. Ἀποσύρεται ὀλίγον καὶ ἐνθυμούμενος ὅτι ἔχει μίαν χειροβομβίδα εἰς τὸ σακκιδιὸν του τὴν ἀρπάζει καὶ τὴν ἐκσφενδονίζει κατὰ τοῦ ὑβριστοῦ τῆς στρατιωτικῆς του τιμῆς. Ὁ Τούρκος ἀξιοματικὸς καὶ τρεῖς ἱππεῖς πίπτουν αἰμόφυρτοι. Ὁμοθρονία ὅμως πυροβολισμῶν τῶν ἄλλων ἱππέων ῥίπτει κατὰ γῆς τὸν ἀτρόμητον στρατιώτην μας.

Εἰς τὴν σκλάβαν Σμύρῃν ὁ ἄγνωστος Ἑλλην ἦρωας εἶχε σώσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἐνδόξου ἄλλ' ἀτυχοῦς ἐλληνικοῦ στρατοῦ, προδοθεῖσαν ὑπὸ ἐνὸς βασιλέως, τὸν ὁποῖον, ἢ πλειοψηφία ἐνὸς εὐφροῦς λαοῦ σατανικῶς ἐξαπατηθεῖσα, ἐθεώρει πρὸ δύο μόλις ἐτῶν ὡς «μέγαν στρατηγᾶτην» καὶ ὁ ὁποῖος ἠτίμασε τὸ εἰς τὸν θαυμασμόν τῆς αἰωνιότητος παραδεδομένον ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου πεσόντος ἡρωϊκῶς ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας μας.

30.— ΤΙ ΕΣΚΕΠΤΕΤΟ Η ΑΥΛΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΝ

Ἡ Μικρασιατικὴ συμφορὰ προῦξεν ἑνὸς εὐνόητον συγκίνησιν καὶ ἀγανάκτησιν εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν ψυχὴν. Ἡ ψυχὴ ὅμως τῆς φανλοκρατικῆς ἀπολυταρχίας τῶν Ἀθηνῶν δὲν συνεκινήθη. Εἶχε ἀπὸ πολλοῦ παύσῃ νὰ εἶναι Ἑλληνική. (Τὸ πάθος τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος εἶχεν ἐξαλείψῃ κάθε εὐγενὲς αἴσθημα.) Καὶ ἐνῶ πᾶς Ἑλλην διηρωτᾶτο ἐναγωνίως, μετὰ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν τῆς πυροποληθείσης, σφαγείσης καὶ ἀτιμασθείσης Ἰωνίας μας, πῶς θὰ σωθῆ τοῦλάχιστον ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη ἢ ἀπολυταρχία ἠσχολεῖτο πῶς νὰ ὀχυρώσῃ, τὸ ἐν Ἀθήναις γερμανικὸν της χαράκαμα. Ὁ στρατηγὸς Κωνσταντινοῦπολις διένεμεν ὄπλα εἰς τοὺς ἀθῶους χωρικοὺς τῆς Ἀττικῆς καὶ εἰς τοὺς ἐπίσης πλανωμένους ἀκόμη ὀλίγους πλέον πιστοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀδιακρίτως κομματικῆς ἀποχωρέσεως ἠσθάνοντο πλέον τὴν ἀνάγκην ὅπως ἀνατεθῆ ἡ διαχείρισις τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος εἰς τὸν κ. Βενιζέλον. Ἡ Αὐτὴ ὅμως διεφρόνει :

Σύμφωνος μετὰ τοῦ τέως βασιλέως, ὁ πρίγκιψ Νικόλαος, ἀρχηγὸς τῶν ἀδιαλλάκτων, ἐπανελάμβανεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν :

—'Εάν πρόκηται ἡ Ἑλλάς νὰ σωθῆ διὰ τοῦ Βενιζέλου καλύτερα νὰ φθάσῃ μέχρι Λαρίσης.

Δὲν γνωρίζω ἐὰν εὐρέθη κανεὶς ἐκ τῶν φίλων του νὰ τὸν ἐρωτήσῃ :

— Καὶ ὅταν φθάσῃ ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν Λάρισσαν, ποίας δυνάμεις ψυχικὰς, οικονομικὰς, στρατιωτικὰς θὰ ἔχῃ ἀκόμη διὰ νὰ προσπίσῃ τὰ ὑπόλοιπα ἐδάφη της ;

'Αλλὰ τί ἐνδιέφερε τὴν γερμανικὴν αὐλὴν τῶν Ἀθηνῶν ἂν διμελιζέτο ὅλη ἡ Ἑλλάς! Ὁ Παγγερμανισμός, ἐπιδιώκων πάντοτε τὴν ἀνάγκησιν τῆς ἐπιρροῆς του εἰς τὴν Ἀνατολήν, θὰ ἦτο ἐνθουσιασμένος ἂν ἐξηλείφετο ἐκ τοῦ χάρατος ἡ Ἑλλάς.

Καὶ ἐπέμενεν ἡ προδοτικὴ ἀπολυταρχία νὰ ἐξαπατᾷ τὸν κυρίαρχον Ἑλληνικὸν λαὸν ἀποκρύπτουσα τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τῶν τεραστίων κινδύνων τοὺς ὁποίους διέτρεχε τὸ Ἔθνος καὶ ἀπαγορεύουσα «πᾶσαν ἐν τῷ τύπῳ συζήτησιν περὶ εὐθυνῶν ἐν τῷ μικρασιατικῷ ἀτυχήματι καὶ περὶ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν τούρκων, καὶ Βουλγάρων τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας».

Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους προστατεύοντας τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ. Ἦτο ταυτοχρόνως ὁμολογία τοῦ φοβεροῦ κινδύνου, ὁ ὁποῖος ἠπειλεῖ ὅλην τὴν Θράκην καὶ ὅλην τὴν Μακεδονίαν.

Ἐν τούτοις ἡ Ἀπολυταρχία, ἂν καὶ γνωρίζουσα τοὺς κινδύνους, οὐδὲν ἔπραξε διὰ νὰ τοὺς ἀποσοβῆσιν. Διὰ νὰ ἐμπαίξῃ τὸν κυρίαρχον λαὸν ἀντικατέστησεν ἀπλῶς τὴν Κυβέρνησιν Πρωτοπαπαδάκη — Γούναρη — Στράτου διὰ τῆς Κυβερνήσεως Τριανταφυλλάκου ἢ ὁποία μὲν ἐζήτησε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν κ. Βενιζέλον καὶ τοὺς φιλελευθέρους πρεσβευτὰς ἠπειλήθη δι' ἀμέσου ἀνατροπῆς.

Ἀπὸ τῆς 27 Αὐγούστου, ὅτε ἐξεκινώθη ἡ Σμύρνη μέχρι τῆς 10 Σεπτεμβρίου, τῆς τραγικῆς χρονολογίας τῆς συμμαχικῆς διακοινώσεως περὶ παραδόσεως τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης διέρρευσαν ἡμέραι κρίσιμώταται διὰ τὴν ἱστορίαν μας. Ἄν ὁ τῶς βασιλεὺς παρητεῖτο τὴν ἐπαύριον τῆς μικρασιατικῆς συμφορᾶς, ἡ ἀνατολικὴ Θράκη θὰ ἐσώζετο. Ἀλλὰ, διατί νὰ παραιτηθῆ δι' αὐτὴν ἀφοῦ δὲν εἶχε παραιτηθῆ διὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἡ ὁποία εἶχε μεγαλυτέραν ση-

μασίαν ἐθνικὴν, οικονομικὴν καὶ στρατηγικὴν ;

Καὶ ἐπεκράτησεν εἰς τὰ διαβούλια τῆς Αὐλῆς ἡ γνώμη ὅπως παρομείνῃ εἰς τὸν θρόνον ὁ πραγματικὸς βασιλεὺς. Ὀκτακόσιοι χιλιάδες Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης μὲ περιουσίας δέκα δισεκατομμυρίων δὲν ἐβάρυνον εἰς τὴν πλάστιγγα τόσον ὅσῳ τὸ «ἑρὸν» πρόσωπον ἐνὸς βασιλέως, παραδῶσαντος τῷ 1916 εἰς τοὺς Γερμανοβουλγάρους τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν — ὅπου ἀπέθανον 40.000 Ἕλληνες — καὶ παραδῶσαντος τῷ 1922 τὴν πολυφίλητον Ἰωνίαν μας.

Καὶ δὲν ἀπεφασίσθη μόνον ἡ θυσία τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ὑπὸ τῆς Αὐλῆς.

Πληροφορία ἀπολύτου κύρους, προσερχόμεναι ἀπὸ αὐλικούς, βεβαίους ὅτι ἡ Ἀπολυταρχία εἶχεν ἀπαφασίσῃ ἐπίσης:

1) Νὰ παραχωρήσῃ τὴν Δ. Θράκην εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴν ἀπαίτησιν αἰτήτης ὅπως ἀποκτήσῃ ἕξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ παύσῃ ἐνοχλουμένη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

2) Νὰ ζητήσῃ κατόπιν παρὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὅπως κηρύξῃ τὴν Ἑλλάδα Κράτος οὐδέτερον, δηλαδὴ εὐνοῦχον, μὴ ἔχον οὐδεμίαν ἐθνικὴν βλέψιν πέραν τῶν συνόρων του, δηλαδὴ ἐγκαταλείπον ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως πάντας τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας, ὡς βενιζελικούς καὶ ἀνταντοφίλους.

3) Ἐπειδὴ ἡ νέα αὕτη προδοσία θὰ ἐκσφύρανε τὴν πανελληνιον ἀγανάκτησιν εἶχον καταρτισθῆ μακροὶ πίνακες περιλαμβάνοντες χιλιάδας ὀνόματα «ἐπικινδύνων» φιλελευθέρων, ἀφυπνισθέντων βασιλικῶν, καὶ ἐργατικῶν ὄλων τῶν πόλεων οἱ ὁποῖοι, συλλαμβανόμενοι ἢ θὰ ἐτυφκίζοντο, ἢ θὰ ἐφυλακίζοντο ἢ θὰ ἐξωρίζοντο διὰ νὰ μὴ ἐξεγείρουν τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν.

Αἱ γενόμεναι ἀδικαιολόγηται συλλήψεις ὄλων τῶν δημοκρατικῶν διὰ τὴν συνωμοσίαν Κορούλλου μαρτυροῦσιν ὅτι εἶχεν ἀρχίσῃ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου τούτου.

4) Μετὰ τινος μῆνας, ἀφοῦ θὰ εἶχε προηγηθῆ κατ'ἀλλήλους προπαγάνδα, θὰ διενηροῦντο ἐκλογαὶ μὲ τὸ μαστίγιον καὶ τὴν λόγχην

καὶ ἀντιστάσεως μὴ οὔσης — ἐφόσον ὅλοι οἱ παλιτικοὶ ἀντίπαλοι θὰ ἦσαν εἰς τὰς φυλακὰς — θὰ ἐκέρδιζε τὰς ἐκλογὰς ἢ κωνσταντινικὴ φαυλοκρατία.

Ἡ μικρὰ πλέον Ἑλλάς, ἀτιμασμένη, ἀκρωτηριασμένη, ἐξηντημένη ψυχικῶς, πολιτικῶς καὶ οἰκονομικῶς θὰ ἦτο ὁ ἀνίσχυρος σκλάβος ρωμαίου αὐτοκράτορος, πρὸς τὸν ὅποιον οἱ μισθωτοὶ πράκτορες θὰ ἐπανελάμβανον :

— Ζῆθι Καῖσαρ, οἱ μελλοθάνατοι σέ χαιρετοῦν !

Εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν ἱστορικὴν κοιτίδα τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου εἶχεν ἀνεγείρη ἢ παλαιοκομματικὴ ἀπολυταρχία τὴν ἀπαισιωτέραν, τὴν τραγικωτέραν, τὴν αἱμασταγεστέραν Βαστίλλην τοῦ ἀγριωτέρου δεσπαιτισμοῦ !

31.— Η ΕΝΔΟΞΟΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΣΤΟΛΟΥ

Τιμὴ καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν Ἑθνικὸν Στρατὸν καὶ Στόλον, οἱ ὅποιοι κατέρωσαν τὴν Βαστίλλην ταύτην τοῦ Εἰκοστοῦ αἰῶνος.

Ἔσωσαν οὕτω τὴν προδοθεῖσαν Ἑλλάδα μας ἐκ τῆς πλήρους ἀποσυνθέσεως καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀνέλαβον νὰ ἠθικοποιήσουν τὸν πολιτικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος τιμωροῦντες τοὺς κυρίους ἐνόχους τῆς Ἑθνικῆς συμφορᾶς καὶ ἐργαζόμενοι διὰ τὴν πλήρη συνδιαλλαγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐνωθέντος ὑπὸ τοῦ κοινῆς πόνου ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἀτιμώσεως.

Τῷ 1916 ἡ Μεραρχία Σερρῶν, παρακολουθήσασα μετ' ἄλλους τὴν τραγικὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, εἶχεν ὀλόκληρος βαπτισθῆ εἰς τὴν φλόγα τῆς πατριωτικῆς ἀγανακτήσεως. Δι' αὐτὸ ἀπετέλεσε βραδύτερον τὸν πυρῆνα τοῦ Ἑθνικοῦ Κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ ὅποιον μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἤτοι εἰς τὰς ἐνδόξους συνθήκας τοῦ Νεϊγὺν καὶ τῶν Σεβρῶν.

Τώρα ὁ Ἑθνικὸς στρατὸς καὶ στόλος, ἡ ὑγιεστέρα μερὶς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, παρακολουθήσασα μετὰ τῆς βαθυτέρας ὀδύνης τὴν μικρασιατικὴν τραγωδίαν ἐβαπτίσθη ἐπίσης εἰς τὸ πῦρ τοῦ ἑλληνι-

κοῦ πατριωτισμοῦ. Δι' αὐτὸ ὠργάνωσε τὸ Κίνημα τῆς Ἑθνικῆς Σωτηρίας, τὸ ὅποιον ὠρισμένως, ὅπως καὶ τὸ Κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης θὰ μᾶς ὠδηγήσῃ εἰς τὴν ἐνδοξὸν λεωφόρον τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἀμῆτης. Εὐρισκόμενοι ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὸ μέτωπον, μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, μακρὰν τῶν παρασηνίων τῆς Ἑθνικῆς τραγωδίας οἱ ἐνδοξοὶ ἡγέται τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἐγνώριζον εἰμὴ τὴν Ἰωνικὴν καταστροφὴν. Ὄταν ἐκήρυξαν τὸ Κίνημα ἠγνόουν τὴν ἐπίδοσιν τῆς τραγικῆς διακοινώσεως τῆς 10 Σεπτεμβρίου περὶ παραχωρήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης εἰς τὸν Κεμάλ. Ὑπόπτεον ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζον ὅτι ἐσείετο ἐκ θεμελιῶν ὀλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν οἰκοδόμημα. Ὑπόπτεον ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζον ὅτι ἐσείετο ἐπίσης ἐκ θεμελιῶν ὀλόκληρον τὸ ἠθικὸν οἰκοδόμημα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας χάρις εἰς τὴν φαυλοκρατικὴν ἀπολυταρχίαν, ἀνοίγουσαν χαροπαίγια καὶ κλείουσαν τὰ σχολεῖα, καταδιώκουσαν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ ἀντομείβουσαν τὴν ἀνθηκτικότητα καὶ τὴν λιπαταξίαν, ἀρκεῖ νὰ ἔψαλλον τοῦ « Ἀητοῦ τὸν Γυιό ».

Μόλις ἀπεβιβάσθησαν εἰς Χίον καὶ Μυτιλήνην τὰ διασωθέντα ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰς τὴν ψυχὴν ὅλων τῶν ἀξιωματικῶν (ἰδίως τῶν κατωτέρων, οἵτινες ἦσαν οἱ πλέον ὀρμητικοί) εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐδραιοῦται ἡ ἰδέα τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐναντίον τῶν ὑπαίτιων τῆς πικρῆς. Οἱ ἐν Χίῳ ἀξιωματικοὶ συνεστειρώθησαν περὶ τὸν Πλαστήρα, τὸν πῦρ τοῦ θρούλου, οἱ δὲ ἐν Μυτιλήνῃ περὶ τὸν ἀντισυνταγματάρχην κ. Πρωτοσύγγελλον ἀξιωματικὸν γνωστὸν εἰς τὸ στράτευμα διὰ τὴν μεγάλην ἀξίαν του καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου ἐπιθέσεως τοῦ Σκοῦ.

Ὁ ἀντισυνταγματάρχης Πρωτοσύγγελλος ἐπεδίωξε πρὸ παντὸς δύο τινα, ἅτινα ἐθεώρει ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Ἐπαναστάσεως.

1) Ὁργάνωσιν ταχίστην συντεταγμένων ἐπαναστατικῶν τμημάτων, με ἀξιωματικὸς ἀφοσιωμένους εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ

2) Συνεννόησιν μετὰ τοῦ Στόλου διὰ κοινὴν ἐνέργειαν.

Ἀνελάμβανε δὲ νὰ προσέλθῃ εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ κ. Πλαστήρα, ὅστις ἐν Χίῳ παρεσκεύαζε τὰ αὐτὰ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μετὰ τοῦ στόλου συνεννόησιν, διέταξε τὸν λοχαγὸν κ. Καρυδάκη, νὰ φροντίσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Κυβερνήτου τοῦ ἐν Μιτυλήνῃ ὀρμιοῦντος τότε τερπιλλοβόλου «Δωρὶς» ἐνθουσιώδους πατριώτου ὑποπλοιάρχου Ζάγκα, ἵνα πληροφορηθῇ τὰς διαθέσεις τοῦ ναυτικοῦ μας. Ὁ λοχαγὸς Καρυδάκης καὶ ὁ ὑποπλοίαρχος Ζάγκας συνητήθησαν ἀμέσως.

Τὰ πνεύματα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ διὰ τὴν ἐθνικὴν συμφερόν, ἦσαν περισσότερον ἴσως ἐξημιμένα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ξηρᾶς. Τὸ ἐνδοξον ναυτικὸν μας ἀνεγνώριζε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπαναστάσεως ἢ ὅποια νὰ δώσῃ εἰς τὸ κλυδωνιζόμενον ἔθνος τὴν ἀναγκαίαν κατεύθυνσιν διὰ τὴν σωτηρίαν του.

Ὁ ὑποπλ. Ζάγκας ἀνέφερε σαφῶς ὅτι τὰ πολεμικὰ «Ἀβέρωφ» «Πάνθηρ», «Ἀετὸς», «Μύκνος», «Δωρὶς», «Δάφνη», καὶ «Νίκη», ἦσαν μεμνημένα εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὅτι τὸ παράδειγμα τῶν θά ἠκολούθουν καὶ τὰ ἄλλα πολεμικὰ μας.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐφθάσεν εἰς Μυτιλήνην καὶ ἡ Π. Μεραρχία ὑπὸ τὸν τετιμημένον συνταγματάρχην Γονατᾶν. Ὁ ἀντιστ. Πρωτοσύγγελλος συνεννόηθη ἀμέσως μὲ τούτους ἀνωτέρους ἀξιωματικούς τῆς Μεραρχίας ἀντισυνταγματάρχας κ. κ. Μαιούρη, Μαυροσκότην, Ἀνδριτσόπουλον, ταγματάρχας κ. κ. Μάντακ, Λιναρδάκη, κλπ. Συνητήθη ἐπίσης μετὰ τοῦ συνταγματάρχου κ. Παπαγεωργίου διοικητοῦ τοῦ συντάγματος ἀσφαλείας σιδηροδρόμων, ὅστις ὡς ἀρχαιότερος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς προσωρινῆς ἐπιτροπῆς ἀποτελεσθείσης ἐκ τῶν ἀντισυνταγματάρχων κ. κ. Πρωτοσύγγελλου Μαυροσκότη, Μπότσαρη, Μαιούρη, Ἀνδριτσοπούλου καὶ Πιτσιάκα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπεσκέφθη τὸν κ. Γονατᾶν ὅστις ἐδέχθη, ὡς ἀρχαιότερος τῶν συνταγματάρχων, νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἤρχισε ἡ προπαρασκευαστικὴ διὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως ἐργασία, εἰς ἣν καθ' ἐκάστην προσεχώρουν πλῆθος ἀξιωματικῶν.

Ταυτοχρόνως ὁ Πλαστήρας εἰργάζετο ἐν Χίῳ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πρὸ παντὸς διὰ τὴν προσχώρησιν τοῦ στόλου, ἢ ὅποια ἦτο τὸ ἀκανθωδέστερον πρόβλημα.

Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. Μπότσαρη τῶν

ταγματάρχων κ. κ. Βαμβακοπούλου, Βεντήρη Μπακιρτζῆ, τῶν λοχαγῶν κ. κ. Παπαθανασοπούλου, Παπαμαντέλλου, Ἀλαμανῆ, Γολέμη, κλπ. τῶν ὑποπλοιάρχων κ. κ. Βιτάλη Βουτσαοῦ, Δημάκη, Σκουφοπούλου τοῦ ἀνθυποπλοιάρχου Τσαγκάρη, τοῦ ἐφέδρου ἀνθυποπλοιάρχου κ. Ζησίμου διεξήγαγε τὴν ἀπαιτουμένην προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν μετὰ τοῦ αὐτοῦ θριάμβου, ὅστις ἐστεφάνωσε τὴν ἀφθαστον πολεμικὴν δρασίμν του. Ἀπὸ τῆς 7ης Σεπτεμβρίου ἡ ὑπαρχὸς τῆς «Λήμιου» ἀντιπλοίαρχος κ. Πετροπουλάκης, ὁ ἀντιπλοίαρχος κ. Φωκάς ὁ πλωτόρχης κ. Ἀρβανίτης αἱ ἀνθυποπλοίαρχοι κ. κ. Γιώκας, Γαζῆς καὶ Λαμπρινόπουλος προσεχώρησαν ἐνθουσιωδῶς εἰς τὸ Κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Σωτηρίας. Οἱ ὑποπλοίαρχοι κ. κ. Ἰγγλέσης καὶ Γεωργουσόπουλος ἐδήλωσαν ὅτι δὲν προσχωροῦν ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ ἀντιδράσουν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν. Οἱ ναῦται σχεδὸν ὅλοι ὡς γνήσια τέκνα τοῦ εὐγενοῦς ἑλληνικοῦ λαοῦ ἦσαν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ κ. Μπότσαρης, ὁ ταγματάρχης κ. Γραββάνης, οἱ ἀεροπόροι ἀνθυποπλοίαρχοι κκ. Θεοδοωρακόπουλος καὶ Φασιλῆς ὡς καὶ ὁ ἀνθυποπλοίαρχος κ. Δέας διεξήγον τὰς συνεννοήσεις μὲ τὰ ἐν Μυτιλήνῃ καὶ τὰ ἀλλαγῶ μεμνημένα τμήματα.

Τῆ 9 Σεπτεμβρίου ὁ Πλαστήρας, ἱκανοποιημένος ἐκ τῆς προόδου τῶν διαπραγματεύσεων, καταρτίζει προσωρινὴν τιμηλὴ Ἐπαναστατικὴν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν του, περιλαμβάνουσαν τὸν συνταγματάρχην κ. Γαοδίκαν καὶ τὸν ἀντισυνταγματάρχην κ. Κομήτην Ὁ ταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ κ. Μπακιρτζῆς διορισθεὶς προσωρινὸς Ἐπιτελάρχης τῆς Ἐπιτροπῆς συντάσσει καὶ ἀποστέλλει εἰς τὰ μεμνημένα τμήματα τὴν ἱστορικὴν διαταγὴν:

Ὦρα ἐκρήξεως κινήματος Η — 2

Ὦρα πρωϊνὴ Σύνθημα Ἑλλάς — Σωτηρία

Δι' ἄλλης διαταγῆς καθορίζετο ἡ κατάλυσις τῶν ἀρχῶν καὶ ἡ κατάληψις τῶν πολεμικῶν πλοίων. Οἱ μὴ προσχωρήσαντες ὀλίγοι κυβερνήται ἢ ἀξιωματικοὶ θὰ συνελαιβάνοντο καὶ θὰ ἐκρατοῦντο μετὰ πάσης δυνατῆς λεπτότητος.

Πράγματι τὸ Κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Σωτηρίας ἐξεκράγη κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν ὥραν ταυτοχρόνως ἐν Μυτιλήνῃ καὶ Χίῳ. Κατέστη ἀ-

μέσως κριθιον τῆς καταστάσεως. Τὴν δὲ ἐπαύριον 11 Σεπτεμβρίου, ἱστορικὴν πλέον ἡμέραν διὰ τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, ὁ Συνταγματάρχης κ. Γονατᾶς συνέτασσε τὴν γνωστὴν προκήρυξιν «πρὸς τὸν λαόν, τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, τὸν Βασιλέα, τὸν Διάδοχον καὶ τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως».

Οἱ ἐνθουσιώδεις ἀεροπόροι κκ. Ζηλᾶκος, λοχαγὸς καὶ Πετροπουλέας ὑπολοχαγός, παραλαβόντες πολλὰ ἀντίτυπα τῶν προκηρύξεων τούτων, τὰ ἐσκόρπιζον τὴν πρωίαν τῆς 12 Σεπτεμβρίου εἰς τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Λάρισσαν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην.

Εἰς τὰς πτέρυγας τῶν ἀεροπλάνων των οἱ τολμηροὶ υἱοὶ τοῦ Ἰκάρου, ἐκόμιζον πρὸς τὸν λαόν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος ἀσπείροντα ὑπὸ τοῦς ὄνυχας τῆς τρομοκρατικῆς ἀπολυταρχίας τὸ μέγα μήνυμα:

᾿Οτι ὁ Ἐθνικὸς στρατὸς καὶ στόλος, ἡ ὑγιεστέρα καὶ τιμιωτέρα μερὶς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐπανεστάτησαν.

᾿Οτι ἡ ἀθάνατος Ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἡ διψῶσα ἐλευθερίαν καὶ δικαιοσύνην δὲν ἀπέθανεν, Δὲν ὑπέκλυεν, ὡς ἐνόμιζον μωρῶς οἱ στυλαβάται τοῦ κωνσταντινισμοῦ, εἰς τὸ δηλητήριον τῆς αἰσχροῦς δημοκρατίας των καὶ εἰς τὰ κτυπήματα τοῦ ἀγρίου δεσποτισμοῦ των.

᾿Οτι ἡ ἀθάνατος Ἑλληνικὴ ψυχὴ ζῆ καὶ θά ζῆ πάντοτε, ἀνταξία τῆς αἰωνίου τῆς δόξης ὅτι αὐτὴ πρώτη ἐπάταξε τὴν τυραννίαν τῶν ἀρχαίων βασιλέων καὶ ἐκήρυξε τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας !

Εὐγνωμοσύνη καὶ δόξα εἰς τὸν Ἐθνικὸν Στρατὸν καὶ Στόλον διότι ἀπέδειξαν πανηγυρικῶς εἰς τὴν φανλοκρατικὴν ἀπολυταρχίαν, ες τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, εἰς τὴν σύγχρονον ἀνθρωπότητα, εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν Αἰωνιότητα τὴν ἀδάμαστον ζωτικότητα τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς !

Τ Ε Λ Ο Σ

